

ONNELLISUUDEN VAIKEA YHTÄLÖ

EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005

Kai Torvi - Pentti Kiljunen

www.eva.fi

EVA:n kotisivuilla raportteja, puheita ja
artikkeleita suomeksi ja englanniksi

Kustantaja: Taloustieto Oy

Kansi: Antti Eklund

Painopaikka: Yliopistopaino 2005

ISBN 951-628-420-5

ESIPUHE

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn kansallisen arvo- ja asennetutkimussarjan julkaiseminen aloitettiin lähes päivälleen kaksikymmentä vuotta sitten, sarjan ensimmäisen osan 'Murros vai muutos?' esipuhe on päivätty 19.2.1985. Nyt käsillä on kahden vuoden välein julkaistavan tutkimussarjan yhdestoista osa.

Miksi EVA on nähnyt tarpeelliseksi kartoittaa kansallista mielipidemastoa näin laajasti ja järjestelmällisesti? Vastaus on yksinkertainen: kaikkien, jotka toimivat suomalaisessa yhteiskunnassa, on syytä tuntee se asennekenttä, jossa he operoivat. Erityisesti tämä koskee yritysjohtajia, poliitikkoja ja johtavia virkamiehiä, ryhmiä jotka voivat helposti irtaantua 'tavallisen kansalaisen' arkipäivästä ja ajattelutavasta. Yhdenmukaisesti tehdyn tutkimussarjan etuna on lisäksi mahdollisuus seurata asenteiden kehittymistä ajassa ja arvioida erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden, tapahtumien ja kehityskulkujen vaikutusta suomalaisten ajatteluun.

Tämän tutkimuksen EVA on sarjan aikaisempien osien tapaan tilannut YTM Pentti Kiljuselta (Yhdyskuntatutkimus Oy). Pentti Kiljunen on vastannut tutkimuksen kenttätöistä ja aineiston tilastollisesta analyysistä sekä laatinut raportissa esitettävät graafiset kuviot. Tämän lisäksi hänen panoksensa tutkimuksen muissa vaiheissa kyselylomakkeen suunnittelusta tulosten analysointiin ja raportin kirjoittamiseen on ollut mit-tava.

EVAn toimistossa projektista on vastannut asiamies Kai Torvi. Hän on myös kirjoittanut raportin lukuun ottamatta lukuja 5 ja 9, jotka on laatinut Pentti Kiljunen. Lausun kummallekin tekijälle parhaat kiitokseni.

Työtä ovat eri vaiheissa tukeneet ja kommentoineet EVAssa johtaja Risto E.J. Penttilä, projektipäällikkö Ilkka Haavisto, projektikoordinaattori Kati Heikinheimo, konferenssipäällikkö Pia Heikkurinen ja viestintäpäällikkö Tiina Kivisaari. Apuaan on myös antanut EVAn asennetutkimuksista pitkään vastannut VTM Jyrki Haikonen. Kiitän heitä heidän panoksestaan projektille.

Lämpimän kiitoksen ansaitsevat myös tutkimuksen vastaajina toimineet 2264 suomalaista. Ilman heidän panostaan koko hanke ei olisi onnistunut.

EVAssa 14.2. 2005

Pentti Vartia

SISÄLLYS

ESIPUHE

1. JOHDANTO	7
1.1 Voiko onnen tavoittaa?	7
1.2 Tutkimuksen muita aihepiirejä	9
2. PÄRJÄÄKÖ SUOMI?	11
2.1 Osaaminen takaa kilpailukyvyn	11
2.2 Kriisiä ei näköpiirissä	16
2.3 Mieluummin kotimaisin voimin	19
3. YRITTÄJÄ ARVOSSAAN, MUTTA NIIN MYÖS JULKINEN SEKTORI	21
3.1 Yrittäjyys kiehtoo ja kauhistuttaa	21
3.2 Markkinatalous paha, julkinen sektori hyvä	25
3.3 Aluekehityskin askarruttaa	28
4. TÖISSÄ RANKKAA, MUTTA ELÄKKEELLEHÄN PÄÄSEE	32
4.1 Työelämässä vastakkainasettelua	32
4.2 Hyvän yritysjohtajan ominaisuudet	38
4.3 Kaipuu eläkkeelle vahvaa	41
4.4 Mistä tulevaisuuden työntekijät?	44
4.5 Sukupuolten tasa-arvossa puutteita	48
5. ONNELLISUUS – MITÄ SE ON JA ONKO SITÄ?	53
5.1 Arviot omasta onnellisuudesta	53
5.2 Mistä onnellisuus tulee?	58

5.3	Arvostusten väestöryhmittäiset erot	61
5.4	Onnellisuus, menneisyys ja tulevaisuus	62
5.5	Tuoko tulevaisuus onnen?	65
5.6	Suomalaisuus on silti onni	68
6.	POLITIikka JA MEDIA	69
6.1	Politiikan hidas paluu jatkuu	69
6.2	Poliittisen johtajan oltava laajakatseinen, moraalinen ja avoin	73
6.3	Journalistit: vallan vahtikoiria vai vallankäyttäjiä?	78
7.	YMPÄRISTÖ JA TEKNOLOGIA	81
7.1	Ympäristön tila huolestuttaa	81
7.2	Tuoko teknologia avun?	85
8.	EUROOPPA, MAAILMA JA SUOMALAISSUUS	87
8.1	EU arkipäiväistänyt	87
8.2	Entä muu maailma?	89
8.3	Kansallinen identiteetti säilyy vahvana	92
8.4	Luokkasamaistumisessa vähäistä liikettä	95
9.	ASENNEILMASTON PERUSLOTTUVUUDET	98
9.1	Siirtymät asennevaruudessa 1984–2004	98
9.2	Väestöryhmien asenne-erot pysyvät vakaina	101
	TAUSTATIETOJA TUTKIMUKSESTA	105
	LIITE: KYSELYLOMAKE VASTAUSJAKAUMINEEN	107

1. JOHDANTO

1.1 VOIKO ONNEN TAVOITTA?

Onnellisuutta voidaan pitää kaiken inhimillisen toiminnan perimmäisenä tavoitteena. Ihminen voi tavoitella rahaa, valtaa, korkeaa sosiaalista asemaa, urheiluosaavutuksia, taide-elämyksiä tai mitä muuta tahansa. Ne ovat kuitenkin vain välitavoitteita, välineitä tosiasiallisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Onnellisuus on subjektiivinen kokemus, ja siten sen määrittely, mittauksesta ja henkilöiden välisestä vertailusta puhumattakaan, voi tuntua mahdottomalta. 'Different things to different people, that's what happiness is', laulettiin takavuosien iskelmässä. Tenavat-sarjakuvan Epulla on selvä käsitys onnen olemuksesta: 'Onni on lämpöinen koiranpentu.' Jollekin toiselle se on kaunis kesäaamu saaristossa, kun hiljalleen viriävä tuuli täyttää vielä äsken lepattaneet purjeet, vene lähtee kevyesti kallistuen liikkeelle, ja vesi alkaa kuohua keulassa. 'Onni = läheiset ihmiset, terveys ja toimeentulo!!!' määritteli puolestaan eräs tämän tutkimuksen vastaaja lomakkeen vapaamuotoisille kommenteillemme varatussa tilassa.

Onnellisuutta on kuitenkin alettu yhä enemmän tutkia sekä käyttäytymis-, yhteiskunta- että taloustieteissä. Meillä on paljon huomiota saanut professori Juha Siltala suomalaista ahdistusta, eräänlaista onnen vastakohtaa käsittelevillä ansiokkailla tutkimuksillaan. Kun onnellisuuden käsite on aivan keskeinen ihmisen toiminnan ja hyvinvoinnin kannalta – kyseessä on hyvinvoinnin perimmäinen mitta – sen tutkimista on hankaluudestaan huolimatta yritettävä. EVAn aikaisemmissa arvo- ja asennetutkimuksissa on useissa yhteyksissä luodattu kansalaisten onnellisuuteen liittyviä tunteja. Keskeinen tulos on tutkimuksesta toiseen ollut epämääräinen pahan olon tunne ja pessimismi suhteessa tulevaan. Tällä kertaa onnellisuus valittiin yhdeksi tutkimuksen painopistealueeksi.

Onnellisuuden mittauksen vaikeus ei näytä pitävän paikkaansa ainakaan teknisenä toimena. Käytännöllisesti katsoen kaikki suomalaiset osaavat ottaa kantaa oman onnellisuutensa tasoon. Samoin heillä on selkeänä

mielessä, mistä asioista onni muodostuu. 'En osaa sanoa' -vastausvaihtoehto jää tässä aihepiirissä lähes käyttämättä.

Tutkimustulosten mukaan suomalaisten valtaenemmistö kokee elämänsä ainakin melko onnelliseksi, juuri kukaan ei tunnustaudu täysin onnettomaksi. Ihmissuhteet, erityisesti perhe-elämä, terveys ja perustoimeentulo valikoituvat onnen tärkeimmiksi osatekijöiksi, kuten edellä siteerattu tutkimuksen vastaaja kiteyttikin. Tältä pohjalta voidaan jonkin verran ymmärtääkin, miksi hyvin onnellisia on niin vähän: avioerot, niihin liittyvät huoltajuusriidat ja muut perhesuhteiden ongelmat ovat meillä valitettavan yleisiä. Terveydellisiä ongelmia esiintyy kaikilla ihmisillä ajoittain, ja väestön vanhetessa kroonisemmin vajavainen terveys yleistyy. Työttömyyden ollessa edelleen suurta ei varsinkaan pitkäaikaistyöttömien taloudellinen asema ole erityisen hyvä.

Turvattu toimeentulo esimerkiksi varman työpaikan muodossa on siis suomalaisille tärkeä onnen elementti tai ainakin ponnistus pohja. Vauraus, hyvät tulot ja korkea sosiaalinen asema eivät sen sijaan julkilausuttuina tavoitteina erityisemmin innosta. Tämä heijastuu siinäkin, että itse arvioidun oman taloudellisen tilanteen ja koetun onnellisuuden välillä on vain verrattain heikko, vaikkakin positiivinen korrelaatio. Taloudellisen hyvinvoinnin kohottaminen nykyisestä nähdään jopa henkisen hyvinvoinnin esteeksi. Taustalla voi olla kokemus työelämän rasittavuudesta. Jos jo nyt ponnistellaan ääri rajoilla, paremman taloudellisen tuloksen saavuttaminen vaatisi liikoja.

EVA:n arvo- ja asennetutkimuksissa on kautta niiden 20-vuotisen historian havaittu suomalaisten olevan vieraantuneita politiikasta, vaikka merkkejä vähäisestä 'politiikan paluusta' onkin ollut havaittavissa jo usean mittauksen ajan. Tällä on mielenkiintoinen kytkentä koettuun onnellisuuteen: yhteiskunnallinen osallistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa on onnellisuuden osatekijänä yksi vähämerkityksisimpiä. Onko kyse siitä, että kun vaikuttamista ei nähdä mahdolliseksi, siitä ei välitetäkään? Vai olisiko sittenkin niin, että kansalaiset eivät todella haluakaan vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, ja siksi politiikka tuntuu niin vieraalta? Tutkimuslomakkeen 'vapaassa sanassa' esiintyvien kommenttien perusteella jälkimmäinen tulkinta ei ole todennäköinen. Poliittikkaa sivuavat huomiot ovat lähes poikkeuksetta ankaran kriittisiä nimenomaan puuttuviksi nähtyjen vaikutusmahdollisuuksien vuoksi.

Suomalaisilla tiedetään olevan läheinen suhde luontoon, sitä todistavat mm. sadattuhannet kesämökit, joiden enemmän tai vähemmän puutteellisten mukavuuksien äärellä vietetään vapaa-aikaa mieluummin kuin vakituisen asunnon modernissa ympäristössä. Luonnosta nauttiminen onkin käsillä olevan tutkimuksen mukaan yksi onnellisuuden merkittävä komponentti. Se voi myös osaltaan selittää suomalaisten onnellisuusvajetta ja pessimismii: ympäristön tilasta ollaan huolestuneita. Vaikka joidenkin ongelmien ratkaisemisessa edistytäänkin – esimerkiksi luottamus teollisuuden ympäristövastuuseen on 1990-luvun alusta selvästi vahvistunut – uusia pilviä nousee taivaanrannalle. Ilmastonmuutos on noussut julkiseen keskusteluun vasta melko hiljattain, mutta sitä pidetään liki yksimielisesti vakavana uhkana, johon olisi puuttuttava ripeästi.

Yksi asia kuitenkin tekee suomalaiset onnellisiksi: kuuluminen Suomen kansaan. Suomalaisuus nähdään edelleen – ja varsinkin lamavuosiin verraten entistä enemmän – onnena ja etuoikeutena. Kansallishengellä, kansallisella yhtenäisyydellä ja omaleimaisella kulttuurilla arvioidaan olevan myös merkittävää välinearvoa: ne ovat suomalaisten silmissä maamme kansainvälisen kilpailukyvyn selviä vahvuustekijöitä. Tämän itsetyytyväisyyden, voisipa sanoa jopa kansallisen uhon, kääntöpuolena on edelleen vieroksuva suhtautuminen ulkomaalaisiin, vaikka asenne onkin hitaasti lientymässä. Myös suhde ulkomaailmaan, etenkin Euroopan unionin ulkopuoliseen maailmaan on pikemminkin epäilevä ja torjuva kuin avoimen odottava.

1.2 TUTKIMUKSEN MUTTA AIHEPIIREJÄ

Kansallisen kilpailukyvyn problematiikka oli myös yksi tutkimuksen painopistealue. Kansalaiset uskovat maamme kansainvälisen kilpailukyvyn olevan pääosin omissa käsissämme. Merkittävimmiksi vahvuuksiksemme nähdään koulutus, osaaminen, tutkimus ja teknologia, ja suurimpina heikkouksina pidetään palkka- ja yritysverotuksen tasoa sekä maamme maantieteellistä sijaintia. Kaikki nämä tekijät sijaintia lukuun ottamatta ovat omassa päätösvallassamme: vahvuuksia voimme edelleen kehittää, ja verotuksen uudistaminen paremmin kilpailukykyä tukevaksi on vain poliittisista päätöksistä kiinni.

Suomalaisten yrittäjyysasenteet arvioidaan kilpailukyvyn kannalta neutraaleiksi, suurin piirtein yhtä moni pitää niitä vahvuuksina kuin heikkouksinakin. Tässä olisi kuitenkin yksi tapa kilpailukyvyn kohentamiseksi, kansalaiset näkevät uudet yritykset keskeisiksi mm. työllisyyden kohentamisen kannalta. Periaatteellinen valmius omakohtaiseen yrittämiseen osoittautuu myös verrattain vahvaksi, mutta yritystoiminnan riskit, yrittäjän työn raskaus, puutteelliset taloudelliset kannustimet ja byrokratia ovat esteinä.

Työelämän kuormittavuus todettiin edellä yhdeksi syyksi suomalaisten mieliä kaiheartavaan pahan olon tunteeseen. Työtahdin kireyden ohella taustalla on lisääntynyt kokemus vastakkainasettelusta työntekijöiden ja työnantajien välillä sekä perusteettomiksi koetut irtisanomiset. Näistä tekijöistä ehkä johtuukin voimistunut toivomus, että yritysjohtajat olisivat ihmisläheisiä ja sosiaalisia ja että heillä olisi korkea moraalit. Kaikesta tästä on tuloksena vahva kaipuu eläkkeelle, jota ei juuri heikennä eläkeuudistuksen tarjoama mahdollisuus parantaa eläkettään työuraa loppupäästä pidentämällä.

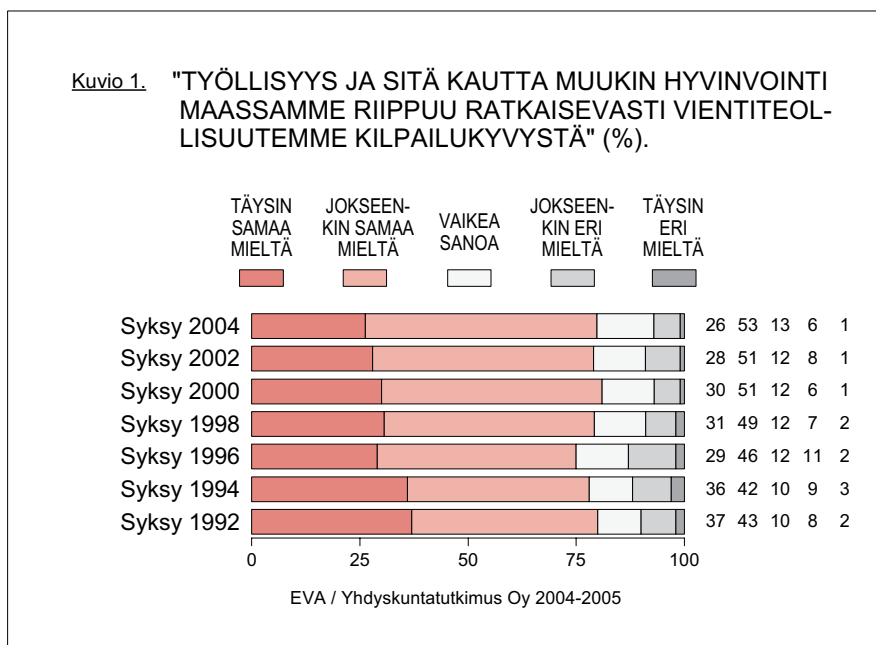
Käsillä oleva tutkimus on EVAn kansallisen arvo- ja asennetutkimussarjan yhdestoista osa. Tutkimussarja keskittyy pääasiassa kotimaisiin kysymyksiin, kansainvälisiä asioita käsitellään laajemmin vuorovuosin tämän sarjan kanssa tehtävässä 'Suomi, EU ja maailma' -sarjassa. Vertailutietojen saamiseksi tähän tutkimukseen on kuitenkin sisällytetty ulkomaailmaa koskevaa kysymysainesta. Keskeinen sanoma tältä osin on sama kuin vuonna 2004 julkaistussa 'Turvassa EU:ssa – kaukana kavala maailma' -tutkimuksessa havaittu. EU-jäsenyys ja siihen liittyvät kysymykset ovat kymmenvuotisen jäsenyyden kestäessä arkipäiväistyneet eivätkä ne enää herätä suuria tunteita.

2. PÄRJÄÄKÖ SUOMI?

2.1 OSAAMINEN TAKAA KILPAILUKYVYN

Maan kansainvälisen kilpailukyvyyn käsite on ollut jatkuva teema julkisessa keskustelussa. Aikaisemmin sillä tarkoitettiin yleensä maassa toimivien yritysten, erityisesti teollisuusyritysten, kykyä saada tuotteensa kaupaksi kansainvälisillä markkinoilla. Alkeellisimmillaan puhuttiin yritysten hintakilpailukyvyistä, jolloin tarkasteltiin vain suhteellisia yksikkötyökustannuksia ja valuuttakursseja. Kilpailukyky -käsitteeseen voitiin sisällyttää myös ns. reaalin kilpailukyky, jolloin tarkasteluun otettiin mukaan myös mm. tuotteiden laatu, niiden toimitusvarmuus ja -nopeus sekä myynnin jälkeiset palvelut kuten koulutus, huolto ja varaosapalvelut.

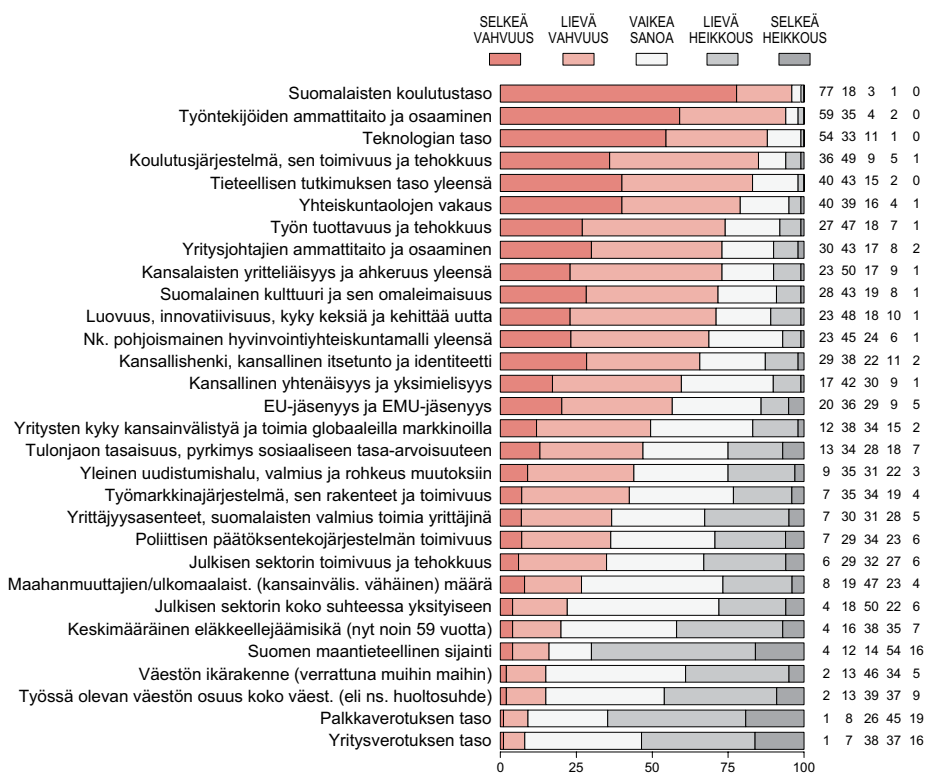
Kansalaiset tunnistavat perinteisen kilpailukyvyyn merkityksen koko yhteiskunnalle, neljä viidestä pitää vientiteollisuuden merkitystä tältä kannalta ratkaisevana (**kuvio 1**). Vakuuttuneisuus asiasta on pysynyt hyvin vakaana 1990-luvun alusta lähtien, jolloin kysymys esitettiin ensimmäisen kerran EVAn tutkimuksissa.

Viime aikoina maan kilpailukyvyistä on kuitenkin puhuttu jonkin verran eri pohjalta. Taustalla on havainto tuotannontekijöiden, niin työvoiman kuin pääomankin, kasvaneesta kansainvälisestä liikkuvuudesta. Nykyään kysytään useammin, onko jokin maa kilpailukykyinen asuinpaikka osaaville ihmisille ja onko se houkutteleva sijaintipaikka yrityksille. Näillä kahdella kilpailukyvyyn osatekijällä on myös selvä yhteys: yritykset tarvitsevat osaavia työntekijöitä, joten heitä houkutteleva asuinpaikka on usein myös hyvä sijaintipaikka yritykselle.

Kilpailukykyyn vaikuttavat monet tekijät, jotka voivat olla yksittäisen maan kannalta joko vahvuuksia tai heikkouksia. Suomi on menestynyt viime vuosina hyvin kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa, joita ovat tehneet Sveitsissä toimivat International Institute for Management

Kuvio 2a. MITKÄ TEKIJÄT OVAT SUOMEN VAHVUUKSIA JA MITKÄ HEIKKOUKSIA, KUN AJATELLAAN MAAMME PÄRJÄÄMISTÄ KIRISTYVÄSSÄ KANSAINVÄLISESSÄ JA GLOBAALISSA KILPAILUSSA (%).

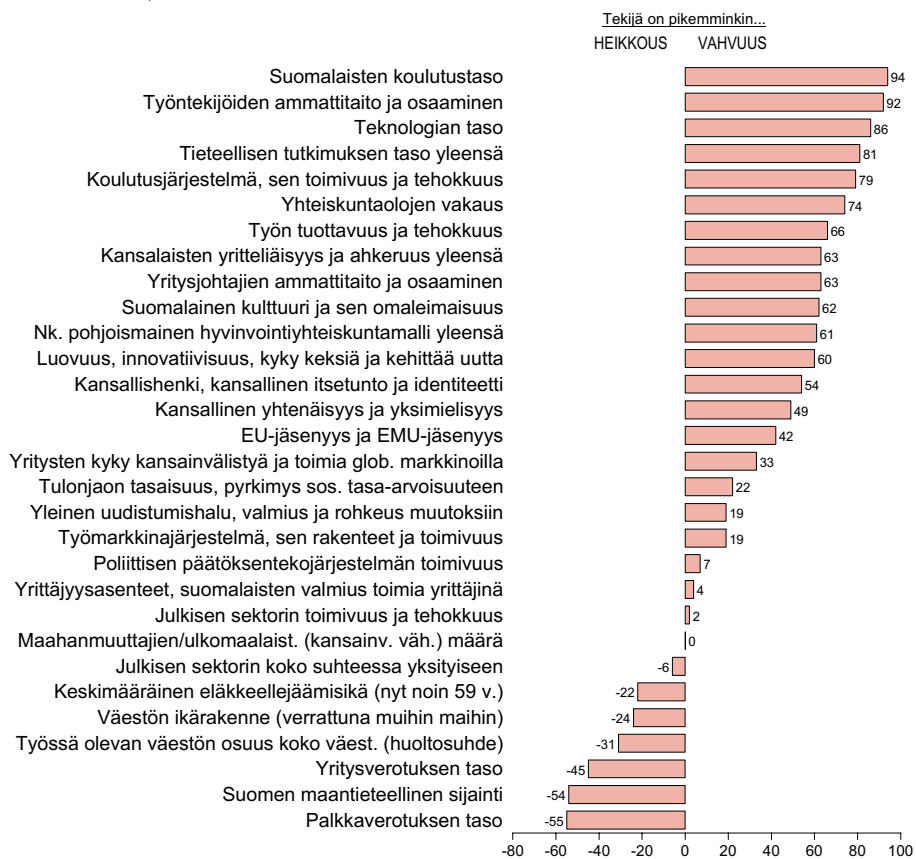

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Development (IMD) ja World Economic Forum (WEF). Ko. mittauksia on kuitenkin myös kritisoitu. On mm. huomautettu, että monien ko. vertailuissa takavuosina pärjänneiden maiden talouskehitys on sittemmin ollut heikkoa.

Kansalaisten käsityksiä Suomen vahvuuksista ja heikkouksista luodattiin laajalla, 30 erillistä näkökohtaa käsittävällä teemallisesti kohdennetulla kysymyssarjalla (**kuvio 2a** sekä **kuvio 2b**, jossa sama informaatio esitetään pelkistetympään vahvuus- ja heikkousarvioiden erotuksina). Yleiskuva tuloksista on, että suomalaiset ilmeisesti luottavat maansa kil-

Kuvio 2b. SUOMEN KILPAILUKYVYN VAHVUUDET JA HEIKKOUEDET: TEKIJÄKOHTAISET 'NETTOARVIOT' (myönteisten ja kielteisten arvioiden %-osuuksien erotukset).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

pailukykyyn, tiedustelluista tekijöistä useimmat arvioidaan ennemminkin vahvuuksiksi kuin heikkouksiksi.

Suomalaiset arvioivat maansa tärkeimmiksi vahvuuksiksi koulutuksen, osaamisen, teknologian ja tutkimuksen, toisiinsa läheisesti kytkeytyviä ja julkisessa keskustelussa keskeisinä kriteereinä tähdennettyjä tekijöitä kaikki. Erityisesti työntekijöiden osaamiseen luotetaan, arvio yritysjohdajien osaamisesta on jonkin verran heikompi. Yhdeksi yritysjohdon taidoissa olevaksi puutteeksi arvioidaan ilmeisesti kansainvälisen liiketoiminnan hallinta, koska yritysten kyky kansainvälistyä ja toimia globaaleilla markkinoilla sijoittuu vasta vahvuuslistan puolivälin paikoille.

(Kuvio 2b.)

Suomen heikkouksiksi arvioidaan yleisimmin maamme maantieteellinen sijainti sekä palkka- ja yritysverotuksen taso (**kuvio 2a**). Kun Paasikiven sanoin geografialle emme voi mitään, olisi verotuksen alentaminen kansalaisten mielestä paras keino kohentaa kilpailukykyämme, toimintamalli, jota monet asian tiimoilta laaditut asiantuntijaraportitkin ovat suositelleet.

Tätä koskeva erillinen väittämämuotoinen kysymys tuottaa niin ikään selkeän tuloksen. Useampi kuin joka toinen haluaisi alentaa tuntuvasti niin palkka-, yritys- kuin pääomaverotustakin kansainvälisen verokilpailun vuoksi. Verotuksen alentamisvaatimus saa vahvan kannatuksen laajalla poliittisella spektrillä: pääoppositiopuolue kokoomuksen lisäksi kaikkien nykyisten hallituspuolueiden kannattajien enemmistö yhtyy siihen. (**Kuvio 3.**)

Tässä yhteydessä on paikallaan palauttaa mieliin EVAn edellisen, verotusta laajalti käsitelleen kansallisen arvo- ja asennetutkimuksen tulokset (raportti 'Vaatelias vaalikansa', 2003). Siinäkin keskeinen tulos oli, että kansalaiset pitivät verotaakkaansa liian raskaana. Erityisesti palkka- ja eläketulojen kireää verotusta arvosteltiin.

Julkisen sektorin toimivuus ja tehokkuus sijoittuu kilpailukykytekijöiden 'nettoarviolistalla' (**kuvio 2b**) alimpaan kolmannekseen, sen arvioi heikkoudeksi lähes yhtä moni kuin vahvuudeksi. Julkisen sektorin kokoon suhtaudutaan vielä kriittisemmin, joskin myös epätietoisemmin. Tämä liittyy läheisesti verotukseen: jos julkista toimintaa tehostettaisiin, voitaisiin verotusta alentaa tinkimättä julkisista palveluista ja tulonsiir-

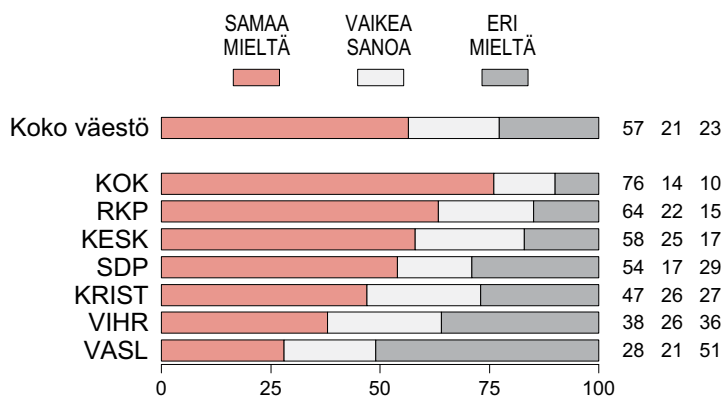
roista. Alempi verotus taas jättäisi enemmän voimavaroja yksityisen sektorin käyttöön.

Pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntamallia pitää useampi kuin kaksi kolmesta Suomen vahvuutena, joten siitä ei haluta luopua vaikka sen edellyttämä verotus kaiveleekin. Hyvinvointivaltion vankka kannatus ilmenee myös muutamista erillismittareista (ks. kuvio 13 s. 27). Toisaalta kannattaa huomata, että hyvinvointiyhteiskunnan keskeinen elementti, tasainen tulonjako, saa paitsi hyväksyntää myös kritiikkiä.

(Kuvio 2a.)

Suomen poliittisen päätöksentekojärjestelmän toimivuuden arvioi vahvuudeksemme runsas kolmannes vastaajista ja heikkoudeksi vajaa kolmannes (**kuvio 2a**). Tämä voidaan nähdä jonkinasteisen pessimismin osoitukseksi: kun verotus sekä julkisen sektorin tehokkuus ja koko ovat keskeisiä omin toimin korjattavissa olevia heikkouksia, vaatisi niihin puuttuminen poliittisia päätöksiä. Jos päätöksentekojärjestelmä toimii huonosti, ei se pysty ainakaan kipeitä päätöksiä tekemään.

Kuvio 3. "SUOMEN PITÄISI OSALLISTUA NYKYISTÄ VOIMAKKAAMMIN KANSAINVÄLISEEN VEROKILPAILUUN JA ALENTAA NIIN PALKKA-, YRITYS- KUIN PÄÄOMAVEROTUSTAANKIN TUNTUVASTI" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Väestöön ja työvoiman tarjontaan liittyvät tekijät nähdään yleisesti heikkouksiksi. Lähes puolet katsoo, että huoltosuhteemme on heikkous, eivätkä siihen keskeisesti vaikuttavat keskimääräinen eläkkeellejäämiskä ja väestön ikärakenne jää tästä paljon jälkeen. **(Kuvio 2a.)**

Yhteiskuntamme vakautta pitää meille kilpailuetuna 80 prosenttia kansalaisista. Omaleimainen kulttuuri, kansallishenki ja kansallinen yhtenäisyys nähdään myös asemaamme vahvistaviksi tekijöiksi. Yhtenä kansallisen konsensuksen ilmentymänä usein pidetty työmarkkinajärjestelmämme saa sen sijaan enemmän kritiikkiä. **(Kuvio 2a.)**

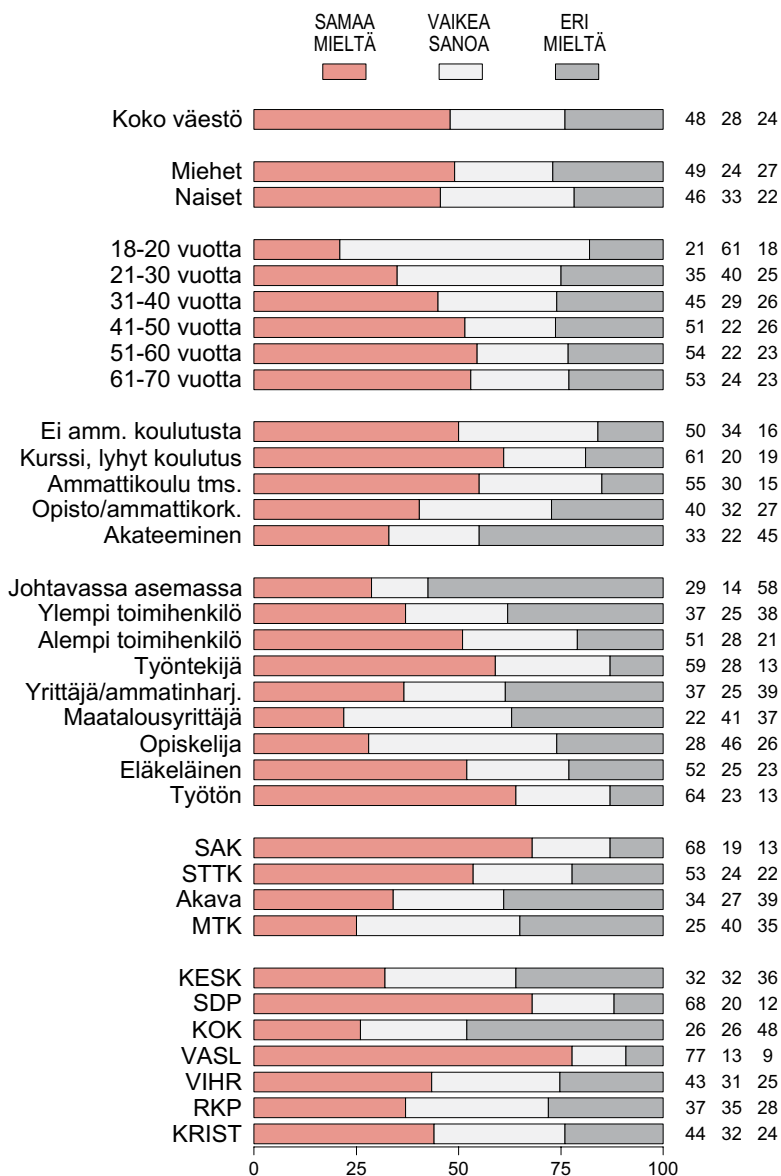
2.2 KRIISIÄ EI NÄKÖPIIRISSÄ

Suomalaisten luottamus maamme menestymismahdollisuuksiin on kaiken kaikkiaan varsin vankkaa, yli kaksi kolmannesta kuviossa 2b esitetyistä tekijöistä arvioidaan useammin vahvuuksiksi kuin heikkouksiksi. Tämä päätelmä saa vahvistusta, kun kansalaiset arvioivat yhteiskuntaamme uhkaavan 'kilpailukykykriisin' mahdollisuutta. Lähes puolet pitää puhetta tällaisesta elinkeinoelämän propagandana, jolla tavoitellaan palkansaajien aseman heikentämistä **(kuvio 4)**. Väittämä jakaa kansalaisia hyvin voimakkaasti. Siihen yhtyvät yleisimmin vanhemmat ikäluokat, vähän koulutetut, työntekijät, eläkeläiset ja työttömät, SAK:n jäsenet ja vasemmistopuolueiden kannattajat. Merkillepantavaa onkin, että perinteinen sosialistit-porvarit -jako on tässä erittäin selvä.

Käänteinen väittämä nopean uudistumisen välttämättömyydestä uhkaavan kriisin ehkäisemiseksi tuottaa vähemmän dramaattisen tuloksen **(kuvio 5)**. Väestöryhmittäiset erot ovat samansuuntaisia, mutta paljon pienempiä kuin edellisessä kuviossa. Yhteistä väittämäparin tuottamille vastauksille on kuitenkin kriisin uhan pitäminen vähäisenä.

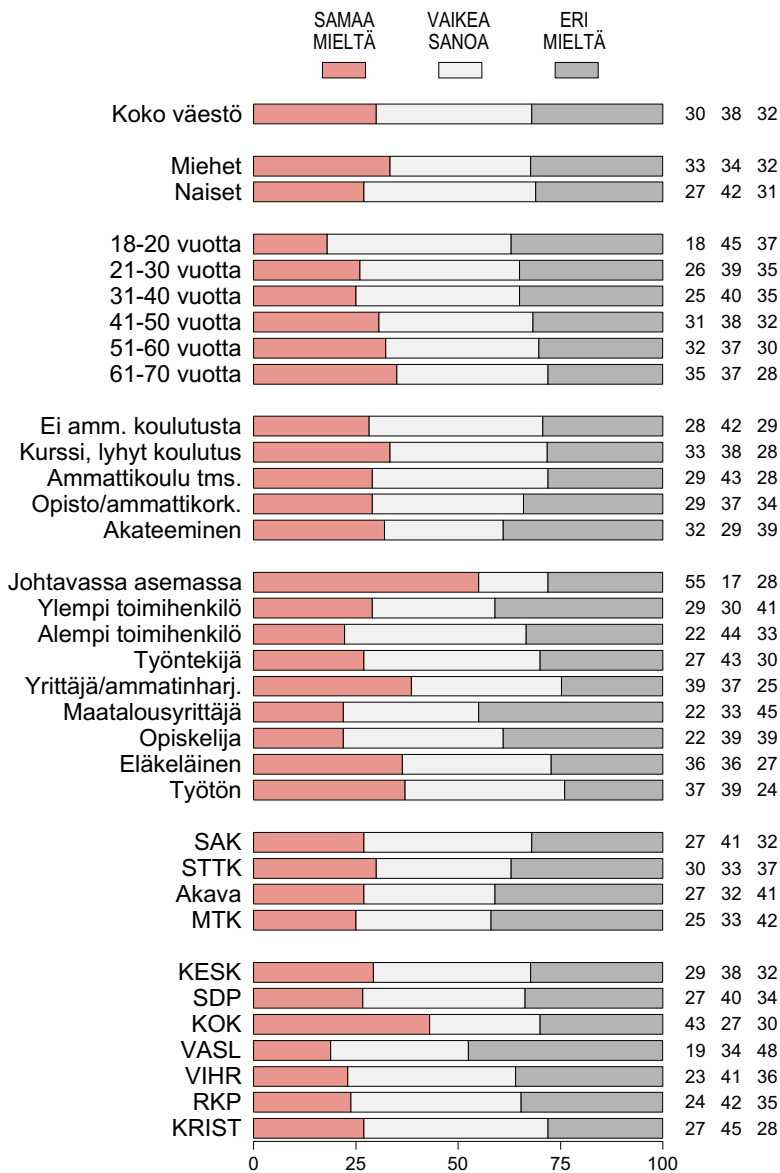
Kriisin uhan arvioiminen vähäiseksi selittyi myös suhtautumisella talouskasvun ja ihmisten hyvinvoinnin väliseen syy-seuraus -suhteeseen. Vain kolmannes vastaajina pitää talouskasvua hyvinvoinnin välttämättömänä ehtona, liki puolet on eri mieltä. Tämä seurantamittari on ollut mukana EVAn asennetutkimuksissa koko niiden 20-vuotisen historian ajan, ja vastausjakauman ajallinen kehitys on varsin mielenkiintoinen. Talouskasvu on koettu selvimmin tarpeelliseksi silloin, kun sitä ei ole

Kuvio 4. "ELINKEINOELÄMÄN PUHE MUUTOSTEN VÄLTÄMÄTTÖMYYDESTÄ JA UHKAAVASTA KRIISISTÄ ON PELKKÄÄ PROPAGANDAA, JOLLA PALKANSAAJAT YRITETÄÄN SAADA SUOSTUMAAN ETUJENSA HEIKENNYKSIIN" (%).

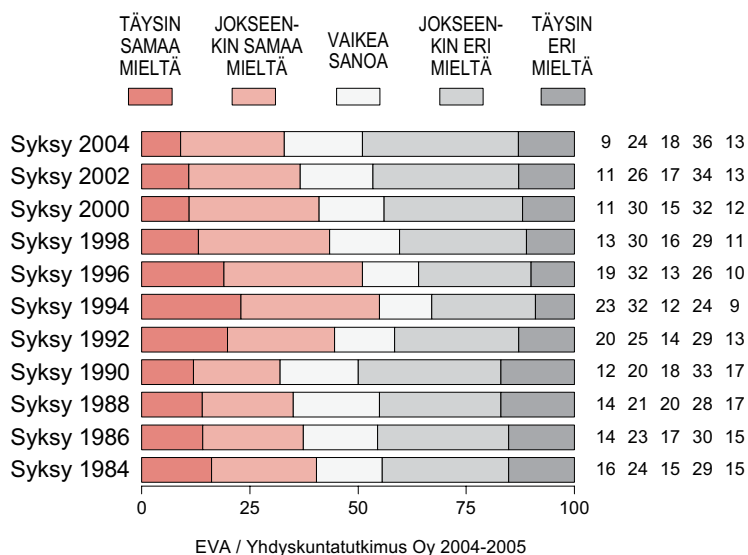
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Kuvio 5. "MIKÄLI SUOMI EI KYKENE UUDISTUMAAN NYKYIS-
TÄ NOPEAMMIN, MUUTAMAN VUODEN KULUTTUA
EDESSÄMME ON TALOUDELLIS-YHTEISKUNNALLI-
NEN KRIISI" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

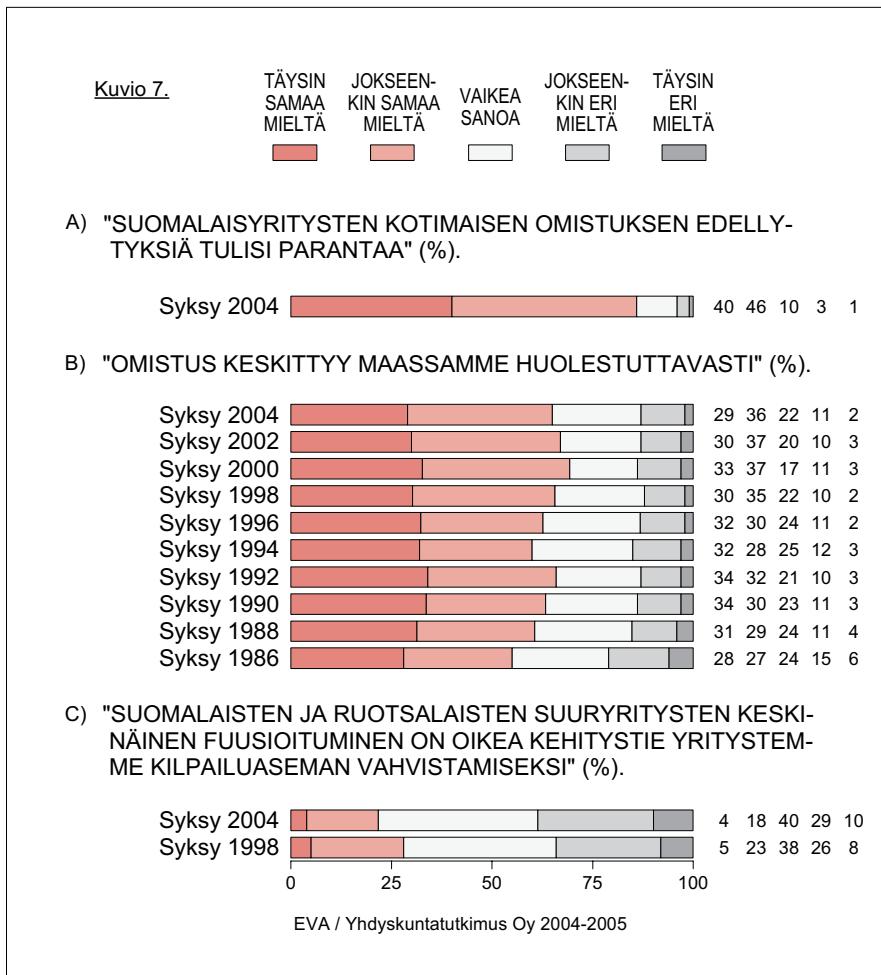
Kuvio 6. "IHMISTEN HYVINVOINNIN JATKUMINEN VOI PERUSTUA VAIN TALOUDELLISEEN KASVUUN" (%).

ollut. Hieman hiuksia nostattava yksityiskohta on, että vastausjakauma on nyt lähes täsmälleen sama kuin laman kynnyksellä vuonna 1990. **(Kuvio 6.)**

2.3 MIELUUMMIN KOTIMAISIN VOIMIN

Kansainvälistymistä ei nähdä erityiseksi vahvuudeksi Suomelle. EU- ja EMU-jäsenyys sekä yritysten kansainvälistymis- ja globaalistumiskyvyt sijoittuvat vahvuuslistalla vain keskivaiheille, joskin arvioiden pääsuunta on selvästi positiivinen. Maahanmuuttajien vähäisyyttä ei pidetä kovinkaan suurena ongelmana, lähes puolet ei osaa ottaa kantaa sen vaikutukseen. **(Kuvio 2a.)** Globaalistuminen enemmänkin askarruttaa ja pelottaa suomalaisia kuin luo uskoa uusiin mahdollisuuksiin (ks. kuvio 58 s. 92).

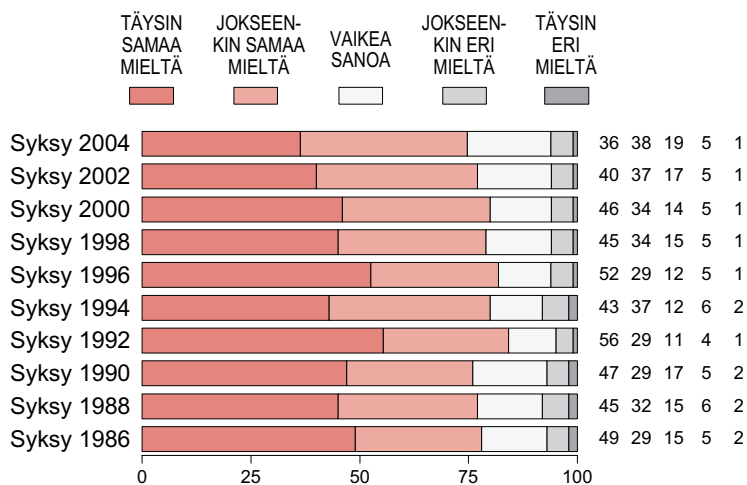
Yksi kansainvälisyyden vieroksumisen ilmentymä on myös laaja tuki yritysten kotimaiselle omistukselle. Lähes yhdeksän kymmenestä haluaisi parantaa suomalaisyritysten kotimaisen omistuksen edellytyksiä. Toisaalta lähes kaksi kolmesta pitää omistuksen keskittymistä huolestuttavana, asiointi, joka pienin muutoksin on ollut voimassa 1980-luvun loppupuolelta saakka. Ulkomainen omistus saa niukasti – ja aiempaa vähemmän – tukea, vaikka se rajataan vain suomalais-ruotsalaisiin fuusioihin. Tässä voidaan nähdä tietty ristiriita: ulkomaalaisten omistajien lisääntyminen hajoittaisi omistusta nykyisestä. Kyse voi kuitenkin olla siitä, että omistuksen keskittymisen ymmärretään tarkoittavan varallisuuden jakautumisen epätasaistumista. **(Kuvio 7.)**

3. YRITTÄJÄ ARVOSSAAN, MUTTA NIIN MYÖS JULKINEN SEKTORI

3.1 YRITTÄJYYS KIEHTOO JA KAUISTUTTAA

Suomessa on kansainvälisesti vertaillen vähän yrittäjiä. Tämä ei ole väestön valtaenemmistön mieleen. Kolme neljästä yhtyy väittämään 'Mikäli maassamme suhtauduttaisiin myönteisemmin yrittämiseen, siitä hyötyisi koko yhteiskunta' (**kuvio 8**). Periaatteellinen tuki yrittäjyydelle on ollut varsin vakaa koko 1980-luvun puolivälin paikkeilla

Kuvio 8. "MIKÄLI MAASSAMME SUHTAUDUTTAISIIN MYÖNTEISEMMIN YRITTÄMISEEN, SIITÄ HYÖTYISI KOKO YHTEISKUNTA" (%).

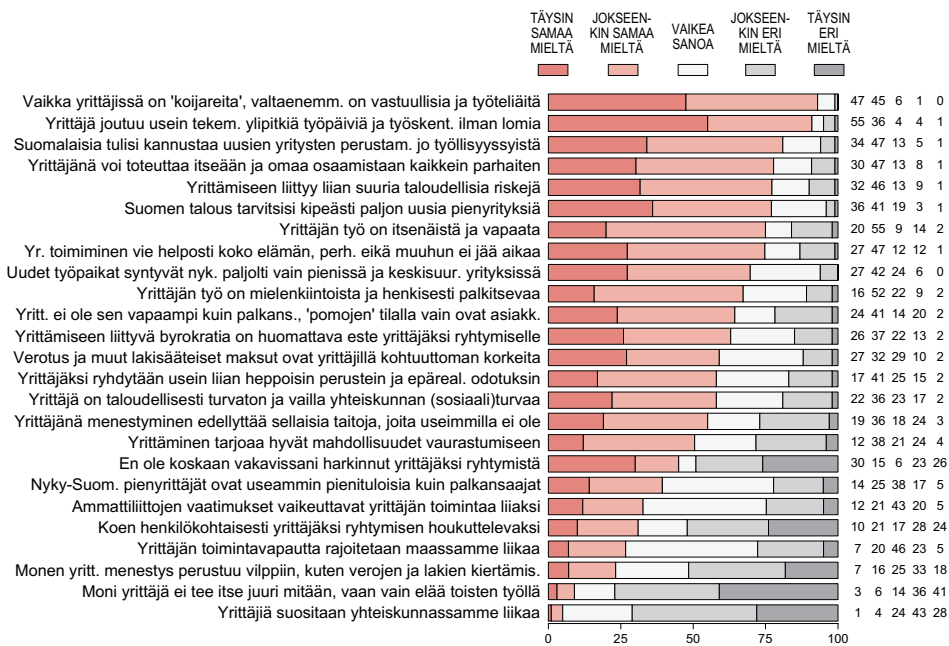
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

alkaneen mittausjakson ajan, tosin viime vuosina täysin samaa mieltä olevien osuus on jonkin verran laskenut. Myös muut yrittäjyyttä koskevat mittarit ovat tuottaneet seurannan eri vaiheissa samansuuntaisia tuloksia.

Tämänkertaisessa tutkimuksessa yrittäminen ja yrittäjyys otettiin lähempään tarkasteluun. Runsaat kolme neljännestä vastaajista arvioi Suomen talouden tarvitsevan paljon uusia pienyrityksiä, kun tätä kysyttiin osana laajaa yrittämistä ja yrittäjyyttä käsittelevää kysymyssarjaa. Samassa patterissa vain 5 prosenttia vastaajista sanoo yrittäjiä suosittavan meillä liikaa. **(Kuvio 9.)**

Yritystoiminnan kasvua toivotaan jo yksinomaan työllisyysyistä. Uusiin yritysten perustamista vauhdittaisi työllisyyden parantamiseksi kahdeksan kymmenestä. Runsaat kaksi kolmannesta uskoo uusien työpaikkojen syntyvän nykyisin pääosin pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. **(Kuvio 9.)**

Kuvio 9. YRITTÄMINEN JA YRITTÄJYYS: SUOMALAISTEN KÄSITYKSET, KANNANOTOT JA OMAKOHTAINEN SUHDE (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Yrityspula voi kuitenkin tulevaisuudessa helpottua, ainakin jos kansalaisten ilmaiset henkilökohtaiset asenteet toteutuvat myös käytännön tasolla. Omakohtaista suhdetta yrittämiseen luodattaessa lähes puolet kertoo joskus vakavasti harkinneensa yrityksen perustamista, ja lähes kolmasosa pitää sitä henkilökohtaisesti houkuttelevana (**kuvio 9**). Omakohtainen yrittäminen houkuttelee palkansaajista 27, opiskelijoista 35 ja työttömistä 24 prosenttia (ei kuviota). Nämä ovat ne ryhmät, joista uusia yrittäjiä todennäköisimmin voisi tulla. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna kiinnostus on suurempaa miesten kuin naisten keskuudessa.

Suomalaisten suhtautuminen yrittämiseen ja yrittäjiin on varsin myönteistä, jopa myötätuntoista, kuten jo kuviosta 8 ilmenee. Yrittäjiä pidetään pääosin kunnan väkenä, vain harva näkee heissä merkittäviä määriä 'koijareita', vilppiin toimintansa perustavia tai toisten työllä eläviä (**kuvio 9**).

Useimmat suomalaiset näkevät yrittäjyyden mielenkiintoisena, itsenäisenä ja henkisesti palkitsevana. Yrittäjän uskotaan pystyvän toteuttamaan itseään ja osaamistaan paremmin kuin muiden. Näitä yrittäjyyden ei-materiaalisia etuja luotaaviin väittämiin yhtyy muotoilusta riippuen 68–77 prosenttia kansalaisista (**kuvio 9**).

Kaikki yrittämisessä ei kuitenkaan ole onnea. Mielenkiintoisuuden vastapainona yrittäjyys on kansalaisten mielestä myös raskas elämäntapa. Yrittäjien ylipitkästä työajasta vallitsee lähes täydellinen yksimielisyys, useampi kuin yhdeksän kymmenestä on tällä kannalla, ja lähes kolme neljännestä arvioi yrittämisen vievän ajan perhe-elämältä ja muilta vapaa-ajan aktiviteeteilta. Sinänsä arvostettu itsenäisyys ja vapauskin on lähes kahden kolmanneksen mielestä näennäistä, puuttuvan pomon sijaisena toimii asiakas. (**Kuvio 9.**)

Kun varsin monet pitävät yrittäjyyttä sinänsä houkuttelevana uravaihtoehtona, voidaan Suomen vähäiselle yrittäjämäärälle hakea selitystä ainakin siitä, millaisiksi yrittämisen edellytykset maassamme koetaan.

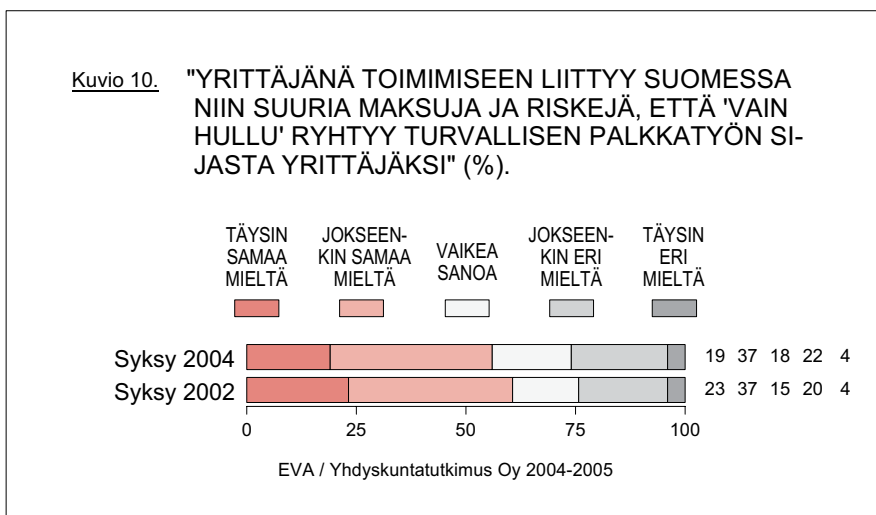
Yrittäminen on ennen muuta riskin ottamista. Lähes kahdeksan kymmenestä arvioi siihen liittyvät taloudelliset riskit liian suuriksi (**kuvio 9**). Voimakkaammin muotoiltu erillinen väittäjä 'Yrittäjänä toimimiseen liittyy Suomessa niin suuria maksuja ja riskejä, että 'vain hullu' ryhtyy turvallisen palkkatyön sijasta yrittäjäksi' tuottaa samansuuntaisen, mutta lievemmän tuloksen (**kuvio 10**). Erikoinen piirre vastausja-

kaumassa on, että yrittäjät korostavat uravalintansa 'hulluutta' enemmän kuin muut väestöryhmät: 74 prosenttia yrittäjistä, mutta vain 56 prosenttia koko väestöstä yhtyy näkemykseen. Kuvion 9 vähemmän kärjistettyyn väittämään yrittäjät reagoivat suurin piirtein samoin kuin kansalaiset yleensä. Taloudellisiin riskeihin liittyy myös yhteiskunnan turvaverkko silloin, kun riskit realisoituvat: selvä enemmistö arvioi, että sosiaaliturvassa on yrittäjän mentävä reikä **(kuvio 9)**.

Yrittämisen taloudellinen houkuttelevuus ei ole kovin hyvä myöskään silloin, kun pahimmat riskit kuten konkurssi eivät toteudu. Vain puolet vastaajista uskoo yrittämisen tarjoavan hyvän mahdollisuuden vaurastumiseen runsaan neljänneksen ollessa eri mieltä. Lähes neljä kymmenestä arvioi yrittäjien olevan useammin pienituloisia kuin palkansaajien, runsas viidennes kiistää väitteen. **(Kuvio 9.)**

Monien julkisen vallan toimien koetaan tekevän yrittämisen vähemmän houkuttelevaksi. Yrittämiseen liittyvää byrokratiaa pitää huomattavana esteenä useampi kuin kuusi kymmenestä, ja verotusta ym. lakisääteisiä maksuja lähes yhtä moni. Yrittäjän yleistä toimintavapautta ei kuitenkaan katso liian rajoitetuksi kuin runsas neljännes kansalaisista. **(Kuvio 9.)**

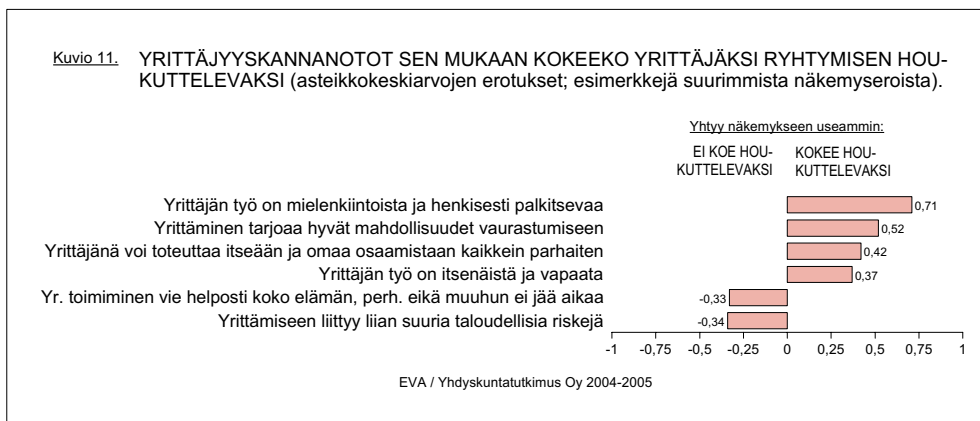
Yrittämistä pidetään myös kovaa ammattitaitoa ja sinnikkyyttä vaativana urana. Lähes kuusi kymmenestä epäilee monen ryhtyvän yrittäjäksi

heppoisin perustein ja epärealistisin odotuksin. Selvä enemmistö myös arvioi, ettei useimmilla ole yrittämisen edellyttämiä taitoja. (Kuvio 9.)

Verrattaessa yrittäjyyden henkilökohtaisesti houkuttelevaksi kokevien (noin kolmannes vastaajista) näkemyksiä niiden näkemyksiin, joita yrittäjyys ei kiehdo, saadaan esille osin mittaviakin suhtautumiseroja (kuvio 11). Erojen perusteella voidaan päätellä, että yrittäjän työn mielenkiintoisuus, vapaus ja sen tarjoama mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ovat keskeisiä motiiveja tämän uran valinnalle. Yrittämisen houkuttelevaksi kokevat uskovat näihin selvästi muita enemmän. Toinen tärkeä tekijä on suurempi usko vaurastumisen mahdollisuuteen ja toisaalta jonkin verran vähäisempi taloudellisten riskien pelko.

Yrityksen perustamiseen kannustavat siis sekä aineelliset että aineettomat seikat. Myös kansalaiset arvioivat yrittäjien vähälukuisuuden johduttavan hyvin pitkälti asenteista. Suomen kilpailukyvyyn osatekijöitä tarkastelleessa kysymyspatterissa (kuvio 2a s. 12) valmius toimia yrittäjänä sijoittui keskivälin alapuolelle maamme vahvuutena.

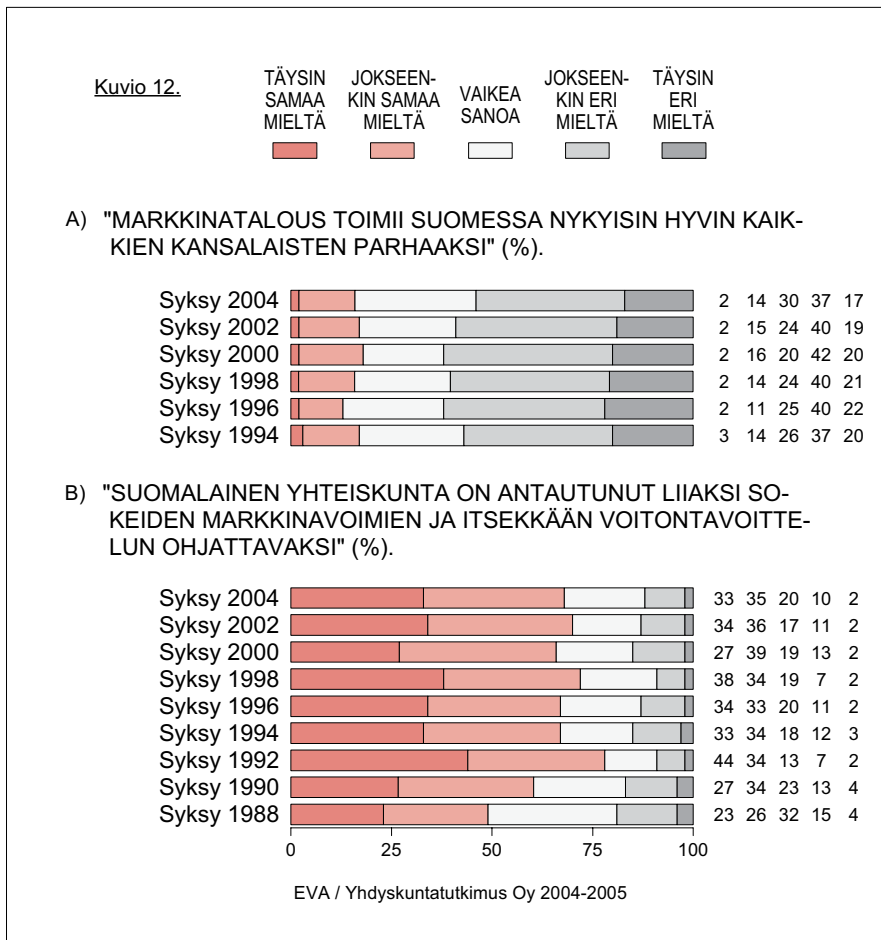
3.2 MARKKINATALOUS PAHA, JULKINEN SEKTORI HYVÄ

Yritystoiminta on keskeinen osa markkinataloutta. Edellä esitetyn perusteella voisi kuvitella myös markkinatalouden olevan kansalaisten suosiossa, mutta näin ei kuitenkaan ole. Suhtautuminen on päinvastoin

hyvin kriittistä. Yli puolet kansalaisista on eri mieltä, mikäli markkinatalouden väitetään toimivan meillä kaikkien parhaaksi. Rajun markkina-kriittinen väittämä 'Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi' sen sijaan saa tukea peräti kahdelta kolmesta. **(Kuvio 12.)**

Markkinavoimien arvostelu on jonkin verran liehtynyt lamavuosista, mutta se on edelleen selvästi 1980-luvun lopun tason yläpuolella. Juuri tuolloin käsite 'markkinavoimat' tuli yleiseen tietoisuuteen rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen yhteydessä, ja lamavuosina siitä tuli monen pahan symboli.

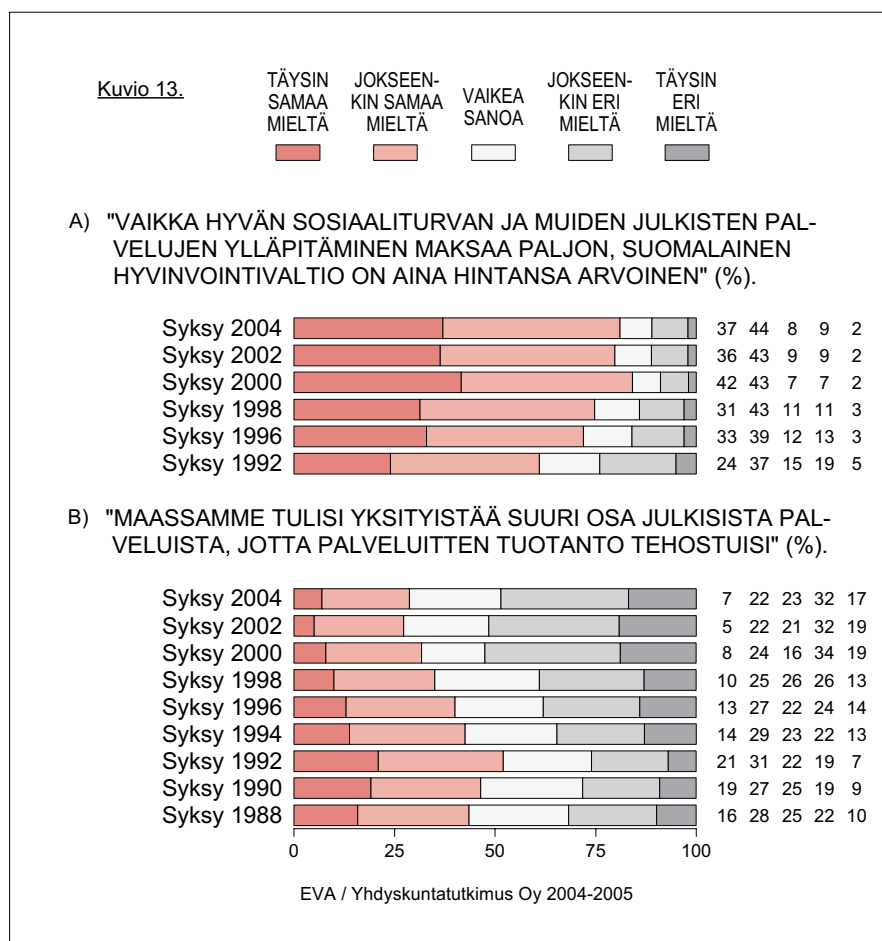
Julkinen sektori saa sen sijaan suomalaisten hyväksynnän. Sinänsä varsin vahva väittämä hyvinvointivaltiomme arvosta sen kustannuksista riip-

pumatta saa tukea kahdeksalta vastaajalta kymmenestä (**kuvio 13A**). Taso on lähes sama kuin neljä vuotta sitten, jolloin koko 1990-luvun kasvanut hyvinvointivaltion arvostus saavutti tähänastisen huippunsa.

Julkiset palvelut tulisi ensi sijassa myös tuottaa julkisin voimin. Lähes puolet vastustaa niiden yksityistämistä tehostamisen nimissä, alle kolmannes olisi taas siihen valmis (**kuvio 13B**). Laman aikana alkanut julkisen toiminnan suosion kasvu näyttää kuitenkin taittuneen, sama ilmiö joka näkyi myös hyvinvointivaltion yleisessä arvostuksessa kuviossa 13A.

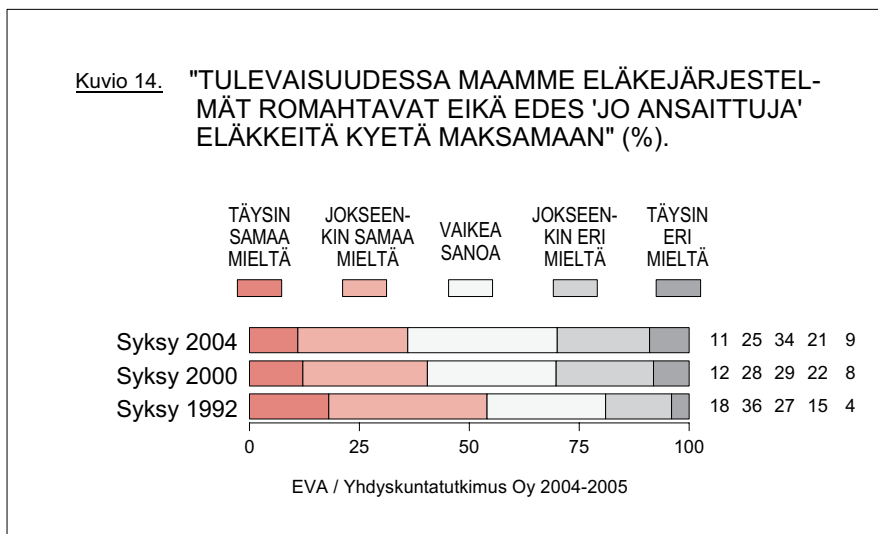
Eläkkeet ovat keskeinen osa hyvinvointivaltiota erityisesti nyt, kun suuret ikäluokat alkavat siirtyä eläkkeelle. Keskustelu eläkejärjestelmämme tulevaisuudesta onkin paljolti keskittynyt demografisten teki-

jöiden vaikutuksen puntarointiin. Kansalaisten usko eläkejärjestelmämme kestävytyteen näyttää viime vuosina vankistuneen (**kuvio 14**).

Etenkin ero vuoden 1992 tilanteeseen – jolloin maassamme elettiin likimain synkintä lama-aikaa – on jo huomattavan suuri. Nyt väestö jakaantuu lähes tasan romahduksen odottajiin, epätietoisiin ja järjestelmään luottajiin. Taustalla ovat yhtäältä toteutetut eläkeuudistukset, joiden tavoitteena on ollut turvata järjestelmän elinkelpoisuus, ja toisaalta yleisen taloustilanteen parantuminen.

Luottavaisimmin eläkejärjestelmään suhtautuvat vanhimmat ikäluokat ja epäileväisimmin keski-ikäiset. Nuorten asenteita leimaa ennen kaikkea epätietoisuus. Tarkasteluhorisonin erot voivat olla yksi selittävä tekijä: nykyiset 30-50 -vuotiaat joutuvat lähitulevaisuudessa rahoittamaan suurten ikäluokkien eläkkeet ja toisaalta heidän omista eläkkeistään tulevat huolehtimaan seuraavat, vieläkin pienemmät ikäryhmät. (Ei kuviota.)

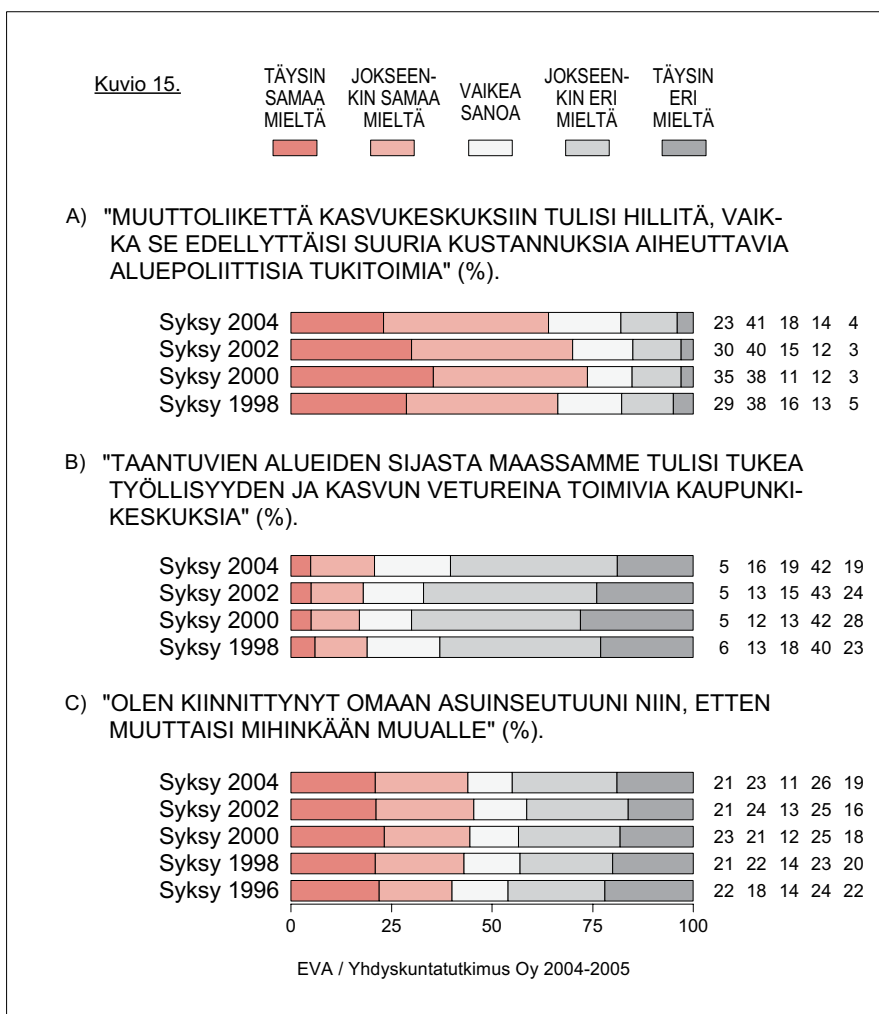

3.3 ALUEKEHITYSKIN ASKARRUTTAA

Aluepolitiikka on viime aikoina ollut jälleen julkisen keskustelun kohteena mm. valtion suunnitteleman, ja osittain jo toteuttamankin alueellistamisen vuoksi. Tämä politiikka, jonka tavoitteena on alueellisten

kasvuerojen tasoittaminen, saa kansalaisten selvän enemmistön hyväksynnän. Lähes kaksi kolmesta haluaisi rajoittaa muuttoa keskuksiin, vaikka se tulisi kalliiksikin (**kuvio 15A**). Hillintäpolitiikan kannatus on kuitenkin jonkin verran vähentynyt viime vuosina samalla kun itse muuttoliikekin on osoittanut hiipumisen merkkejä.

Merkillepantavaa on, että muuttoliikettä haluaisi padota myös Uudenmaan ja muun Etelä-Suomen asukkaiden enemmistö (**kuvio 16A**). Tässä voi olla kyse oikeudenmukaisuusajattelun lisäksi huoli muuttoliikkeen tuomista rasitteista esimerkiksi vastaanottavan kunnan palvelutuotannolle. Muuttovoitto merkitsee myös rakentamistarvetta, ja ns. NIMBY-ilmiö (Not in My Backyard) on tunnetusti hyvin vahva.

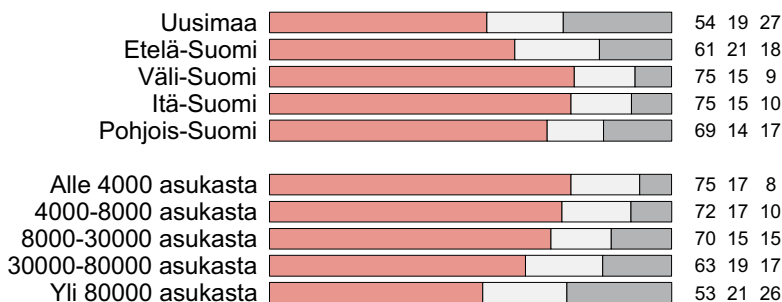
Kuvio 16.

SAMAA
MIELTÄ

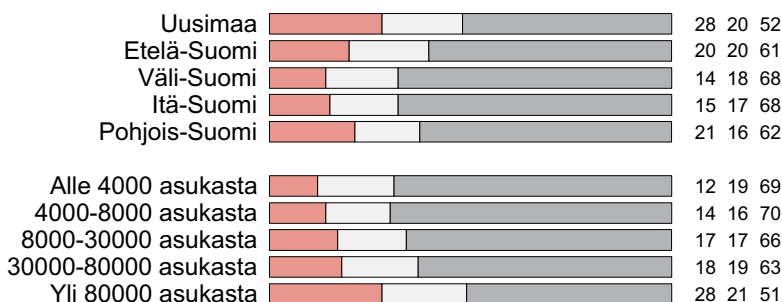
VAIKEA
SANOA

ERI
MIELTÄ

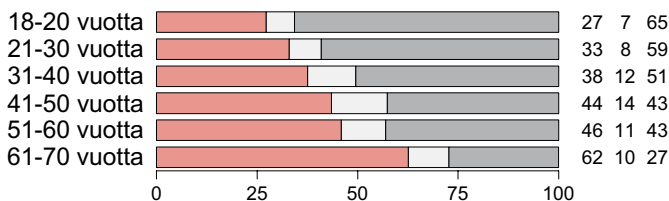
- A) "MUUTTOLIIKETTÄ KASVUKESKUKSIIN TULISI HILLITÄ, VAIKKA SE EDELLYTTÄISI SUURIA KUSTANNUKSIA AIHEUTTAVIA ALUEPOLIITTISIA TUKITOIMIA" (%).

- B) "TAANTUVIEN ALUEIDEN SIJASTA MAASSAMME TULISI TUKEA TYÖLLISYYDEN JA KASVUN VETUREINA TOIMIVIA KAUPUNKIKESKUKSIA" (%).

- C) "OLEN KIINNITTYNUT OMAAN ASUINSEUTUUNI NIIN, ETTEN MUUTTAISI MIHINKÄÄN MUUALLE" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Edellisen kanssa hyvin yhteensopiva tulos saadaan, kun kysymys muotoillaan toisin: pitäisikö tukea kasvuvetureita taantuvien alueiden sijasta? 'Koko maa on pidettävä asuttuna' -ajattelu saa tässäkin tapauksessa selvän tuen, tosin jonkin verran aikaisempaa heikomman (**kuvio 15B**). Kasvukeskusten asukkaatkaan eivät innostu asuinkuntansa tukemisesta aluepoliittisin perustein. Suurimpienkin kaupunkien asukkaiden enemmistö vastustaa näin määriteltyä kasvukeskuspolitiikkaa. (**Kuvio 16B.**)

Vaikka muuttoliikkeen hillintä saakin politiikkatoimenpiteenä laajan kannatuksen, varsin suuri osa suomalaisista voisi harkita vaihtavansa asuinpaikkaa. Itse asiassa väestö jakautuu tässä suhteessa lähes tasan kahtia (**kuvio 15C**). Muutokset liikkumishalukkuudessa ovat olleet verrattain vähäisiä koko seurantajakson, kahdeksan vuoden ajan. Aiempaan tapaan altteimpia muuttamaan ovat nuorimmat ikäluokat (**kuvio 16C**).

4. TÖISSÄ RANKKAA, MUTTA ELÄKKEELLEHÄN PÄÄSEE

4.1 TYÖELÄMÄSSÄ VASTAKKAINASETTELUA

Tilanne Suomen työmarkkinoilla on viime vuosina ollut rauhallinen, jopa sopuisa esimerkiksi työtaistelujen määrällä ja laajuudella mitattuna. Syksyn 2004 tapahtumia voidaan kuitenkin tulkita oireiksi työmarkkinakonsensuksen rakoilusta. Vaikka lopulta tuloksena olikin laaja ja ennätyskellisen pitkäkestoinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu, siihen päädyttiin varsin kiemuraisten vaiheiden kautta. Neuvotteluilmapiiriä heikensi myös pääkaupunkiseudun linja-autonkuljettajien laitton lakko. Merkittäviä toimialoja kuten paperiteollisuus, rakennustoiminta ja eräitä liikenteen osa-aloja jäi sitä paitsi keskitetyn sopimuksen ulkopuolelle.

Asenneilmaston kehitys viittaa myös osaltaan siihen, että työmarkkinoilla voi olla edessä totuttua myrskyisämmät ajat. Vain vajaa neljännes kansalaisista katsoo, että työntekijöiden ja työnantajien edut olisivat yhteisiä (**kuvio 17A**). Tunne samassa veneessä olosta on selvästi hiipunut lamaa välittömästi seuranneista ajoista.

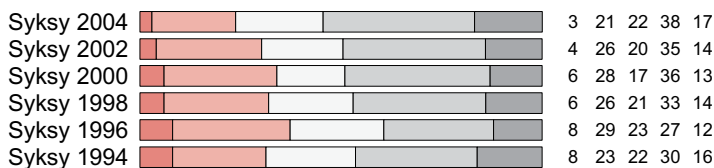
Väestöryhmittäiset erot asennoitumisessa työmarkkinaosapuolten etujen yhteneväisyyteen ovat odotetun mukaisia: alemmat toimihenkilöt ja työntekijät uskovat siihen selvästi vähemmän kuin johtavassa asemassa olevat ja yrittäjät. Ylemmät toimihenkilöt ovat mielipiteiltään näiden ääripäiden välimaastossa, mikä heijastelee ryhmän tosiasiallista kahdella tuolilla istuvaa asemaa työelämässä. Myös erot porvarillisten ja vasemmistopuolueiden kannattajien välillä ovat selviä. (Ei kuviota.)

Suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen on kokenut melkoisen muutoksen 1990-luvun puolivälistä. Tuolloin sitä piti kehityksen jarruna selvästi useampi kuin moottorina, nyt voimasuhteet ovat päinvastaiset (**kuvio 17B**). Iän vaikutus tähän näkemykseen on mielenkiintoi-

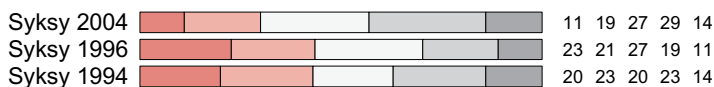
Kuvio 17.

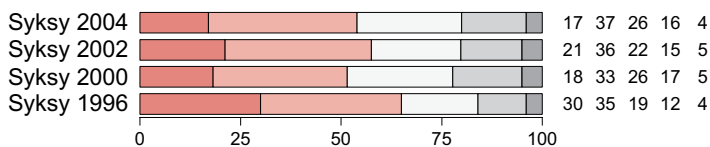
A) "TYÖNTEKIJÖIDEN JA TYÖNANTAJIEN EDUT OVAT SUOMESSA NYKYÄÄN PITKÄLTI YHTENEVÄISET" (%).

B) "AMMATTIYHDISTYSLIIKE ON NYKYISIN MAASSAMME PIKEMMINKIN YHTEISKUNNALLISEN KEHITYKSEN JARRU KUIN MOOTTORI" (%).

C) "TYÖTTÖMYYTTÄ EI VOIDA MERKITTÄVÄSTI ALENTAA ILMAN TYÖELÄMÄN SYVÄLLEKÄYVIÄ RAKENTEELLISIA UUDISTUKSIA JA ETUJÄRJESTÖJEN VARPAILLE ASTUMISTA" (%).

0 25 50 75 100
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

nen: kaikissa ikäryhmissä väittämään yhtyviä on vähemmän kuin sen kiistäviä, mutta epätietoisten osuus laskee dramaattisesti iän karttuessa (**kuvio 18A**). Nuorimmilla ei ymmärrettävästi ole juuri kokemuksesta tietoa asiasta, joten epävarmuus on heille luonnollista. Kokemuksen karttuminen iän myötä näyttää polarisoivan mielipiteitä.

Etujärjestöihin yleensä suhtaudutaan selvästi kriittisemmin kuin ay-liikkeeseen. Yksi syy on varmaankin käsitteen laveus – etujärjestöjä on hyvin monenlaisia ja ne edustavat hyvin erilaisia intressipiirejä. Ammatiliittojen lisäksi joukkoon kuuluvat työnantajajärjestöt, Suomen Yrittäjät, MTK ja vaikkapa Veronmaksajain Keskusliitto. Ay-liikkeeseen myönteisesti suhtautuva voi nähdä jotkin muut etujärjestöt kielteisessä

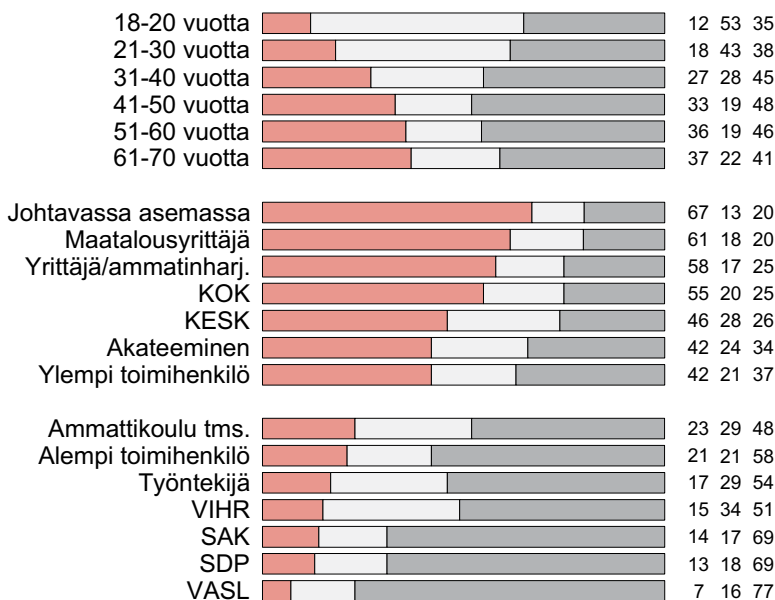
Kuvio 18.

SAMAA
MIELTÄ

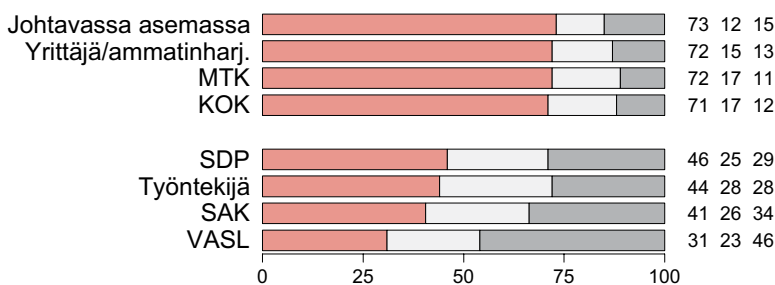
VAIKEA
SANOJA

ERI
MIELTÄ

A) "AMMATTIYHDISTYSLIIKE ON NYKYISIN MAASSAMME PIKEM-
MINKIN YHTEISKUNNALLISEN KEHITYKSEN JARRU KUIN
MOOTTORI" (esimerkkejä väestöryhmittäisistä eroista,%).

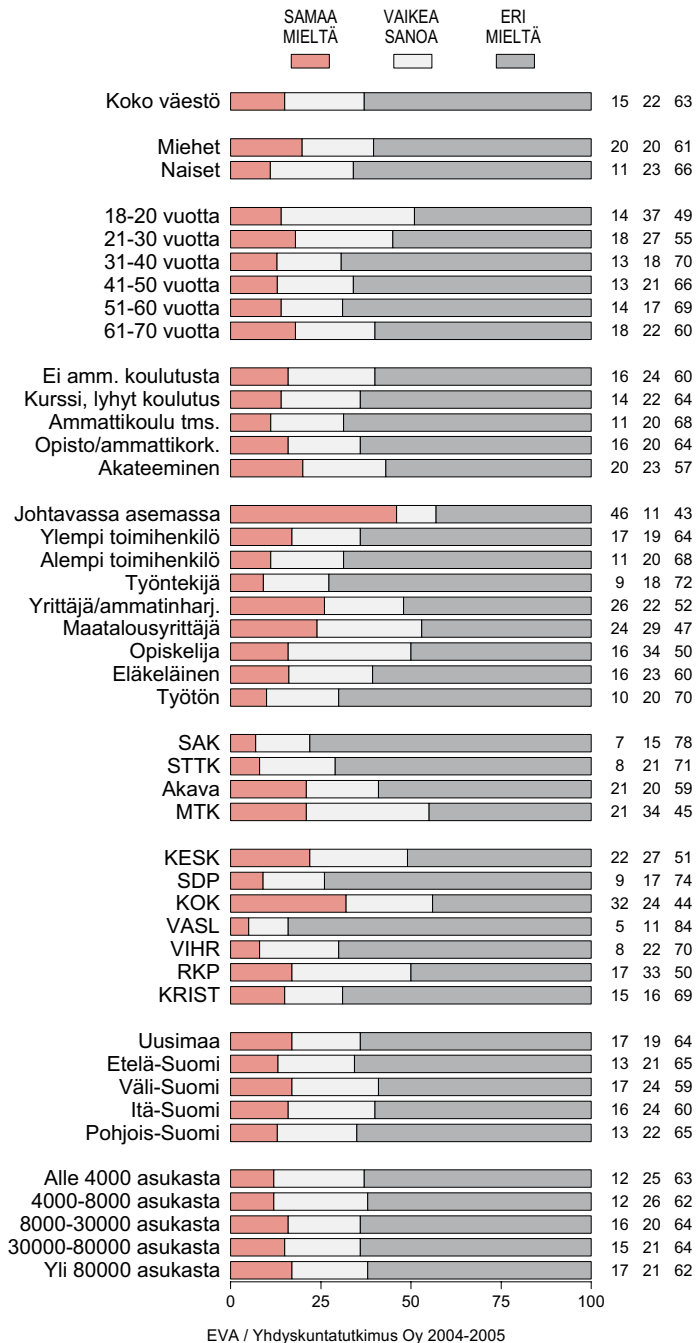

B) "TYÖTTÖMYYYTTÄ EI VOIDA MERKITTÄVÄSTI ALENTAA ILMAN
TYÖELÄMÄN SYVÄLLEKÄYVIÄ RAKENTEELLISIA UUDISTUKSIA
JA ETUJÄRJESTÖJEN VARPAILLE ASTUMISTA" (eniten ja vähiten samaa mieltä olevat ryhmät, %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

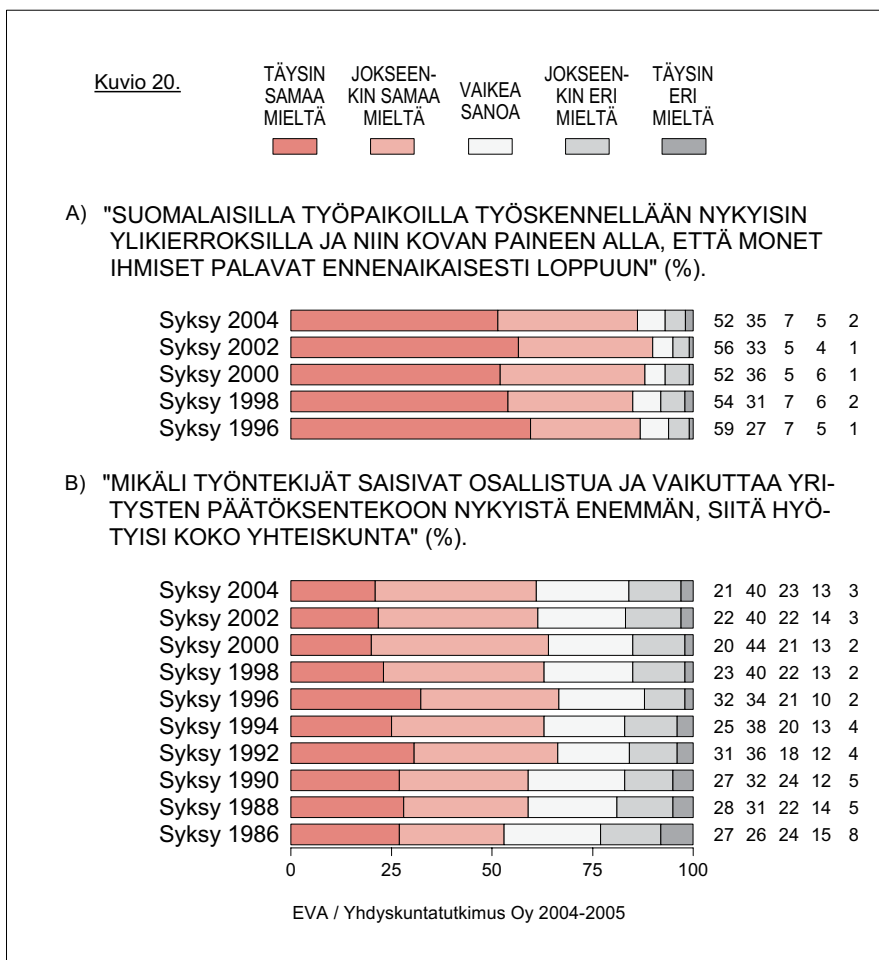
**Kuvio 19. "VAIKKA MAASSAMME VIIME AIKOINA TOTEUTETUT
IRTISANOMISET OVAT HERÄTTÄNEET JULKISUU-
DESSA PALJON PAHEKSUNTA, NE OVAT OLLEET
TALOUDELLISESTI VÄLTÄMÄTTÖMIÄ" (%).**

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

valossa. Yli puolet arvioi, että työelämää on uudistettava vaikka etujärjestöjen varpaille astuenkin, jotta työttömyys saataisiin alenemaan (**kuvio 17C**). Väestöryhmittäiset profiilit ovat hyvin pitkälti samantuntuoisia, kysyttiinpa sitten asennetta etujärjestöihin yleensä tai yksinomaan ay-liikkeeseen. (**Kuvio 18B**).

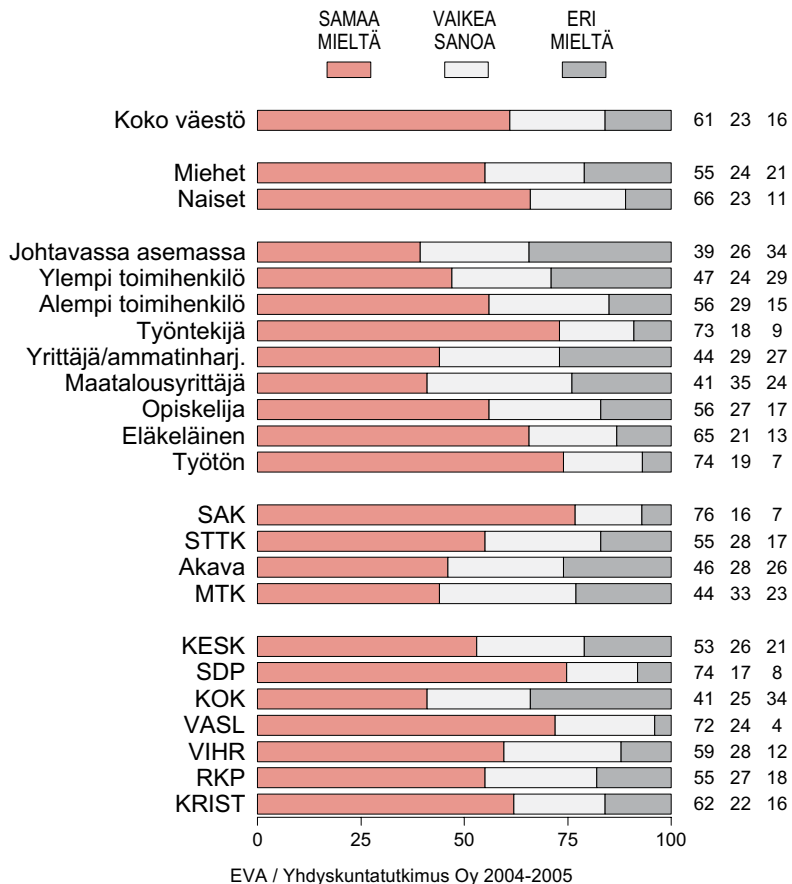
Paljon julkisuudessa esillä olleet viimeaikaiset irtisanomiset eivät saa kansalaisilta suurtakaan ymmärrystä. Useampi kuin kuusi kymmenestä ei näe niitä taloudellisesti välttämättöminä (**kuvio 19**). Vaikka väestöryhmien välillä onkin eroja, irtisanomiset tuomitseva kanta on enemmistönä lähes kaikissa ryhmissä. Jopa johtavassa asemassa olevat – irtisanomiset käytännössä toteuttavat – jakautuvat likimain tasan hyväksyviin ja kritisoiviin.

Yksi syy irtisanomisiin kohdistuvaan kritiikkiin voi olla tunne siitä, että työtahti on ilman niitäkin liian kiivas, ja väen vähentäminen voi kiristää sitä entisestään. Lähes yhdeksän kymmenestä arvioi työpaikkojen polttavan ihmiset ennenaikaisesti loppuun (**kuvio 20A**). Tämä näkemys ei ole juurikaan muuttunut kahdeksan vuoden aikana.

Perinteinen ehdotus työelämän vastakkainasettelun vähentämiseksi ja työpaikkojen kireän ilmapiirin parantamiseksi on ollut työntekijöiden sananvallan lisääminen yrityksissä. Kuusi kymmenestä arvioi, että tällai-

Kuvio 21. "MIKÄLI TYÖNTEKIJÄT SAISIVAT OSALLISTUA JA VAIKUTTAA YRITYSTEN PÄÄTÖSENTEKOON NYKYISTÄ ENEMMÄN, SIITÄ HYÖTYISI KOKO YHTEISKUNTA" (%).

sesta työntekijöiden osallistumisesta ja vaikuttamisesta hyötyisi koko yhteiskunta (**kuvio 20B**).Väittämään yhtyvien osuus oli varsin vakaa, vajaat kaksi kolmannesta, koko 1990-luvun ajan. Sosioekonomisen aseman mukainen jaottelu paljastaa jo edeltä tutun asetelman: selvin vastakkainasettelu on työntekijöiden sekä johtavassa asemassa olevien ja yrittäjien välillä. Erot vasemmisto-oikeisto -akselilla näkyvät myös selvästi. (**Kuvio 21.**)

4.2 HYVÄN YRITYSJOHTAJAN OMINAISUUDET

Yrityksen johto on keskeisessä asemassa, kun työpaikan olosuhteita ja ilmapiiriä luodaan. Hyvältä johtajalta edellytettyjä ominaisuuksia selvitettiin tutkimuksessa kysymyssarjalla, joka oli toisinto syksyn 1992 tutkimuksessa esitetystä (julkaistu EVA-raportissa 'Kansa tienhaarassa', 1993).Vastaajia pyydettiin nimeämään viisi tärkeintä esitetystä kahdestatoista määreestä. Tulosten mukaan ideaalinen yritysjohtaja on varsin samanlainen nyt kuin 12 vuotta sitten, mutta joitakin muutoksiakin on havaittavissa. (**Kuvio 22.**)

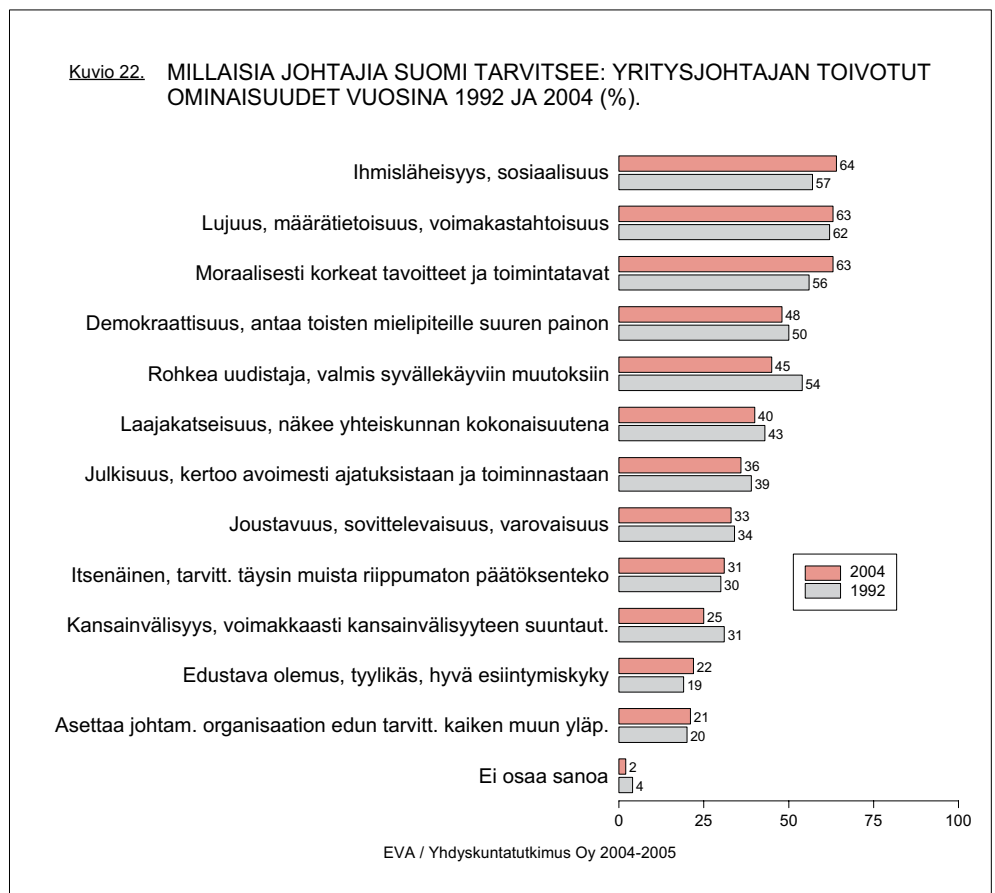
Ihmisläheisyys ja sosiaalisuus ovat yritysjohtajalta eniten toivottuja ominaisuuksia, niitä arvostaa lähes kaksi kolmannesta kansalaisista. Tällaisten piirteiden voikin arvioida olevan eduksi myönteisen työilmapiirin luomisessa. Toiseksi eniten halutaan yritysjohtajan olevan luja, määrätietoinen ja voimakastahtoinen, sekä (erillisenä ominaisuutena) moraalisesti korkeat tavoitteet ja toimintatavat omaava. Nämä kolme määritettä saavat käytännöllisesti katsoen yhtä suuren painoarvon. Ihmisläheisyys ja moraalisuus ovat myös niitä ominaisuuksia, joita yritysjohtajalta edellytetään aiempaa useammin. (**Kuvio 22.**) Korkean moraalien vaatimus on yleistynyt varmaankin useissa maissa viime aikoina esiin tulleiden ja paljon julkisuutta saaneiden yritysskandaalien vuoksi. Niihin on liittynyt mm. kirjanpidon vääristelyä ja muuta yritysjohtajien laittomia toimintaa.

Suurin yksittäinen muutos edellisestä mittauksesta on uudistusrohkeutta toivovien osuuden vähentyminen lähes 10 prosenttiyksiköllä. Tälle voidaan löytää ainakin kaksi mahdollista selitystä. Ensimmäinen selitys on

1992 oltiin laman syövereissä, ja tuolloin rohkeatkin toimet jopa epätoivoiselta näyttävän tilanteen korjaamiseksi tuntuivat varmaankin tarpeellisilta. Toiseksi 'syvälleikävät muutokset' voidaan helposti tulkita irtisanomisiksi yms. työntekijöiden kannalta epäedullisiksi toimiksi.

(Kuvio 22.)

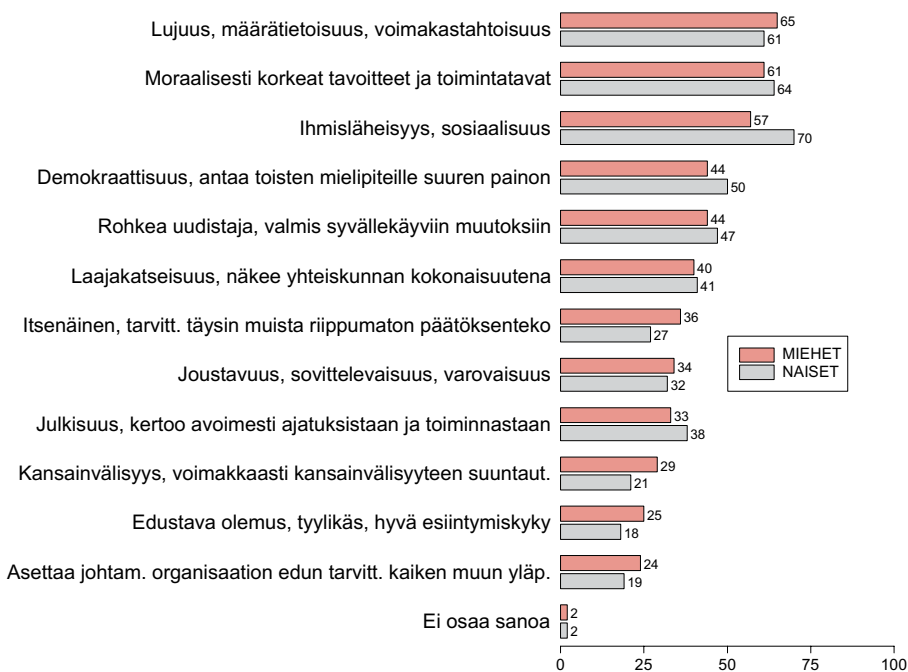
Neljäs ominaisuus, jonka merkitys on muuttunut huomionarvoisesti, on kansainvälisyys. Muutoksen suunta on kuitenkin varsin yllättävä: kansainvälisyyttä tähdentää nyt harvempi kuin 12 vuotta sitten, vaikka Suomen elinkeinoelämä on tänä aikana olennaisesti kansainvälistynyt usean mittapuun mukaan. **(Kuvio 22.)** Onko tässä kyseessä sama kansainvälisyyden vieroksunta, joka todettiin Suomen kilpailukyvyn osatekijöitä haarukoineen kysymyssarjan yhteydessä edellä (ks. s. 19-20)? Voi

myös olla, että johdon vahvan suuntautumisen kansainvälisyyteen pelätään merkitsevän yrityksen työpaikkojen ja tuotannon siirtämisriskiä ulkomaille.

Sukupuoli erottelee kokonaisuutena verrattain vähän yritysjohtajalta toivottuja ominaisuuksia. Ehkä olennaisin ero on, että naiset toivovat ihmisläheisyyttä ja sosiaalisuutta, demokraattisuutta sekä julkisuutta ja avoimuutta enemmän kuin miehet (**kuvio 23**). Miehet painottavat vastaavasti enemmän itsenäisyyttä ja lujuuutta, jossakin mielessä em. ominaisuuksien vastakohtia. Ehkä hieman yllättävä tulos on, että miehet arvostavat edustavuutta, tyylikkyyttä ja esiintymiskykyä hieman naisia enemmän. Myös kansainvälisyys on enemmän miehiä miellyttävä piirre yritysjohtajassa.

Kuvio 23. MILLAISIA JOHTAJIA SUOMI TARVIKSEE: YRITYSJOHTAJAN TOIVOTUT OMINAISUUDET SUKUPUOLEN MUKAAN (%)

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

4.3 KAIPUU ELÄKKEELLE VAHVAA

Suomen väestön useimpia muita Länsi-Euroopan maita nopeampi vanheneminen on jo pitkään herättänyt huolta. Vanhusikäluokkien kasvu lisää paitsi eläke-, myös terveys- ja sosiaalimenoja, ja niiden rahoitus jää yhä pienempien työelämässä olevien kohorttien harteille. Oma ongelmansa on, että eläkkeelle siirrytään meillä varsin nuorina, keskimäärin noin 59-vuotiaina. Suurten ikäluokkien vanhimmat edustajat ovat tämän iän jo saavuttaneet.

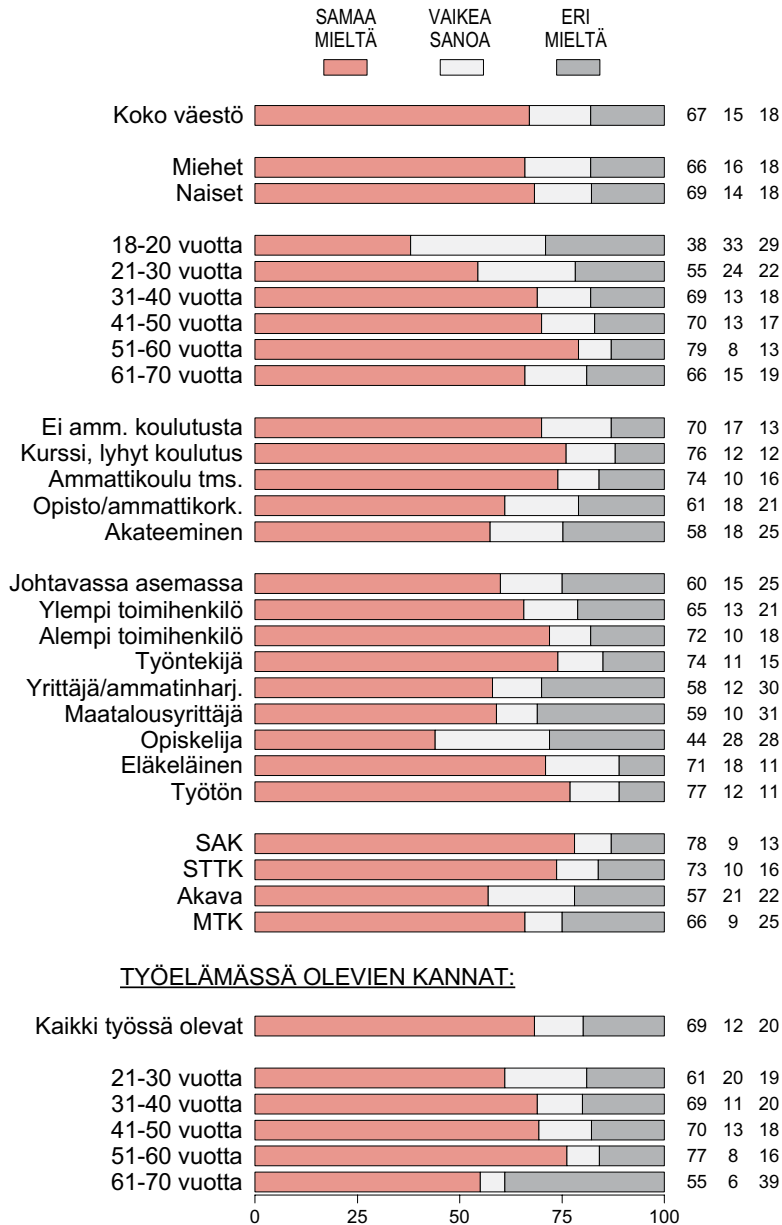
Juuri voimaantullut eläkeuudistus, jonka yksi osa tarjoaa 63. ikävuoden jälkeen työntekoa jatkaville korkeamman eläkkeen, ei näytä vaikuttavan eläköitymisajankohdan valintaan kovinkaan paljon (**kuvio 24**). Kaksi kolmesta ilmoittaa, ettei korkeampi eläke houkuttele jatkamaan työntekoa, ja vain vajaa viidennes näkee asian toisin.

Efektiivisen eläkeiän korottamisen kannalta erityisen merkittävää on, että kaikkein nihkeimmin työnteon jatkamiseen suhtautuvat 51–60-vuotiaat. Heillä tämä valinta on verrattain pian edessä. Nuorimpien muita yleisempi epätietoisuus on luonnollista, tuleehan päätös heille ajankohtaiseksi vasta vuosikymmenten kuluttua – mihin mennessä eläkejärjestelmä on voinut taas merkittävästikin muuttua. (**Kuvio 24.**)

Jos tarkastelu rajoitetaan vain tällä hetkellä työelämässä oleviin, kuva muuttuu jonkin verran. Nuorten asenteet poikkeavat väestön keskiarvosta tässä katsannossa vähemmän, kun opiskelijat on rajattu ulkopuolelle. Yli 60-vuotiaat edelleen töissä olevat ovat puolestaan kaikkein innokkaimpia jatkamaan työelämässä (**kuvio 24**, alaosa). Tässä lienee kyse siitä, että hyvin suuri osa mahdollisimman nuorena eläkkeelle ha-luavista yli 60-vuotiaista on jo ratkaisunsa tehnyt jonkin varhaiseläkejärjestelyn avulla, ja tästä ikäryhmästä töissä ovat enää varsinaiset tervaskannot.

Koulutuksen ja ammattiaseman mukaiset erot eläkkeen lykkäämisvalmiudessa ovat odotetunlaisia: korkeasti koulutetut, johtavassa asemassa olevat, ylemmät toimihenkilöt ja yrittäjät (ml. maatalousyrittäjät) ovat halukkaimpia työskentelemään yli minimieläkeiän. Yksi selitys tälle varmaankin on, että heidän työnsä ei yleensä (joitakin poikkeuksia kuten maatalousyrittäjiä lukuun ottamatta) ole fyysisesti erityisen raskasta, mutta sen sijaan usein henkisesti palkitsevaa. Näiden ammattiryhmien

Kuvio 24. "ELÄKEUUDISTUKSEEN SISÄLTYVÄ TARJOUS KORKEAMMASTA ELÄKKEESTÄ NIILLE, JOTKA JATKAVAT TYÖSKENTELYÄ 63 VUOTTA TÄYTETTYÄN, EI HOUKUTTELE MINUA" (%).

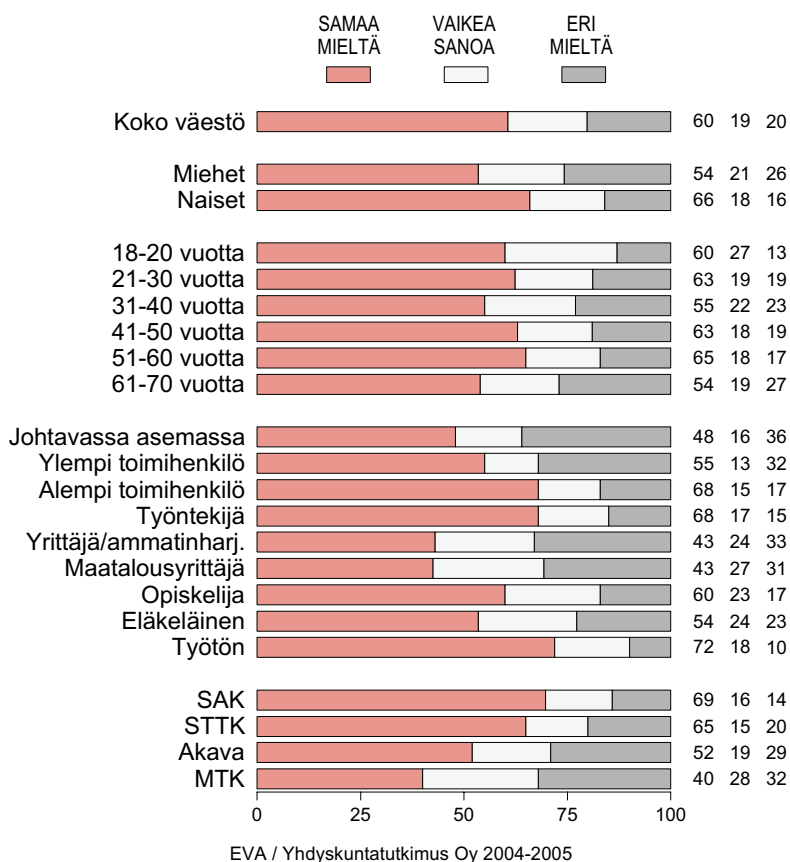

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

terveydentila on tilastojen mukaan myös keskimäärin parempi ja elin-
 iänodote korkeampi kuin muiden ammattiryhmien. **(Kuvio 24.)**

Elinikäinen työaika saattaa jäädä eläkeuudistuksen jälkeen pidentymättä
 senkin vuoksi, että eläköitymisen myöhentämisen vastapainoksi halu-
 taan vuotuista työaika lyhentää. Kuusi kymmenestä yhtyy tätä koske-
 vaan väittämään **(kuvio 25)**. Naisia lyhyempi vuosityöaika kiehtoo
 enemmän kuin miehiä, ja naisten tiedetäänkin tekevän mm. enemmän
 kotitöitä vapaa-aikanaan. Muutoin väestöryhmittäiset erot ovat verrat-

**Kuvio 25. "JOS IHMISET JÄÄVÄT TULEVAISUUDESSA NYKYIS-
 TÄ VANHEMPINA ELÄKKEELLE, KESKIMÄÄRÄISTÄ
 VUOSITYÖAIKAA TULISI LYHENTÄÄ" (%)**

tain samanlaisia kuin kysyttäessä työnteon jatkamista yli minimieläke-
iän (ks. kuvio 24): työaika haluavat useimmin lyhentää vähän koulute-
tut, alemmat toimihenkilöt ja työntekijät sekä työttömät.

Eläkkeelle haikailun syitä voidaan löytää sekä tämän tutkimuksen tu-
loksista että muun pohdinnan tuloksena. Ne voidaan karkeasti jakaa
työntö- ja vetotekijöihin. Työelämän vastenmielisiksi koetut piirteet
työntävät pois, ja eläkeajan edut vetävät puoleensa. Luvussa 4.1 todet-
tiin usean mittarin perusteella, että töissä viihdytään huonosti: loppuun
palaminen uhkaa, työntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat huonot,
työntekijöiden ja työnantajien välillä on vastakkainasettelua ja perus-
teettomiksi koettuja irtisanomisia tapahtuu.

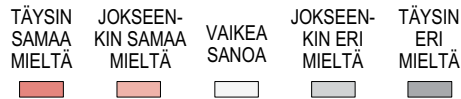
Eläke aika koetaan toisaalta houkuttelevaksi. Runsaasta vapaa-ajasta olisi
tietysti mukava nauttia, kun terveys vielä on kohtalainen. Luvussa 5.2.
(ks. kuvio 35 s. 59) tarkastellaan onnellisuuden osatekijöitä. Terveiden
ohella keskeisimpiä ovat ihmissuhteet, erityisesti perhe-elämä. Kuudet-
takymmenettä käyvillä on usein pieniä lapsenlapsia, joiden kanssa ha-
luttaisiin viettää aikaa, ja samalla voitaisiin helpottaa omien lasten työn
ja perheen yhteensovittamisen ongelmia. Mielenkiintoiset harrastukset,
joihin eläkkeellä olisi aikaa, ovat myös yksi merkittävä onnellisuuden
komponentti.

Kolmas eläkkeen houkuttelevuuteen vaikuttava tekijä on aineellinen
elintaso. Nykyisin eläkkeelle jäävät ovat jo ehtineet ansaita täyden
TEL-eläkkeen, jos heidän työurassaan ei ole ollut merkittäviä katkoja.
Kun lisäksi suuret ikäluokat perivät näihin aikoihin vanhempansa, asun-
tolainat on maksettu pois, lasten muutettua pois kotoa menot ovat vä-
hentyneet ja on ehkä muutettu pienempään asuntoon, ei tulojen
vähentyminen eläkkeelle jäämisen seurauksena romahduta elintaso.

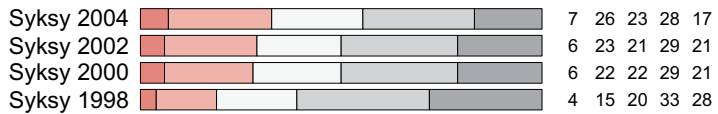
4.4 MISTÄ TULEVAISUUDEN TYÖNTEKIJÄT?

Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisten maahanmuuttoon on
edelleen varsin nihkeää, vaikka se on muuttunut myönteisemmäksi
viime vuosien aikana (**kuvio 26**). Lähes puolet vastustaa (ja vain kol-
mannes kannattaa) edelleen ulkomaalaisten Suomeen muuton helpot-

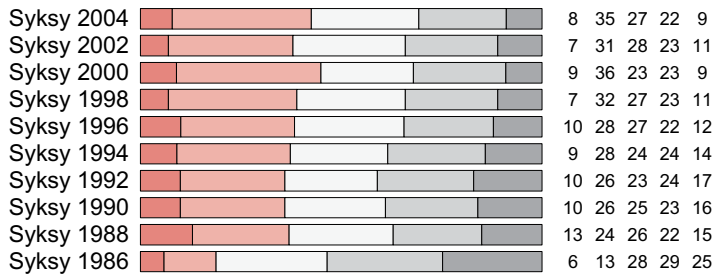
Kuvio 26.

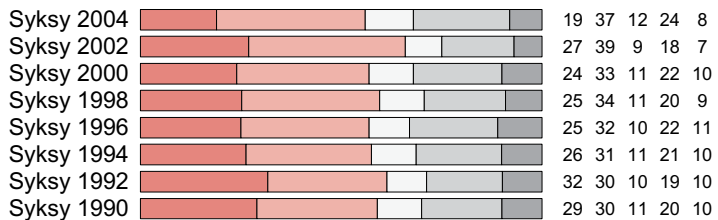
A) "MAAMME VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN JA UHKAAVA VÄHENTYMINEN EDellyttävät ulkomaalaisten Suomeen muuton helpottamista" (%).

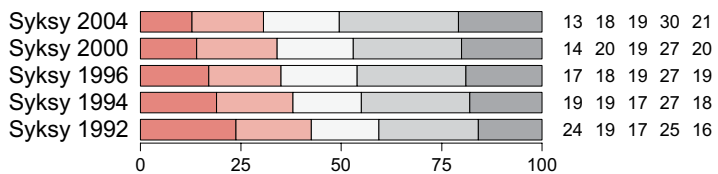
B) "ULKOMAALAISTEN LISÄÄNTYVÄ TYÖSKENTELY SUOMESSA TOISI MAHAMME HYÖDYLLISIÄ KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA" (%).

C) "SUOMALAISTEN VARAUSELLINEN SUHTAUTUMINEN ULKOMAALaisia kohtaan on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia" (%).

D) "ULKOMAALAISTEN LISÄÄNTYVÄ MAAHANMUUTTO JOHTAISI EPÄEDULLISEEN ROTUJEN SEKOITTUMISEEN JA HEIKENTÄISI KANSAKUNTAMME ELINVOIMAA" (%).

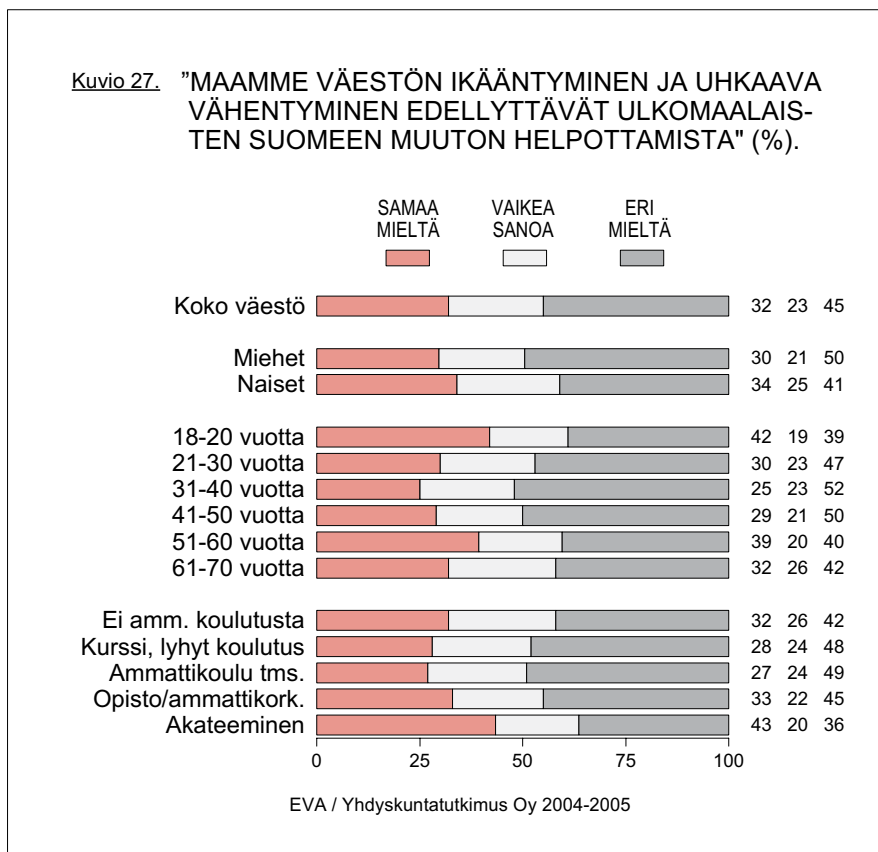
0 25 50 75 100

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

tamista, vaikka sen tarpeellisuutta perustellaan väestömme ikääntymisellä ja uhkaavalla vähenemisellä (**kuvio 26A**).

Ikäryhmien asenteissa maahanmuuttoon on verrattain suuria eroja. Nuorten suhteellisesti suuri myönteisyys ei ole yllätys, mutta 51-60-vuotiaiden lähes samaa jakaumaa voi sellaisena pitää. Taustalla saattaa olla ko. ryhmän oma elämäntilanne: lähestyvä oma eläkeikä on saanut heidät pohtimaan, miten heidän sukupolvensa piakkoin poistumassa oleva työpanos voidaan korvata. Koulutus lisää ulkomaalaismyönteisyyttä. Silti akateemisesti koulutetuistakaan yli kolmannes ei näe kasvavaa maahanmuuttoa tarpeelliseksi. (**Kuvio 27.**)

Ulkomaalaisten työntekijöiden arvioidaan kuitenkin yleisesti tuovan meille hyödyllisiä vaikutteita (**kuvio 26B**). Väittäminen on itse asiassa muotoilultaan verrattain lievä, sen kanssa samaa mieltä oleva voi jopa

täysin loogisesti vastustaa maahanmuuttoa, mikäli vain arvioi sen mahdolliset haitat hyötyjä suuremmiksi. Tämä tekijä selittäneekin, miksi kansalaisten kannat tähän kysymykseen ovat myönteisempiä kuin kuviossa 26A esitettyyn.

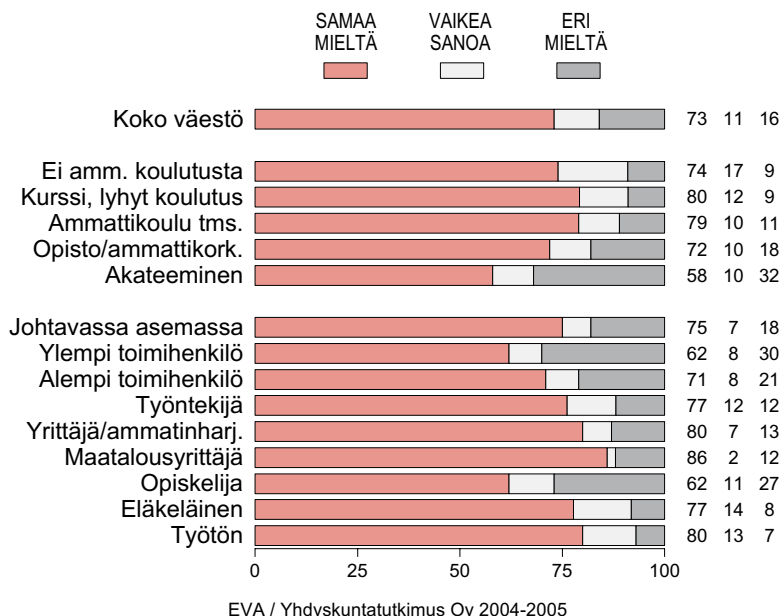
Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat hitaasti myönteistymässä. Kehityskulku on pääsääntöisesti vallinnut jo pitkään. Kuvion 26 paneeleissa B ja C voidaan kuitenkin havaita vuonna 2002 poikkeus tästä säännöstä: tuolloin vieroksuva suhtautuminen ulkomaalaisiin oli suurempaa kuin sekä ennen ko. vuotta että sen jälkeen. Kuoppakohta voi selittyä syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkivaikutuksella sekä Euroopassa tuolloin yleisemminkin virineellä ulkomaalaisvastaisuudella. Esimerkiksi Jean-Marie Le Pen pääsi juuri ko. vuonna Ranskan presidentinvaalien toiselle kierrokselle. Vuosi 2002 jäikin poliittisen historian aikakirjoihin populismin vuotena.

Avoimen rasistisävyinen väittämä kansakuntamme elinvoiman heikkenemisestä maahanmuuton seurauksena (**kuvio 26D**) vahvistaa ulkomaalaisvastaisuuden hitaan vähentymisen pitemmällä aikavälillä. Tätä kysymystä ei esitetty vuoden 2002 tutkimuksessa.

Kansalaiset eivät siis näytä kokevan väestötekijöiden perusteella odotettavissa olevaa työvoimapulaa niin uhkaavaksi, että olisivat ainakaan kovin innokkaasti helpottamassa sitä sen paremmin korkeamman eläkeiän, pitemmän vuosityöajan kuin lisääntyvän maahanmuutonkaan avulla. Yksi selitys tälle voi olla, että luottamus eläkejärjestelmämme kestokykyyn – kuten suomalaisten pärjäämiseen yleensäkin – on laman ajoista selvästi kohentunut (ks. kuvio 14 s. 28).

Yksi työvoiman tarjonnan niukkuuden osatekijä saa kuitenkin lähes kolmen neljästä huolestumaan: liian teoreettiseksi viritetty koulutusjärjestelmämme ei tuota riittävästi käytännön osaajia (**kuvio 28**). Työelämässä tämä huoli vaivaa vahvimmin yrittäjiä, työntekijöitä ja johtavassa asemassa olevia, ts. niitä ryhmiä jotka usein tarvitsevat käytännön töitä hallitsevia joko työtovereina tai alaisina.

Kuvio 28. "MAAMME KOULUTUSJÄRJESTELMÄ ON NYKYISIN NIIN TEOREETTISESTI SUUNTAUTUNUT, ETTEI KÄYTÄNNÖN AMMATTEIHIN PIAN ENÄÄ LÖYDY RIITTÄVÄSTI OSAAJIA" (%).

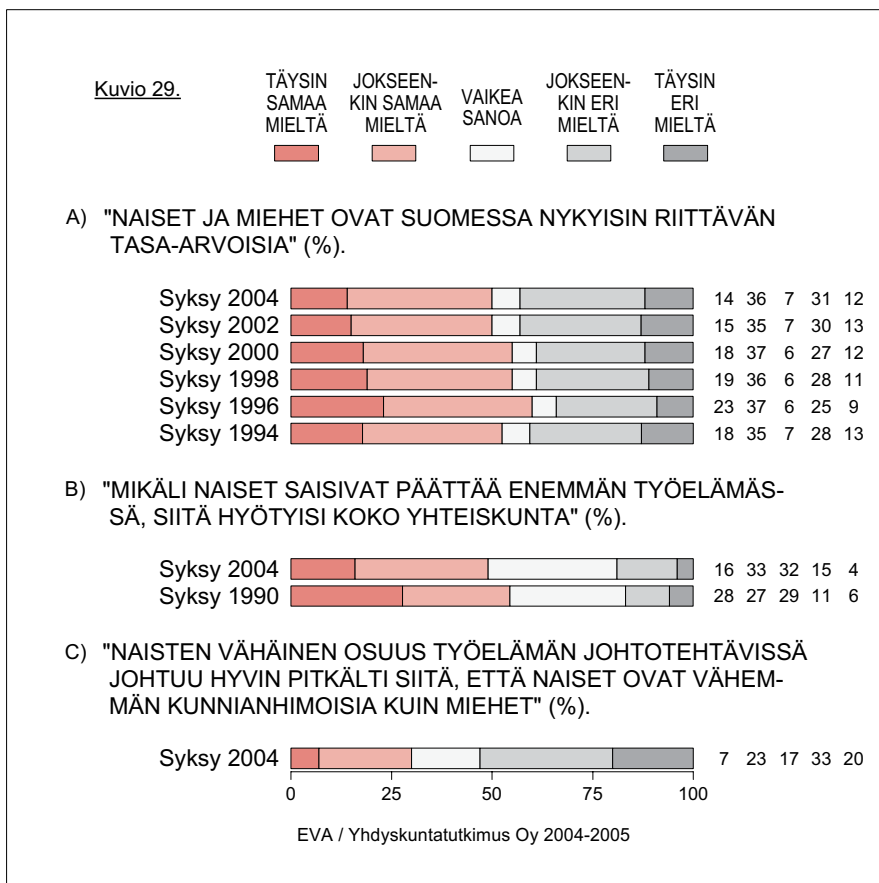
4.5 SUKUPUOLTEN TASA-ARVOSSA PUUTTEITA

Sukupuolten tasa-arvo on jo pitkään ollut keskeinen aihe yhteiskunnallisessa keskustelussa, jopa niin keskeinen, että usein termi 'tasa-arvo' mielletään vain tätä yhtä aspektia koskevaksi, ja unohdetaan muihin jaotuksiin perustuvien kansalaisryhmien välinen tasa-arvo. Kysymyksessä sukupuolten tasa-arvon riittävydestä kansalaiset jakautuvat lähes tasan kahtia: joka toinen on tyytyväinen asiintilaan, useampi kuin neljä kymmenestä kiistää. Tämä on yksi niistä asioista, joista lähes kaikilla on mielipide: vain 7 prosenttia arvioi kannan ottamisen liian vaikeaksi. **(Kuvio 29A).**

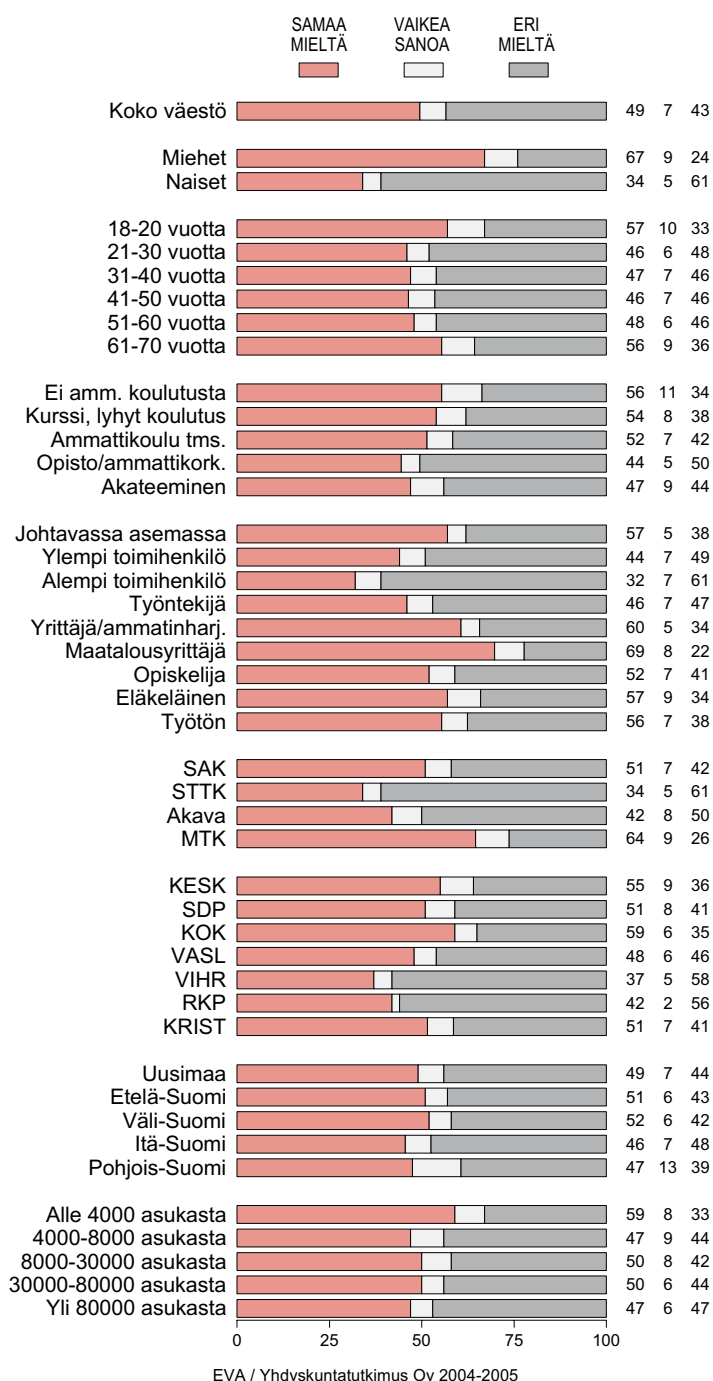
Usko miesten ja naisten tasa-arvoisuuteen on viime vuosina ollut las-
kussa (**kuvio 29A**). Tämä ei välttämättä johdu siitä, että sukupuolten
eriarvoisuus olisi todellisuudessa lisääntynyt, vaan ehkä ennemminkin
siitä, että tasa-arvon puutteet on aikaisempaa selvemmin havaittu ja tie-
dostettu.

Väestöryhmien väliset erot ovat eräiltä osin tässä kysymyksessä varsin
suuria (**kuvio 30**). Naisten ja miesten näkemykset ovat lähes peiliku-
via toisistaan. Erojen lähempi tarkastelu osoittaa, että tämä sinänsä odo-
tettu mielipide-ero selittää myös suuren osan muilla perusteilla luoki-
telujen ryhmien välisistä poikkeamista: naisvaltaiset ryhmät suhtautu-
vat tasa-arvon toteutumiseen skeptisemmin kuin miesvaltaiset.

Kun sukupuolikysymystä tarkastellaan työelämän kontekstissa, saadaan
jonkin verran erilainen kuva. Noin puolet yhtyy nyt väittämään 'Mikä-

Kuvio 30. "NAISET JA MIEHET OVAT SUOMESSA NYKYISIN RIITÄVÄN TASA-ARVOISIA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

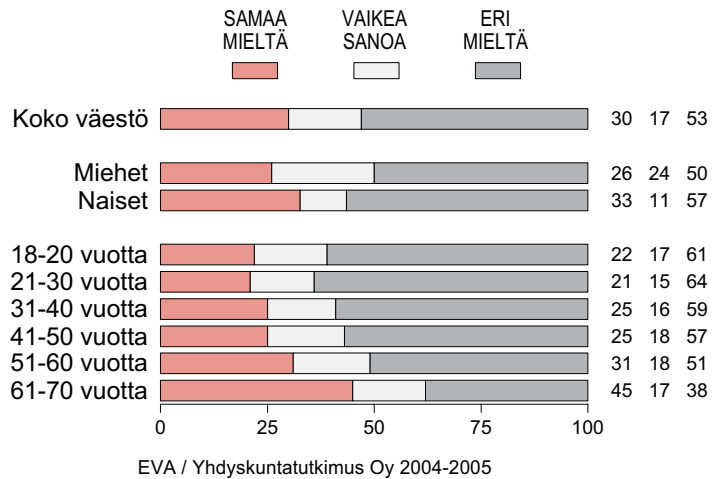
li naiset saisivat päättää enemmän työelämässä, siitä hyötyisi koko yhteiskunta', joka viides on eri mieltä (**kuvio 29B**). Näkemykseen yhtyvien osuus on jonkin verran laskenut vuodesta 1990, jolloin se esitettiin edellisen kerran. Kehityksen suunta on siis ollut toinen kuin yleisemmässä kysymyksessä tasa-arvon riittävydestä (ks. kuvio 29A).

Toinen merkillepantava tekijä on suuri, edelleen kasvanut epätietoisten osuus. Erityisesti tiukkojen kantojen ottajia (täysin samaa tai eri mieltä) on nyt paljon vähemmän kuin 14 vuotta sitten. Kyse voi olla siitä, että yleinen sukupuolten tasa-arvo nähdään itseisarvoisena ihmisoikeuskysymyksenä, johon kannanotto on verraten helppoa, kun taas siitä seuraavien hyötyaspektien arviointi on paljon vaikeampaa.

Paljon puhuttu työelämän lasikatto on todellisuutta kansalaisten enemmistön mielestä. He eivät usko, että naisten etenemistä johtotehtäviin estäisi heidän riittämätön kunnianhimonsa (**kuvio 29C**). Tässä voi olla yksi syy siihen, että kokemus sukupuolten tasa-arvon riittävydestä on harvinaistunut. Naisten sekä absoluuttisesti että suhteessa miehiin parantunut koulutustaso ei ole samassa määrin lisännyt heidän osuuttaan työelämän korkeimmilla paikoilla, ja tämä kasvattaa tunnetta eriarvoisuudesta.

Naisten vähäiseen kunnianhimoon uskovat ennen kaikkea vanhimmat ikäluokat. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, etteivät miehet vähättele naisten kunnianhimoa enempää kuin naiset itse, vaan ovat ennen kaikkea epätietoisempia tässä kysymyksessä. (**Kuvio 31**).

Kuvio 31. "NAISTEN VÄHÄINEN OSUUS TYÖELÄMÄN JOHTOTEHTÄVISSÄ JOHTUU HYVIN PITKÄLTI SIITÄ, ETTÄ NAISET OVAT VÄHEMMÄN KUNNIAHIMOISIA KUIN MIEHET" (%).

5. ONNELLISUUS – MITÄ SE ON JA ONKO SITÄ?

Aiempien EVA-raporttien välittämä kuva suomalaisten onnellisuudesta ei ole ollut kovin auvoinen. Kansallista sielunmaisemaamme on sävyttänyt tuntemus onnen katoamisesta. Nostalginen kaiho 'vanhoja hyviä aikoja' kohtaan on tullut esille vahvana seurannan kaikissa vaiheissa. Yhteiskunnan henkisen ilmapiirin on koettu muuttuneen kylmäksi ja kovaksi. Kannanottojen synkeä perussuunta on herättänyt monia kysymyksiä. Mistä kansalaisten reagoinneissa perimmältään on kysymys? Ovatko suomalaiset onnettomia? Tämänkertaisessa tutkimuksessa onnellisuusteemaan paneuduttiin aiempaa laajemmin.

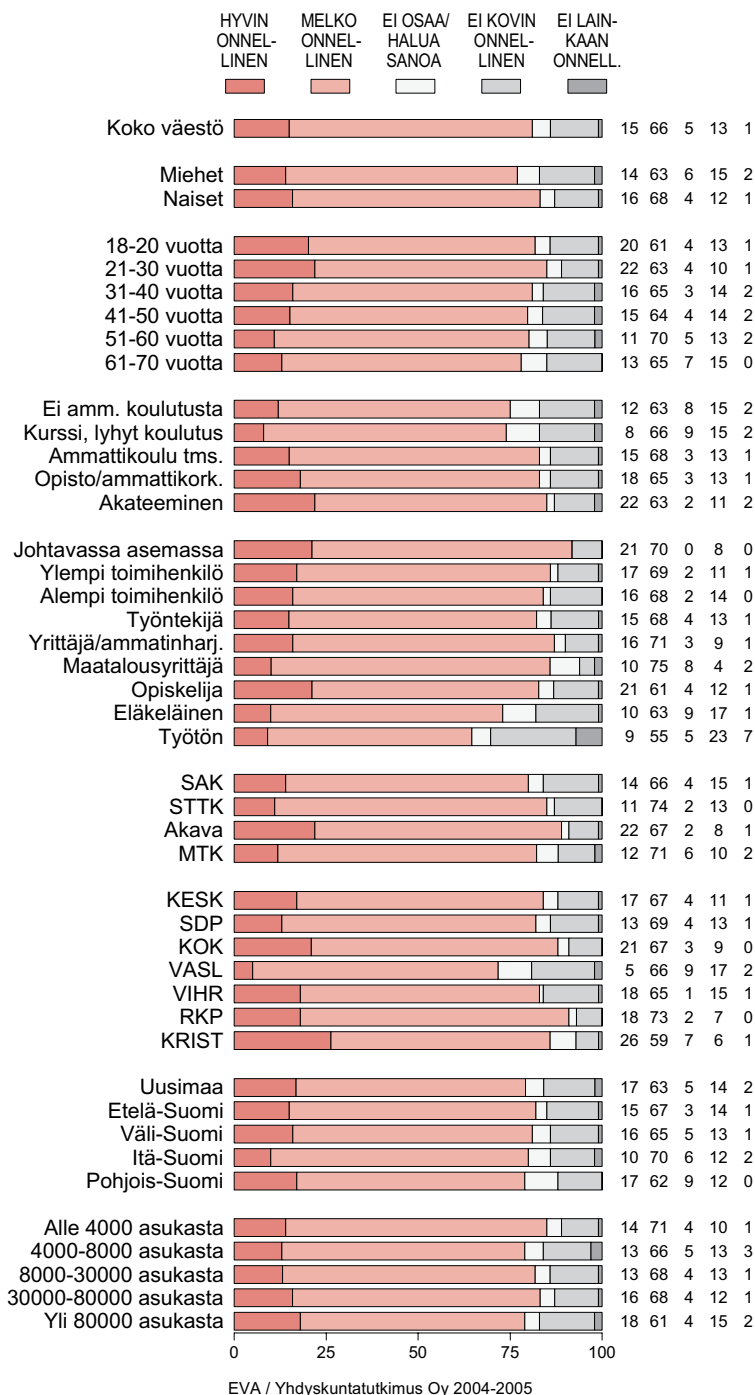
Pontta tarkastelun syventämiseen on antanut myös muualla tapahtunut aihepiiriä koskevan tutkimuksellisen mielenkiinnon lisääntyminen. Paitsi käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteilijöitä onnellisuuden käsite on alkanut enenevästi kiehtoa myös taloustieteilijöitä, aina alan nobelisteja myöten. Tavoitteena ekonomisteilla on luoda onnellisuudesta sitä koskevia mittaus- ja vertailutekniikoita kehittämällä eräänlainen kansakuntien hyvinvointia mittaava indeksi perinteisen (ja samalla kapeaksi koetun) BKT:n rinnalle.

5.1 ARVIOT OMASTA ONNELLISUUDESTA

Kuva suomalaisia kaihertavasta 'kollektiivisesta pahasta olost' muuttuu olennaisesti, kun asiaa mitataan suoralla, henkilökohtaista onnellisuutta luotaavalla kysymyksellä ('Kuinka onnelliseksi koette oman elämänne nykyisin?'). Neljä viidestä (81 %) katsoo itsensä vähintään melko onnelliseksi. Kielteiseen punnintaan päätyy (ei kovin tai ei lainkaan onnellinen) vain noin joka seitsemäs (14 %, **kuvio 32**).

Vastausten perusteella suomalaiset eivät vaikuta erityisen onnettomilta. Samaan ovat viitanneet myös viimeaikaiset kansainväliset vertailututkimukset, joissa meidän on nähty edustavan vähintäänkin hyvää keskita-

Kuvio 32. KUINKA ONNELLISEKSI KOKEE ELÄMÄNSÄ NYKYISIN (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

soa (mm. ESS – European Social Survey 2002–2003, hanke toteutettiin 20 maassa yliopistojen yhteisprojektina).

Tulos kaipaa kuitenkin tuekseen tulkinnallisia huomioita. Yksi sellainen liittyy ns. onnellisuusmuuriin. Kysymys on lähes tungettelevan henkilökohtainen, minkä vuoksi julkisivun ylläpitäminen tapahtuu monilla liki vaistonvaraisesti (kadulla vastaan tulijalta kuulumisia kysyttäessä vakiovastaus on 'kiitos ihan hyvää', vaikka se annettaisiin hampaat narsku- en).

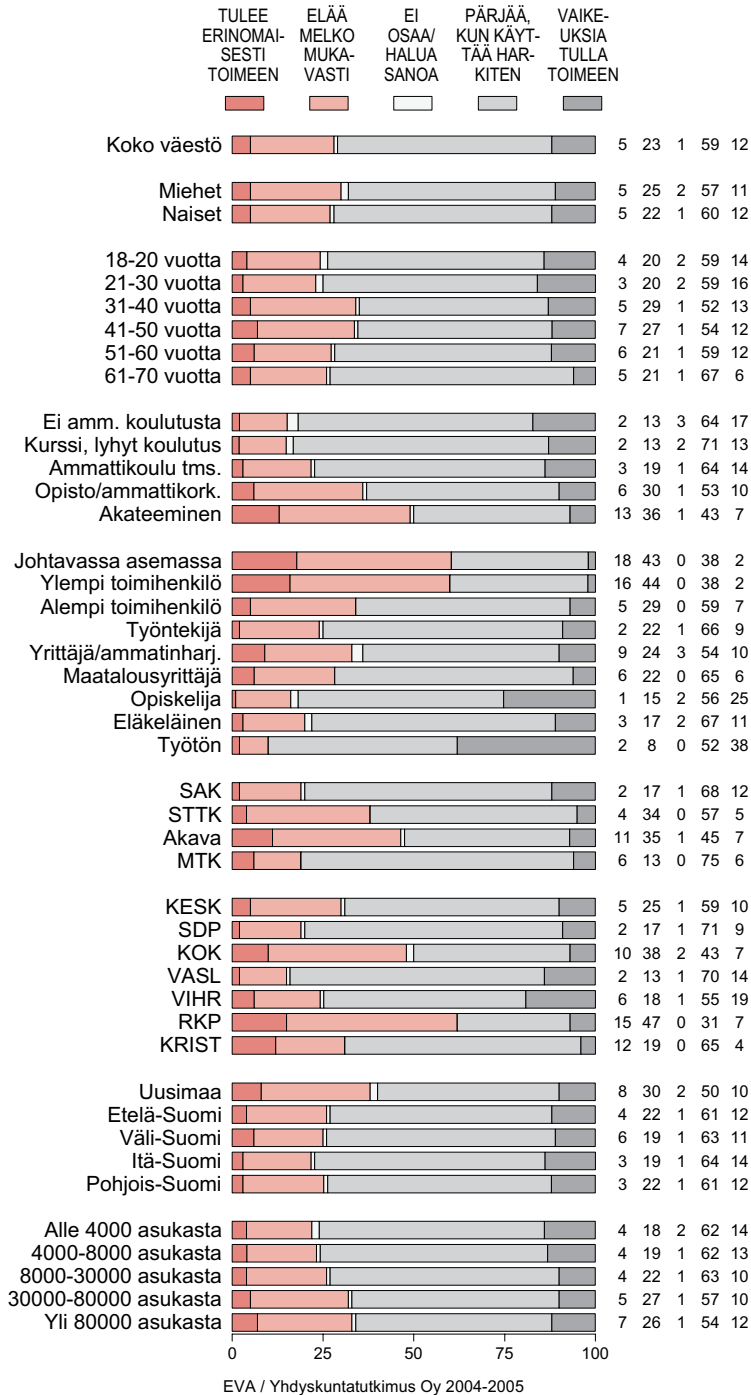
Menestymistä ihannoivassa kulttuurissamme lienee vaikeata myöntää olevansa onneton saati 'luuseri'. Monet indikaattorit (itsemurhaluvut, sairastavuus, alkoholismi, väkivaltaisuus, perheiden hajoaminen jne.) kertovat kuitenkin, että myös onnettomia suomalaisia on. Osasyys ja- kauman vinouteen on kysymyksessä, joka ei sisällä neutraalin 'ei onnellinen eikä onneton' -vaihtoehdon tarjoamaa pakotietä (sovellettu asteikko on kansainvälisissä onnellisuusmittauksissa jo vuosikymmeniä käytetty standardiskaala).

Onnellisuuskokemusten väestöryhmittäiset erot jäävät verraten vähäi- siksi. Erityisen onnelliseksi sen paremmin kuin näkyvän onnettomiksi ilmoittautuvia ryhmiä ei voida identifoida. Hieman keskimääräistä myönteisempiä arvioita saadaan mm. koulutetummilta, johtavassa ase- massa olevilta sekä RKP:n kannattajilta. Vaisuimmat arviot paikantuvat työttömiin (30 % pitää elämäänsä enemmän tai vähemmän onnetto- mana) sekä mm. vasemmistoliiton kannattajiin.

Taloustieteilijöitä keskeisesti kiinnostava aspekti on ollut tulotason ja yleensäkin taloudellisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden suhde. Asiaa on selvitetty laajasti sekä eri maiden välisinä (bruttokansantuote-eroihin perustuvina) että maiden sisäisinä (eri tuloryhmien onnellisuuserot) riippuvuuksina. Tulokset ovat olleet osin ristiriitaisia ilman että selkeitä yhteyksiä on kyetty osoittamaan. Useimmin esille saatu relaatio on kui- tenkin sen suuntainen, että taloudellisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden välillä vallitsee lievä positiivinen korrelaatio. Edellä kuvatut sosiaaliryh- mittäiset erot viittasivat myös samansuuntaiseen yhteyteen.

Kysymykseen siitä, tekeekö raha suomalaiset onnellisiksi, voidaan ai- neistosta etsiä myös tarkempaa vastausta. Onnellisuutensa ohella vastaa- jia pyydettiin luonnehtimaan omaa taloudellista toimeentuloaan. Tätä koskeva jakauma muodostuu paljolti peilikuvaksi onnellisuuskoke- muksista.

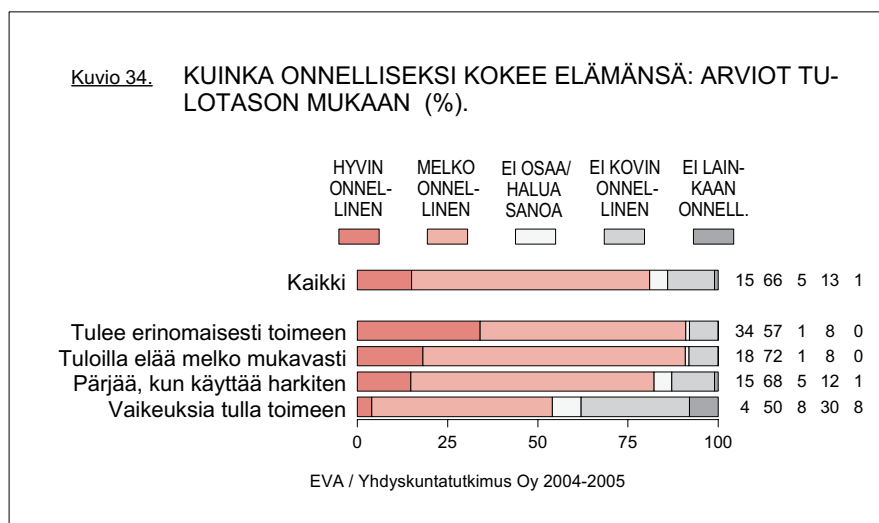
**Kuvio 33. MITEN LUONNEHTISI KOTITALOUTENSA TULOJA/NY-
KYISTÄ TALOUDELLISTA TOIMEENTULOJA (%).**

Toisin sanoen vaikka onnea riittääkin, rahan kanssa koetaan olevan tiukempaa. Ainoastaan yksi kahdestakymmenestä (5 %) ilmoittaa tulevansa erinomaisesti toimeen. Määritykseen 'tuloilla elää melko mukavasti' myöntyy vajaa neljännes (23 %). Pienempään pelivaraan viittaava kuvaus 'tuloilla pärjää, kun käyttää harkiten' kerää taakseen kansalaisten enemmistön (59 %). Suoranaisista toimeentulovaikeuksista raportoi hieman useampi kuin joka kymmenes (12 %). Väestön sisäiset erot piirtyvät olennaisesti suuremmiksi kuin onnellisuuden osalla ja myös sellaisiksi, että ne vastaavat pitkälle menevästi eri ammatti- ja sosiaaliryhmien faktisia toimeentuloeroja (**kuvio 33**).

Suhteuttamalla toimeentuloarviot onnellisuusarvioihin saadaan esille selkeä yhteys. Onnellisuus kasvaa vaurauden myötä. Riippuvuutta arvioidaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon tarkasteltavien jakaumien viinous: niin erinomaisesti toimeen tulevat kuin erittäin onnellisetkin edustavat verraten pieniä väestönosia. Jos kohta 'melko mukavasti' toimeen tulevat ovat keskimäärin hieman onnellisempia kuin rahankäyttöään harkitsemaan joutuvat, näkyvin porras syntyy alimman tulo- luokan kohdalle. Toimeentulovaikeuksia potevista vain hieman useampi kuin joka toinen (54 %) ilmoittautuu onnelliseksi, kaksi viidestä (38 %) ei (**kuvio 34**).

Koska myös toimeentuloarviot ovat subjektiivisia, riippuvuuteen voi sisältyä kahdensuuntaista kausaalisuutta. Onnellisuus, etenkin jos se

pohjautuu vahvasti immateriaalisiin asioihin, saattaa synnyttää tyytyväisyyttä (vähäisempienkin) tulojen riittävyyteen ('ihan hyvinhän tässä pärjätään'/'ei tässä tämän enempää tarvita').

5.2 MISTÄ ONNELLISUUS TULEE?

Raportissa ei määritellä, mitä onnellisuus on. Tarveaineita tähän on tarjolla vuosituhansien ajalta aina antiikin filosofeista lähtien. Vaikka onnen olemuksesta, edellytyksistä ja saavuttamisen keinoista vallitsee erilaisia käsityksiä, päämääränä se on universaali ja riidaton. Onni edustaa jotakin perimmäistä, perustavanlaatuista tavoiteltavaa ja hyvää. Arkisen pelkistetysti ilmaisten kyse on subjektiivisesta hyvinvoinnista.

Käsitteen tarkempi määrittely sälytettiin vastaajille. Kansalaisten tuli arvioida neljätoista potentiaalista onnellisuuden osatekijää sen mukaan, kuinka tärkeiksi he näkevät ne onnellisen elämän edellytyksinä. Kukaan tuli punnita erillisesti kuusiportaisella asteikolla (erittäin tärkeä – ei lainkaan tärkeä).

Tuloskokonaisuudesta muodostuu paljonpuhuva. Vaikka onnella nähdään monta merkittävää lähdetä, osatekijät rankkeerataan selvään järjestykseen. Ensisijainen suomalaisten ponnistus pohja – ja samalla kaiketi myös putoamisia pehmentävä turvaverkko – on perhe-elämä ja sen ihmissuhteet (83 % pitää erittäin tärkeänä ja 13 % tärkeänä). Miltei yhtä tärkeäksi mielletään hyvä terveys (77+19 %). Tekijän suuri painoarvo on sikäli luonnollinen, että terveyden voidaan ajatella olevan paljon paitsi onnellisuuden elementti, myös suoranainen edellytys **(kuvio 35)**.

Sosiaalisten suhteiden merkitys onnellisuuden ainespuina osoittautuu kaiken kaikkiaan suureksi. Perheen ja elämän lähipiirin ohella erityisen tärkeiksi koetaan hyvät ihmis- ja ystävyys-suhteet yleensä. Näihin läheisesti kytkeytyvä rakkauden kokemus (rakastaa/tuntea tulevansa rakastetuksi) saa niin ikään huomattavan painon.

Taloudellista hyvinvointia koskevista näkökohdista korkeimmalle kohoaa turvattu perustoimeentulo (43 % pitää erittäin tärkeänä). Työelämään liittyvistä tekijöistä työn mielenkiintoisuus ja työpaikan varmuus saavat keskenään likimain samanlaisen painon. Sisällöllinen antoisuus saa

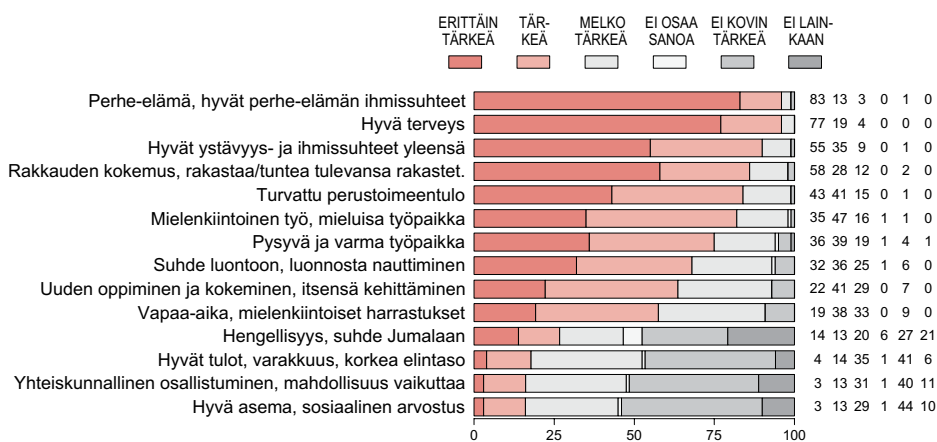
vertailussa tiettyä sivustatukea sosiaalisten suhteiden alueelta. Arvioitava määrä ('mielenkiintoinen työ, mieluisa työpaikka') viittaa myös työorganisaation sosiaaliseen toimivuuteen.

Tärkeyslistan tyvi sisältää osin ehkä yllättäviäkin aineksia. Tekijä 'hyvät tulot, varakkuus, korkea elintaso' saa varsin vähäisen painoarvon (4 % erittäin tärkeä, 14 % tärkeä). Raha ei täten ole suomalaisten mielestä sama kuin onni, ei edes 'pahuksen hyvä väärennös', kuten usein tavaan sanoa. Tätäkin tylymmän arvion saa statuksen merkitys ('hyvä asema, sosiaalinen arvostus'). Yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen sijoittuminen samaan 'ei merkitystä' -kategoriaan ei välttämättä ole hyvä signaali, sen paremmin olevasta kuin tulevastakaan.

Muiden tekijöiden osalta voidaan lisäksi todeta mm. että luonnon merkitys ('suhde luontoon, luonnosta nauttiminen') saa vertailussa keski vahvan painon. Eniten polarisoiva, joskin kokonaisuutena suhteellisen vähämerkityksiseksi koettu tekijä on hengellisyys ('hengellisyys, suhde Jumalaan').

Kun tulokset summeerataan yhteen, voidaan todeta että henkisen tarpeentyydytyksen alueeseen kuuluva aines jättää materian ja siihen liittyvät mieliteot kauas taakseen. Yhteiseksi nimittäjäksi nousee jonkinlai-

Kuvio 35. ONNELLISUUDEN OSATEKIJÄT: KUINKA TÄRKEITÄ ERI ASIAT OVAT ONNELLISEN ELÄMÄN EDELLYTYKSIÄ (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

nen elämän perusturvallisuus, johon kuuluu tietty pysyvyys, läheisyys, tasaisuus ja ehkä pienimuotoisuuskin.

Tuloskokonaisuuden tulkinnassa tulee kuitenkin olla kriittinen. Erityisesti taloudellis-aineellisten näkökohtien avoin väheksyntä herättää kysymyksiä. Ovatko suomalaiset vastauksissaan tekopyhiä? Missä ovat viikosta toiseen kioskeille kerääntyvät, lottomiljoonista uneksivat masat? Miksi työtaisteluja käydään? Vaikuttaako vastauksiin jonkinlainen sosiaalinen suotavuus, so. tietoisuus siitä mitä mieltä tämäntyyppisissä arvovalintatilanteissa 'kuuluu' olla? Onko kyseessä jonkinlainen sosiaalipsykologinen arvongieltämisen mekanismi, jonka mukaan saavuttamaton (vauraus, status jne.) pyritään, jopa kateutta tuntien, 'nonchaleeraamaan'?

Ehkä, ehkä ei paljoakaan -vastaus riippuu tulkitsijan ihmiskuvasta. Kovin kyyninen tulkinnassa ei kuitenkaan kannattane olla. Aineellinen hyvinvointi on, sen jälkeen kun tietty perustaso on saavutettu, monille lähinnä substituutti, 'oikeiden' arvojen helpommin tavoiteltava ja saavutettava korvike. Materiaalisen vieroksunta kumpuaa omakohtaisista havainnoista, ettei kuluttaminen luo kestävää onnea. Tavaroiden ja muiden hyödykkeiden haluamisesta, hankkimisesta ja käyttämisestä aiheutuva mielihyvä häviää nopeasti (ja joskus piinaa pitkään jälkikäteen esim. velan muodossa). Saavutettu taloudellinen päämäärä inflatoituu ihmeen äkkiä.

Empaattista tulkintaa puoltaa myös käytettävissä oleva kansallinen ja kansainvälinen referenssiaineisto. Vaikka kysymyssarja on uusi ja siten vailla eksaktia vertailutietoa, ydinsanomaltaan samankaltaisia tuloksia on saatu useissakin aihepiirissä kartoituksissa. Myös niihin sisältyneissä asetelmissä 'henki on peitonnut aineen' yksiselitteisellä tavalla. EVAn tutkimuksissa teemallisesti lähimmät vastineet ovat olleet 'paremman elämän' sisältöä kartoittanut kysymyssarja vuoden 1998 mittauksessa ('Mielipiteiden sateenkaari', 1999) sekä politiikalta odotettujen arvojen punninta vuonna 1992 ('Kansa tienhaarassa', 1993).

5.3 ARVOSTUSTEN VÄESTÖRYHMITTÄISET EROT

Onnellisuuden osatekijät nimetään eri väestöryhmissä ehkä yllättävänkin yhdenmukaisella tavalla. Siltä osin kuin eroja esiintyy, ne ovat pikemminkin painotus- ja sävyeroja kuin kertovat arvostusten vastakkaisuudesta. Suomalaisten kesken vallitsee täten pitkälle menevä yksimielisyys siitä mitä onni on.

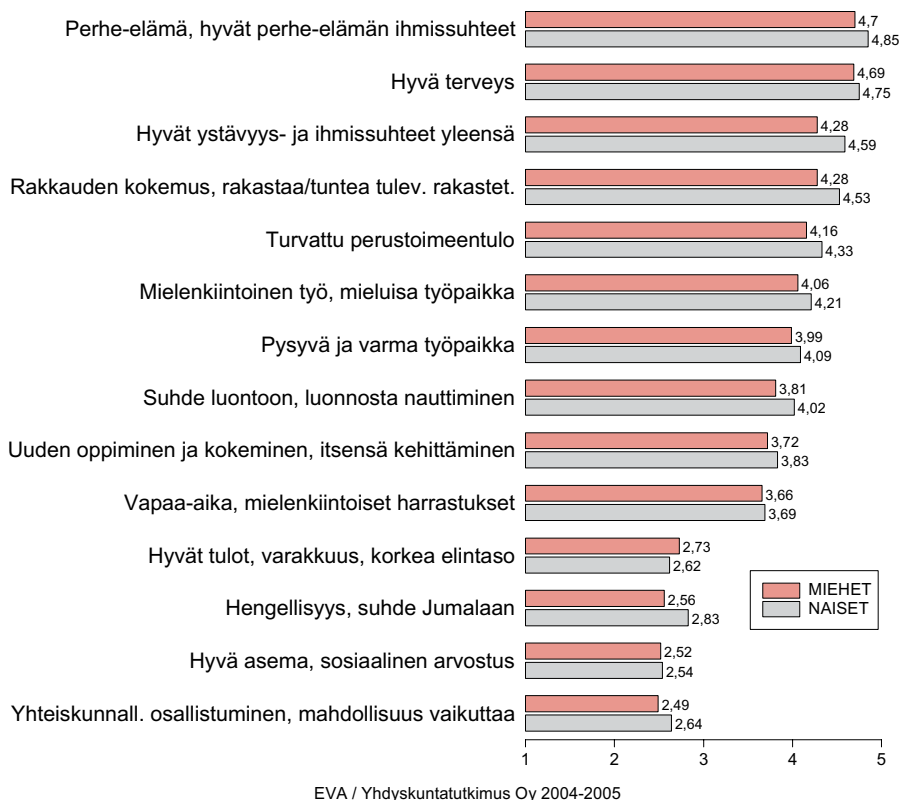
Samanmielisyyttä näyttävät suurena jo sukupuolen osalla. Inhimillinen kokeminen ja sosiaalinen läheisyys ovat onnellisuuden keskeisintä käyttövoimaa niin miesten kuin naistenkin elämässä. Havaittavista korostuseroista huolimatta tekijöiden tärkeysjärjestys piirtyy ryhmissä käytännössä samaksi. Tulos kyseenalaistaa stereotyyppiset käsitykset miesten ja naisten arvomaailmojen eroista (laajempi tätä koskeva analyysi, ks. EVAn asennetutkimusten yhteenveto 'Mitä mieltä, suomalaisen?', 2003).

Vertailuasetelmasta heijastuu – jälleen, sama on todettu aiemmissakin mittauksissa – se, että arvot ovat tietyllä tavalla 'arvokkaampia' naisille kuin miehille. Tällä tarkoitetaan sitä, että naiset pitävät lähes kaikkia arvokomponentteja hieman tärkeämpinä kuin miehet. Ainoa vähäinen poikkeus toiseen suuntaan koskee hyvien tulojen merkitystä (**kuvio 36**).

Ikäsidonnoisin onnen elementti on suhde hengellisyyteen, jonka merkitys kohoaa asteittain iän myötä. Samansuuntainen heikompi riippuvuus nähdään mm. luonnon merkityksen, turvaton perustoimeentulon ja terveyden osalla. 'Nuoruuden suuntaan' vahvistuviksi arvostuksiksi havaitaan mm. hyvät ystävyys-suhteet, rakkauden kokemus sekä vapaa-aika.

Koulutuksen yhteydet arviointeihin jäävät kauttaaltaan melko heikoiksi. Edes poliittinen kanta ei kykene loihtimaan esille olennaisia arvostuseroja. Kaikkein suurin yksittäinen poikkeama – joskin samalla jo ns. nollatutkimustulos – on se, että kristillisdemokraattien kannattajat kokevat hengellisyyden merkityksen onnellisuuden lähteenä huomattavasti suuremmaksi kuin muut. Kokoomuksen kannattajat preferoivat taloudellista hyvinvointia ja statusta hieman muita enemmän, vasem-

Kuvio 36. ONNELLISUUDEN OSATEKIJÄT: ARVIOT SUKUPUOLEN MUKAAN (asteikkokeskiarvot).

mistopuolueiden kannattajilla vastaava vähäinen korostus koskee työn ja perustoimeentulon varmuutta.

5.4 ONNELLISUUS, MENNEISYYS JA TULEVAISUUS

Täydentävä, ja ehkä osin hämmäntäväkin näkökulma onnellisuutta koskevaan kansalaismielipiteeseen saadaan tarkastelemalla teemaan liittyvien väittämämuotoisten seurantamittareiden tuloksia. Erona edelliseen on, että näissä kysymyksissä onnellisuutta arvioidaan kollektiivi-

sena kokemuksena ja myös aikarelatiivisesti, so. nykyhetkeä menneeseen ja tulevaan peilaten.

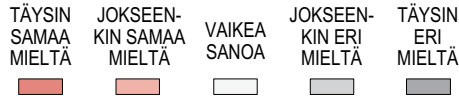
Kehitysoptimistinen kaiho myyttisiä 'vanhoja hyviä aikoja' kohtaan, mihin viitattiin jo luvun johdannossa, osoittautuu edelleen elinvoimaiseksi. Väitettä 'ennen ihmiset olivat onnellisempia kuin nykyään' pidetään totena (57 %) huomattavasti useammin kuin ei-totena (19 %). Usko asiaan on säilynyt vähintäänkin edellisen mittauksen tasolla. Pitempi aikasarja kertoo, etteivät ajattelutapaa ole suuremmin häirinneet edes taloudellisyhteiskunnallisten olojen muutokset (**kuvio 37A**).

Sitkeähenkinen näkemystapa – joku saattaisi puhua joukkoharhanomaisesta menneisyysfantasiasta – tuskin syntyy huonosta tai valikoivasta muistista, vallankin kun eskapistiseen menneen haikailuun yhtyvät monet nuoremmatkin henkilöt. Pikemminkin sen taustana on eriytymätön huoli olevasta ja tulevasta, epävarmuus ja muutoksen vierastaminen. Vertailukohta, jo eletty elämä on hallinnassa olevaa, tunnettua ja kaikkine kärsimyksineenkin 'hyvää aikaa'.

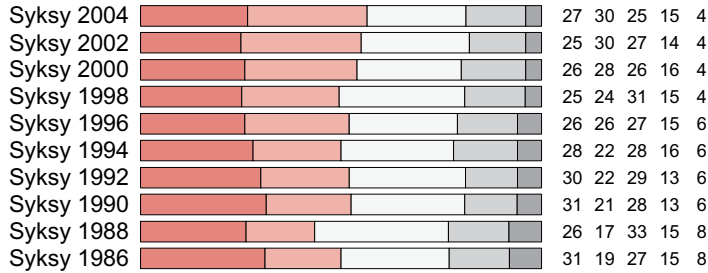
Toisena, mutkikkaampana selityksenä on esitetty, etteivät ihmiset suoranaisesti kaipaa menneisyyttä, vaan sitä tulevaisuutta, joka heillä menneisyydessä oli edessään – ja jota ei tullut, ainakaan aivan toivotussa muodossa. Tätä logiikkaa luotaava uusi väittäjä 'usko parempaan tulevaisuuteen on ihmisten onnellisuuden kannalta tärkeämpi tekijä kuin vallitsevat hyvät olot' ei pure suomalaisiin kovin hyvin, mutta herättää kuitenkin enemmän hyväksyntää (48 %) kuin torjuntaa (32 %). Analogiana todettakoon, ettei talouskaan suoranaisesti koskaan elä reaaliajassa, vaan perustuu aina tulevaa koskeviin odotuksiin (**kuvio 37B**).

Taloudellisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden suhdetta koskeva väite 'taloudellisen hyvinvoinnin kehittäminen vielä nykyistä korkeammalle tasolle lisää henkistä pahoinvointia' tuottaa kenties oudolta kuulostavan tuloksen. Hieman useampi kuin joka toinen (52 %) allekirjoittaa, runsas neljännes (27 %) ei (**kuvio 37C**). Onnen ja rahan riippuvuutta ei täten ainoastaan kielletä, vaan se nähdään suorastaan 'vääränsuuntaiseksi'. Vastausjakauma on kuitenkin tasapainoinen, kun sitä verrataan aiempiin tuloksiin. Jopa lamavuonna 1992, jolloin talouden ns. vapaa pudotus jatkui eikä elintason korkeuden pitänyt olla erityinen ongelma, näkemys sai nykyistä enemmän hyväksyntää (kysymys otettiin mukaan tutkimukseen 12 vuoden tauon jälkeen).

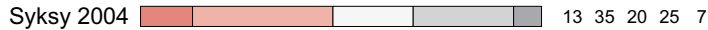
Kuvio 37.

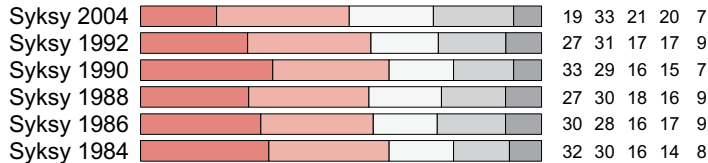
A) "ENNEN IHMISET OLIVAT ONNELLISEMPIÄ KUIN NYKYÄÄN" (%).

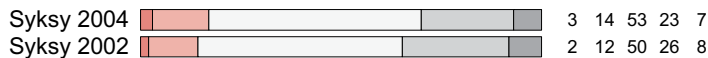
B) "USKO PAREMPAAN TULEVAISUUTEEN ON IHMISTEN ONNEL-
LISUUDEN KANNALTA TÄRKEÄMPI TEKIJÄ KUIN VALLITSEVAT
HYVÄT OLOT" (%).

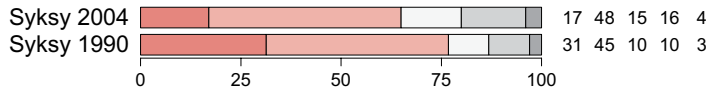
C) "TALOUDELLISEN HYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN VIELÄ NY-
KYISTÄ KORKEAMMALLE TASOLLE LISÄÄ HENKISTÄ PAHOIN-
VOINTIA" (%).

D) "VIIDEN VUODEN KULUTTUA MONET ASIAT OVAT SUOMESSA
PAREMMIN KUIN NYKYÄÄN" (%).

E) "SUOMALAISTEN TYYTYMÄTTÖMYYDEN JA KRIITTISYYDEN KAS-
VU EI JOHDU SIITÄ, ETTÄ ASIAT MAASSAMME OLISIVAT HUO-
NONTUNEET, VAAN ENNEMMINKIN SIITÄ, ETTÄ VAATIMUSTA-
SOMME ON NOUSSUT" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Kyseistä ja vastaavia 'kummallisia' tuloksia voidaan tulkita siten, että väestö ei niinkään vastusta aineellisen elintason kohottamista – mitä todistaa mm. sen kausittainen hullaantuminen kiihkeisiin kulutusjuhliin – vaan kritisoi aineellisen elintason kohottamista pääasiaksi ja ylimmäksi arvotavoitteeksi. Painopistettä halutaan siirtää hyvinvoinnin muiden osatekijöiden ja elämän laadun kohentamiseen (esimerkiksi työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen). Toisaalta moni on saattanut kokea nykyisenkin elintasonsa ylläpitämisen edellyttävän jo ns. maitohapoilla ajoa, jolloin kierrosten lisääminen ei tunnu kovin houkuttelevalta. Yhtäältä tulos viestii edellä tarkastellun onnellisuuspatterin tavoin siitä, mihin suomalaisten elämässä ensisijaisesti kohdistuu kysyntää: ei materiaan vaan erilaisiin henkisen tarpeentyödytyksen alueelle sijoittuviin asioihin.

5.5 TUOKO TULEVAISUUS ONNEN?

Tulevaisuudenuskkoa yleisellä tasolla luotaava väite 'viiden vuoden kulluttua monet asiat ovat Suomessa paremmin kuin nykyään' saa vaisun ja välttelevän vastaanoton (**kuvio 37D**). Vain noin joka kuudes (17 %) yhtyy, vajaa kolmannes (30 %) kieltää. Vailla kantaa on peräti enemmistö (53 %) kansalaisista.

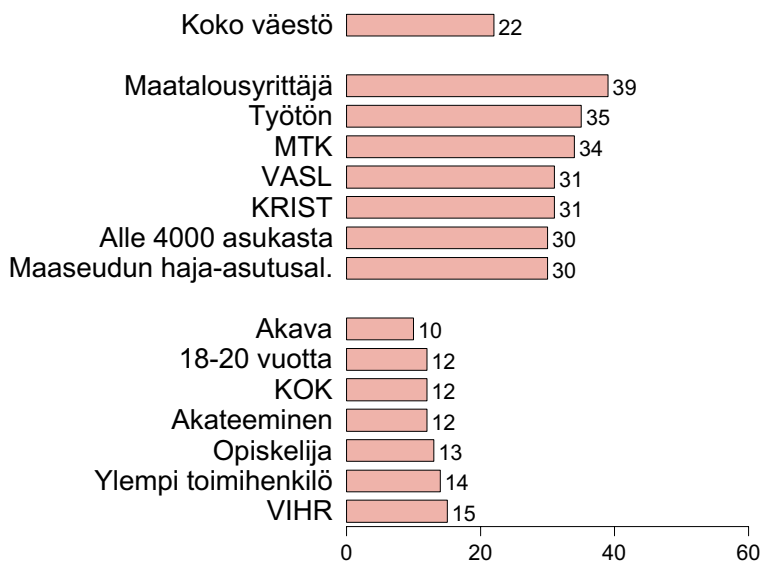
Vaikka tietämättömyys tulevasta on sinänsä viisas vaihtoehto, kannanotoissa voi nähdä jotakin perin suomalaista. Niitä, jotka jo ennalta tietävät, etteivät asiat parane, on merkittävästi enemmän kuin niitä, jotka rohkenevat ilmaista edes jonkinlaista toiveikkuutta (vastausten tulkinnaassa tulee ottaa huomioon teesin lievä muotoilu). Vuodesta 2002 mittari on kuitenkin rekisteröinyt vähäisen siirtymän optimismiin suuntaan. Varaa samansuuntaiseen kehitykseen jää silti kosolti.

Sarjan edellisessä raportissa (Vaatelias vaalikansa, 2003) suomalaisten tulevaisuudenuskkoa luonnehdittiin yhtäältä käyttäen kriteerinä 'totaalipessimistien' osuutta. Tällaisiksi nimettiin (hieman ilkkurisesti, vanhaa neuvostovitsiperinnettä mukaillen) henkilöt, joiden mielestä asiat ovat nyt huonommin kuin eilen, mutta paremmin kuin huomenna. Ryhmä kattoi kaksi vuotta sitten 23 prosenttia suomalaisista. Mikäli sama (kahden väittämän ristiintaulukointiin perustuva) erottelu tehdään nyt, ryhmän kooksi saadaan 22 prosenttia.

Vaikka ero aiempaan ei suoranaisesti ole, osuuden ei voida sanoa aina-kaan kasvaneen. Kiintoisaa on kuitenkin katsoa, miten kyseinen 'lohduttomuus' kytkeytyy erilaisiin sosiaalisiin tuntomerkkeihin. Synkim-pänä tilanteen(sa) näkeviä ovat näin arvioiden maatalousyrittäjät ja työttömät. Vähiten pessimistisiä ovat mm. akavalaiset, nuorimmat sekä kokoomuksen kannattajat. Lukujen voi nähdä heijastavan paitsi kyseisten ryhmien asenne- ja muita yhteiskuntakuvallisia eroja, myös niiden tosiasiallisten elinolosuhteiden eroja (**kuvio 38**).

Yksi näkökulma, joka tulee ottaa huomioon niin kansalaisten elinoloja kuin yhteiskunnallista tyytymättömyyttäkin arvioitaessa, on vaatimustaso ja siinä mahdollisesti tapahtuneet muutokset. Tyytyväisyys johonkin asiintilaan on sitä koskevan odotuksen ja reaalisen tilan erotus. Aspekti on tärkeä erityisesti elämän aineellisia puitteita arvoettaessa.

Kuvio 38. KEHITYSPESSIMISTIEN OSUUS ERI VÄESTÖRYHMISSÄ (seitsemän pessimististä ja optimististä ryhmää; laskentatavasta, ks. teksti; %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Joitakin vuosikymmeniä sitten varakkaimmillakaan ei ollut kaikkea sitä, mitä suhteellisen vähävaraisillakin on nykyisin.

Tästä muistuttava teesi 'suomalaisten tyytymättömyyden ja kriittisyyden kasvu ei johdu siitä, että asiat maassamme olisivat huonontuneet, vaan ennemminkin siitä, että vaatimustasomme on noussut' saa jopa kahden kolmasosan (65 %) hyväksynnän. Vain joka viides (20 %) tohtii olla toista mieltä, ts. sysätä syyn objektiivisten olosuhteiden huonontumiselle. Syksystä 1990, jolloin kysymys esitettiin edellisen kerran, viime mainittu kanta on kuitenkin yleistynyt (**kuvio 37E**).

5.6 SUOMALAISUUS ON SILTI ONNI

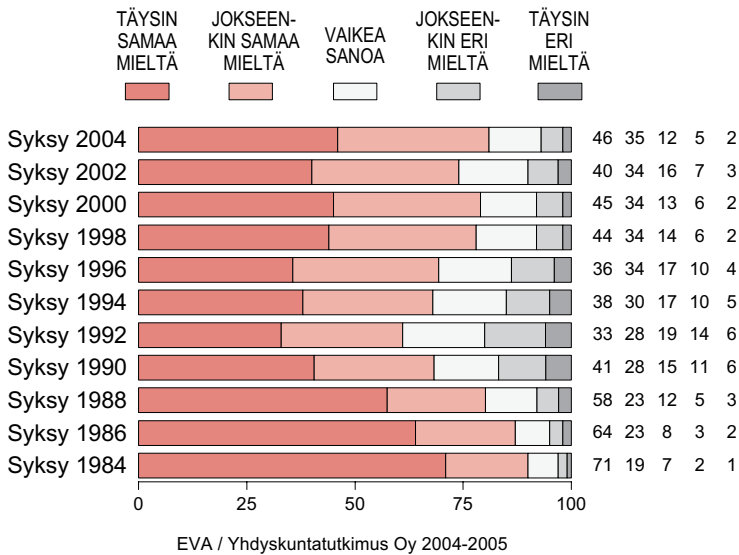
Vaikka onnellisuuden tavoittelu olisi joskus ohdakkeista, yksi takuuvarma ja pysyvä onnen lähde suomalaisilla joka tapauksessa on: suomalaisuus. Tämä käy ilmi jo EVA-tutkimusten tavaramerkiksi muodostuneen mittarin 'on onni ja etuoikeus saada olla suomalainen' tuloskuvajasta. Lottovoittoväitteen allekirjoittaa nyt neljä viidestä (81 %) eivätkä eri mieltä olevat yllä juuri marginaalia merkittävämpään asemaan (7 %, **kuvio 39**).

Kannanottojen aikasarjatarkastelu kertoo kaksi vuotta sitten todetun vähäisen notkahduksen olleen vain tilapäinen suhdannekuoppa. Suomalaisuuden uusi tuleminen, arvostuksen nouseva trendi on jatkunut jo kahdentoista vuoden ajan. Vaikka seuranta-ajan alun 'totalitaristiset', liki täydellistä yksimielisyyttä ilmentävät luvut ovat edelleen saavuttamatta, ne eivät ole enää kovin kaukana. Mikäli vertailussa otetaan huomioon myös vastausten intensiteetti (täysin samaa mieltä olevien osuudet), ero kahdenkymmenen vuoden takaiseen on edelleen selvä.

Joka tapauksessa suomalaisuuden arvostus on jälleen korkealla – niin korkealla, että joku (ainakin joku muu kuin suomalainen) voisi kysyä onko kaikilta osin enää kyse terveestä, valistuneesta kansallistunnosta vai onko naiivin itseriittoisuuden raja jo rikkoontumassa. Tutkimukselliselta kannalta löydös on kuitenkin stimuloiva: kiitosta kitsaasti jakavat suomalaiset ovat yksiselitteisen tyytyväisiä ainakin johonkin.

Asennetrendin ilmaiseman kehityskaaren selittäminen on ongelmallinen tehtävä. Vaikka alin arvo saavutettiin lamasyksynä 1992, kehitys ei

Kuvio 39. "ON ONNI JA ETUOIKEUS SAADA OLLA SUOMALAINEN" (%).

riipu pelkästään taloudellisista suhdanteista. Mielikuvat jättipotin voittamisesta hiipuivat myös 1980-luvun loppupuolella, taloudellisesti hyvinä aikoina, eikä 1990-luvun lopun IT-huumakaan palauttanut niitä entisille huipputasoille. Kannanottojen taustalla ovat täten monisyisemmät vaikuttimet kuin pelkät kansantalouden kasvuprosentit tai niiden puute. Epäilemättä vaikuttimina ovat myös muutokset ulkomaailmaa ja viiteryhmämaitamme koskevissa käsityksissä.

Vaikka suomalaisuuden arvostus on varsin laajaa kaikissa väestöryhmissä, kannanotoissa havaitaan vähäistä, tutkimuksesta toiseen systemaattisena säilyvää ikäriippuvuutta. Suurimmassa arvossa suomalaisuutta pitävät nuorimmat ja vanhimmat ikäryhmät, varauksellisimpia ovat keski-ikäiset.

6. POLITIIKKA JA MEDIA

6.1 POLITIIKAN HIDAS PALUU JATKUU

Suhtautuminen politiikkaan on ollut yksi EVAn tutkimussarjan kesto-
teemoista. Poliitikot ja puolueet ovat herättäneet kansalaisissa pääasiassa
kielteisiä tuntemuksia, politiikkaa ei tunneta omaksi, eikä omiin vaiku-
tumahdollisuuksiin uskota. Tälläkin kertaa perusasetelma on sama,
mikä käy hyvin ilmi kuvioista 40.

Kielteinen perusasentoituminen politiikkaan on kuitenkin jo lähes
kymmenen vuoden ajan ollut vähitellen lientymässä, vuosi 1996 voi-
daan identifioida eräänlaiseksi politiikan vastaisuuden taitekohdaksi.
Muutoksen hitautta kuvaa hyvin se, että politiikkaan negatiivisesti suh-
tautuvien osuus on laskenut kahdeksassa vuodessa vain 10–13 prosent-
tiyksikköä mittarista riippuen. **(Kuvio 40.)** Sinänsä varsin pienet
muutokset saavat kantavuutta, koska politiikka-aseteiden myönteisty-
minen voidaan havaita yhdenmukaisesti usealla eri mittarilla ja johdon-
mukaisesti tutkimuskerrasta toiseen.

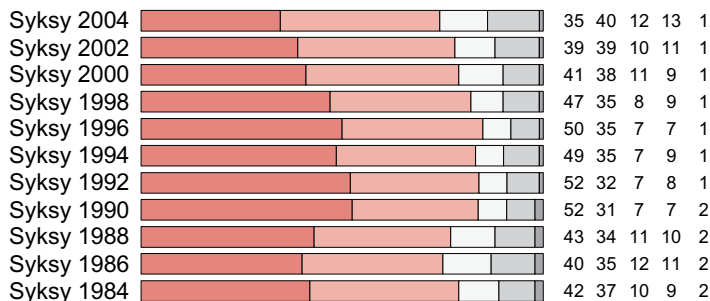
Poliittinen vieraantuminen on selvimmin vanhempien ikäluokkien ja
vähän koulutusta saaneiden ominaisuus. Muuten on merkittäviä eroja
vaikea havaita. Esimerkiksi puoluekannatuksen mukaan kansalaisia ryh-
miteltäessä ei voida havaita porvarit-sosialistit -jakoa sen paremmin
kuin hallitus-oppositio -asetelmaakaan. **(Kuvio 41.)** Osaselitys löyty-
nee siitä, että jonkin poliittisen puolueen kannattajaksi ilmoittautuneet
ovat löytäneet itselleen poliittisen kodin ainakin äänestysaikomusmie-
lessä, ja siten he ovat jollakin, vaikka ehkä vähäiselläkin tasolla integroi-
tuneet poliittiseen järjestelmään.

Edellä kuvattu 'politiikan paluu' ei kuitenkaan näy henkilökohtaisessa
kiinnostuksessa politiikkaan. Vuodesta 1996 se on, toisin kuin kuviossa
40 näkyvä kehitys antaisi odottaa, jopa aavistuksen verran laskenut
(kuvio 42). Väestöryhmittäinen tarkastelu antaa hieman hämmentävän
kuvan: aktiivisimpia politiikan seuraajia ovat vanhimmat ikäluokat, jot-
ka edellä **(kuvio 41)** todettiin puolueita eniten vieroksuviksi. Tämä

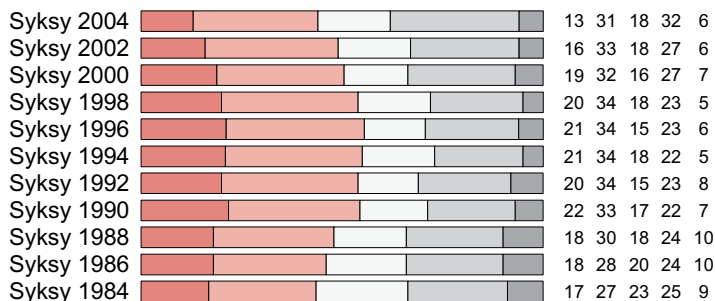
Kuvio 40.

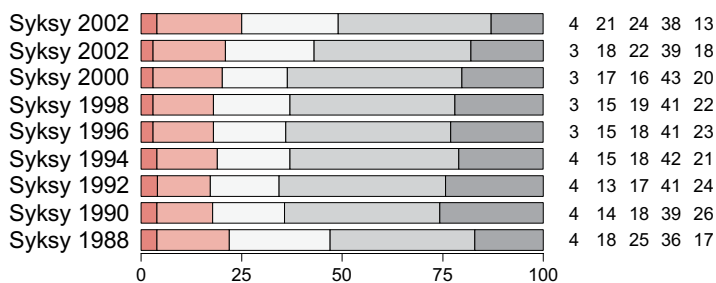
A) "PUOLUEET OVAT AJAUTUNEET YHÄ KAUEMMAS TAVALLISEN IHMISEN ONGELMISTA" (%).

B) "MIKÄÄN PUOLUE EI AJA JUURI MINULLE TÄRKEITÄ ASIOITA" (%).

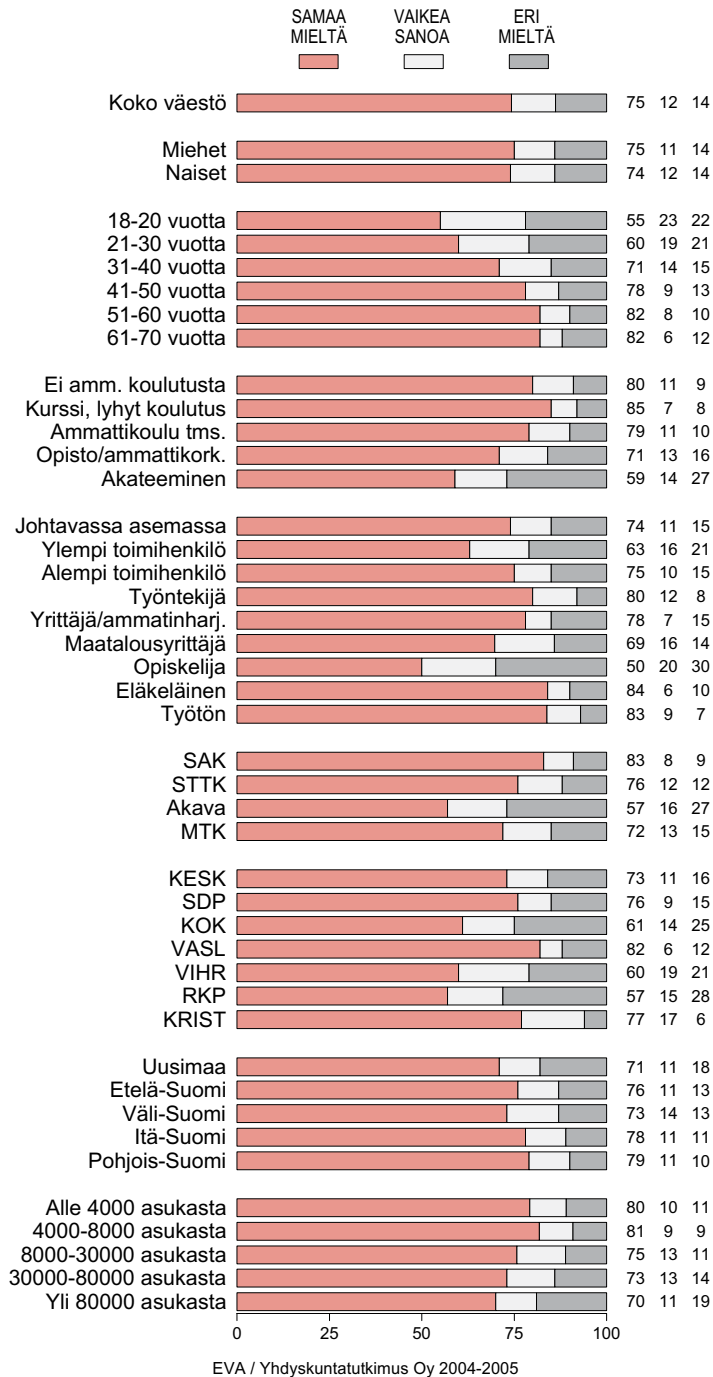
C) "DEMOKRATIA TOIMII SUOMESSA NIIN HYVIN, ETTÄ PUHEET KANSALAISTEN HUONOISTA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA OVAT VAILLA POHJAA" (%).

0 25 50 75 100

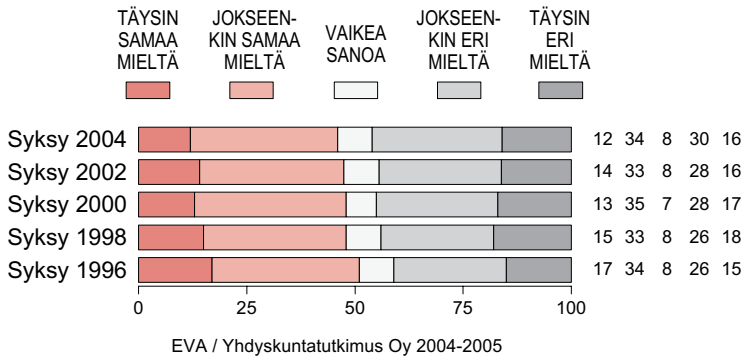
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Kuvio 41. "PUOLUEET OVAT AJAUTUNEET YHÄ KAUEMMAS TAVALLISEN IHMISEN ONGELMISTA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

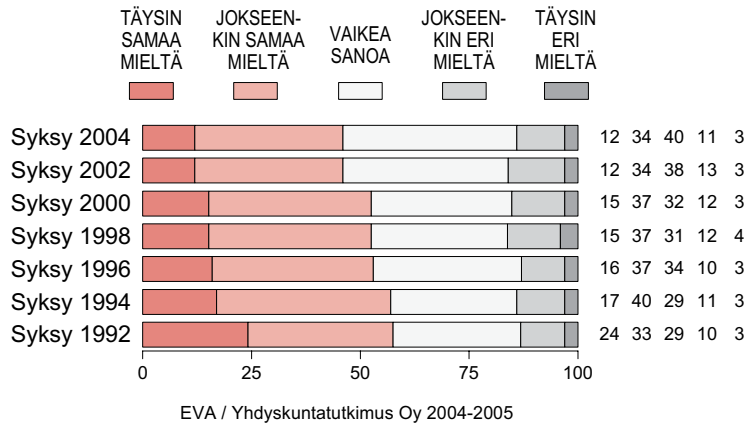
Kuvio 42. "OLEN KIINNOSTUNUT POLITIIKASTA JA SEURAAAN SITÄ AKTIIVISESTI" (%).

tulos on poliitikkojen kannalta epämurkava. Jos politiikkaan suhtautuvat kielteisimmin sitä aktiivisimmin seuraavat, negatiivisen näkemyksen takaa saattaa löytyä ennemminkin todellisia syitä kuin tietämättömyyttä. Koulutustaso sen sijaan antaa paremmin odotuksia vastaavan tuloksen: korkeasti koulutetut ovat kiinnostuneimpia politiikasta, ja ryhmä myös kritisoi puolueita vähiten. (Ei kuviota.)

Perinteisten puolueiden kilpailijoiksi ovat nousseet erilaiset kansalaisliikkeet. Yksi puoluekritiikin muoto onkin ollut arvostaa niiden taitoa välittää kansalaisten näkemyksiä vallan kammareihin enemmän kuin puolueiden. Tässäkin näkyy puolueiden maineen vähittäinen (ja vähäinen) paluu: kun 12 vuotta sitten kansalaisliikkeet näki tässä mielessä paremmiksi lähes kuusi kymmenestä, on osuus nyt laskenut alle puoleen (**kuvio 43**). Eri mieltä olevien osuus ei kuitenkaan ole kasvanut vastaavasti, ja voidaankin kysyä, kuvaako kehitys puolueuskon kasvua vai kansalaisliikkeiden suosion laskua, mahdollisesti eräänlaisen uutuudenviehätyksen haihtumisen seurauksena.

Kuvio 43. "NYKY-SUOMESSA KANSALAISTEN MIELIPITEET VÄLITTYVÄT PÄÄTÖKSENTEKIJÖILLE PALJON PAREMIN KANSALAISLIIKKEIDEN KAUTTA KUIN PUOLUEIDEN KAUTTA" (%).

6.2 POLIITTISEN JOHTAJAN OLTAVA LAAJAKATSEINEN, MORAALINEN JA AVOIN

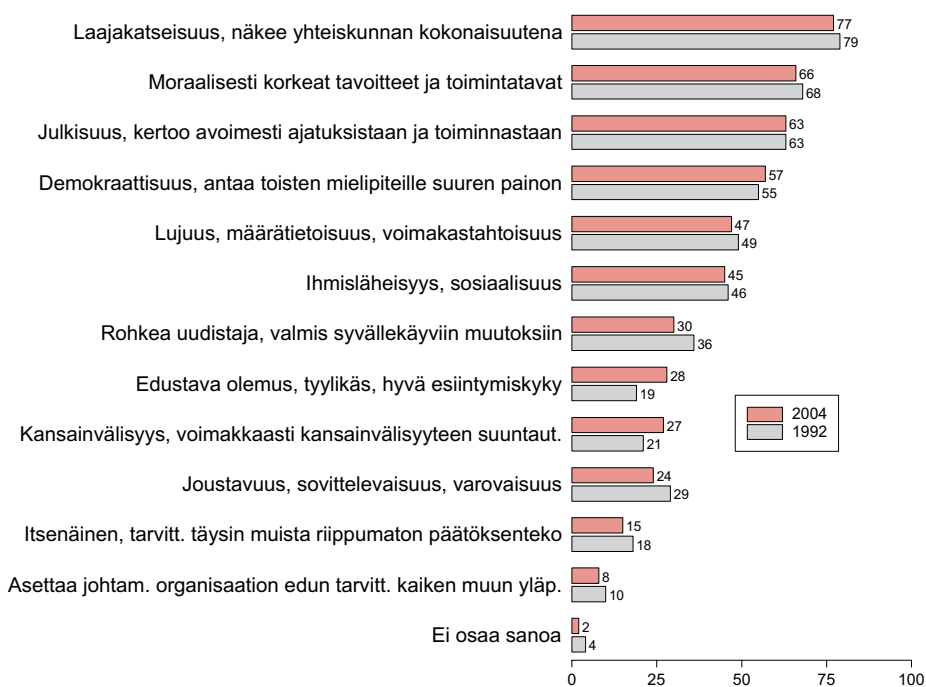
Poliittisen johtajan tärkeimpiä ominaisuuksia suomalaisten mielestä (kun valitaan viisi tärkeintä kahdestatoista luonnehdinnasta) ovat laajakatseisuus, korkea moraalinen ja julkisuus ja avoimuus (**kuvio 44**). Muita kaivattuja ominaisuuksia ovat demokraattisuus, lujuus ja sosiaalisuus. Samat kuusi ominaisuutta olivat toivomuslistan kärjessä samassa järjestyksessä, kun kysymyssarja esitettiin edellisen kerran 12 vuotta sitten.

Tilanne on säilynyt niin vakaana, että jopa kutakin ominaisuutta toivottavana pitävien prosenttiosuudet ovat likipitään samat. Tulos on erityisen merkittävä, kun ottaa huomioon kuluneen 12 vuoden aikana muuttuneet ulkoiset olosuhteet: lamasta on toivuttu, maamme uusi perustuslaki on tullut voimaan, Suomi on 25-jäseniseksi laajentuneen ja uutta perustuslakia voimaansaattavan EU:n jäsen jne. Poliittisen johtajan toivottavat ominaisuudet liittyvät läheisesti poliittisen demokratian arvopohjaan, ja se puolestaan on varsin ymmärrettävästi pysyvää laatua.

Merkittävimmät – tai oikeastaan vähiten merkityksettömät – muutokset ovat kansainvälisyyden ja edustavuuden nousu sekä uudistusrohkeuden ja varovaisuuden lasku toivelistalla (**kuvio 44**). Kaksi ensin mainittua kulkee ehkä käsi kädessä: kun poliitikot joutuvat mm. EU-jäsenyyden takia entistä enemmän toimimaan kansainvälisissä yhteyksissä, heiltä odotetaan kykyä esiintyä näiden tilanteiden vaatimusten mukaisesti. Muutoinkin median ja muun julkisuuden hallinta on noussut menestyvälle poliitikolle yhä tärkeämmäksi politiikan henkilöitymisen edetessä. Suoran presidentinvaalin ohella tähän lienee vaikuttanut mm. eduskuntavaalien tulkitseminen pääministerivaaliksi.

Poliittisen ja yritysjohtajan ideaaliprofiileissa on sen sijaan huomattavia eroja. Poliittiselta johtajalta odotetaan selvästi useammin julkisuutta ja laajakatseisuutta. Yritysjohtajan tulisi taas olla ihmisläheisempi, voima-

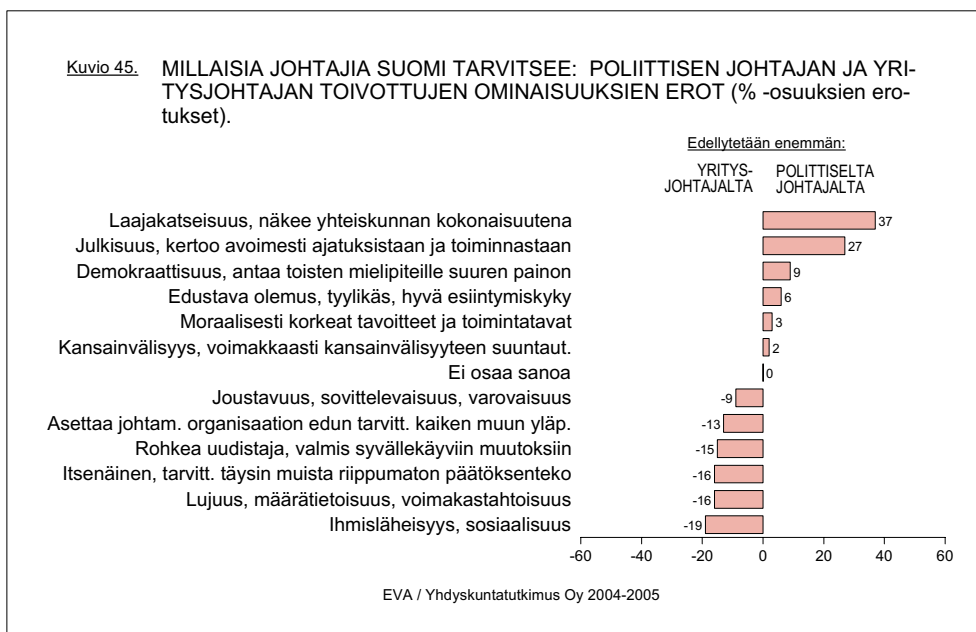
Kuvio 44. MILLAISIA JOHTAJIA SUOMI TARVITSEE: POLIITTISEN JOHTAJAN TOIVOTUT OMINAISUUDET VUOSINA 1992 JA 2004 (%).

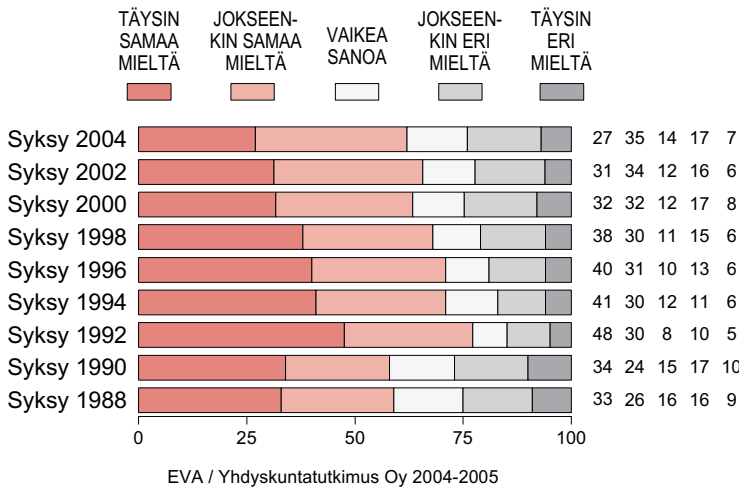
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

kastahtoisempi ja valmiimpi rohkeisiin uudistuksiin. Kaiken kaikkiaan mitatut erot vastaavat varsin hyvin ennakko-odotuksia ehkä lukuun ottamatta ihmisläheisyyttä ja sosiaalisuutta. **(Kuvio 45.)** Kansalaiset ehkä ajattelevat 'tapaavansa' poliittisia johtajia lähinnä tiedotusvälineiden kautta. Tällöin suoranainen inhimillinen vuorovaikutus ei näytele niin suurta roolia kuin johtajien ja alaisten päivittäisessä kanssakäymisessä työpaikoilla. Tässä voi olla kyse myös siitä, että irtisanomiset ym. toimet ovat muokanneet yritysjohtajien imagoa kylmäkiskoiseksi, ja tähän toivotaan parannusta.

Poliittisen johtajan itsenäinen, tarvittaessa täysin muista riippumaton päätöksenteko sijoittuu aivan asteikon alapäähän, eikä lujuus, määrätietoisuus ja voimakastahtoisuuskaan yllä mitalisijoille **(kuvio 44)**. Tätä taustaa vasten on jonkin verran yllättävää, että vahvojen johtajien kai-puu elää edelleen kansalaisten mielissä. Useampi kuin kuusi kymmenestä haluaisi tällaisten johtajien palauttavan yhteiskunnan raiteilleen **(kuvio 46)**. Näin ajattelevien osuus on tosin jonkin verran laskenut lama-ajoista. Kun nyt on palattu 1980-luvun lopun tasolle, voidaan kysyä, onko kyseessä eräänlainen normaalitaso, josta puuttuu huonojen aikojen jonkinlaista 'messiasta' odottava lisä. Kriisitilanteissa toiveet vahvasta johtajasta ovat ymmärrettävämpiä kuin hyvinä aikoina.

Kuvio 46. "MAAMME KAIPAA VAHVOJA JOHTAJIA, JOTKA KYKENEVÄT PALAUTTAMAAN YHTEISKUNTAAMME KURIN JA JÄRJESTYKSEN SEKÄ OIKEIDEN ARVOJEN KUNNIOITUKSEN" (%).

Perinteinen vahva poliittinen johtaja on Suomessa ollut tasavallan presidentti. Hänen muodollinen valtansa oli erityisesti ennen vuonna 2000 voimaan tullutta perustuslakiuudistusta mittava. Varsinkin Kekkonen kaudella presidentin asema poliittisen vallan suvereenina käyttäjänä vielä korostui. Tapahtuneista muutoksista huolimatta presidenttiä pidetään kuitenkin edelleen tärkeänä vaikuttajana. Selvä enemmistö kiistää väitteen, että valtaoikeuksiltaan supistettua presidentin virkaa voisi hoitaa 'kuka tahansa' (**kuvio 47A**). Miesten ja naisten melko suuri näkemysero lienee ainakin osittain seurausta viran nykyisen haltijan sukupuolesta. Erityisesti korkeasti koulutetut pitävät presidentin tehtävää edelleen niin tärkeänä, että sen haltijan henkilöllä on merkitystä.

Ulkopolitiikka on ollut presidentin tärkein vallankäytön alue, ja on sitä edelleenkin, vaikka valtioneuvoston roolia on siinä lisätty. Ulkopoliittikan hoito presidentin ja valtioneuvoston 'yhteistoiminnassa', kuten uuden perustuslain termi kuuluu, saa kansalaisilta melko hyvän arvosanan: lähes kuusi kymmenestä pitää sitä hyvänä ja vain noin kuudennes on eri mieltä (**kuvio 47B**). Se, ettei ulkopoliitiikka ole enää presidentin

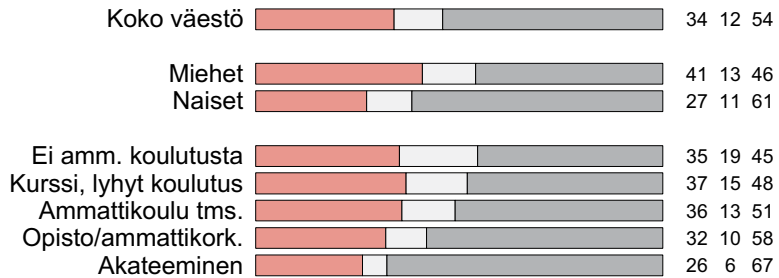
Kuvio 47.

SAMAA
MIELTÄ

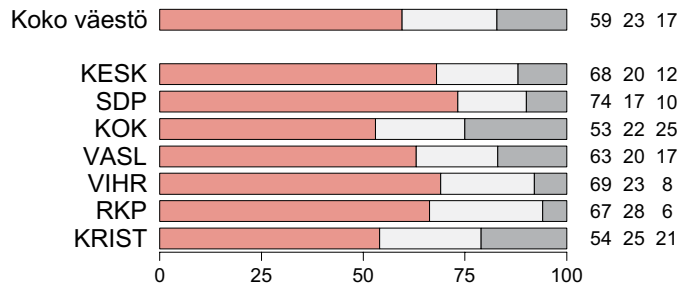
VAIKEA
SANOA

ERI
MIELTÄ

A) "TASAVALLAN PRESIDENTIN VALTAOIKEUKSIA ON KAVENNETTU NIIN TUNTUVASTI, ETTÄ ON SAMANTEKEVÄÄ, KUKA TEHTÄVÄÄ HOITAA (%)".

B) "SUOMEN ULKOPOLITIIKKAA ON HOIDETTU NYKYISEN VALTIOJOHDON AIKANA HYVIN" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

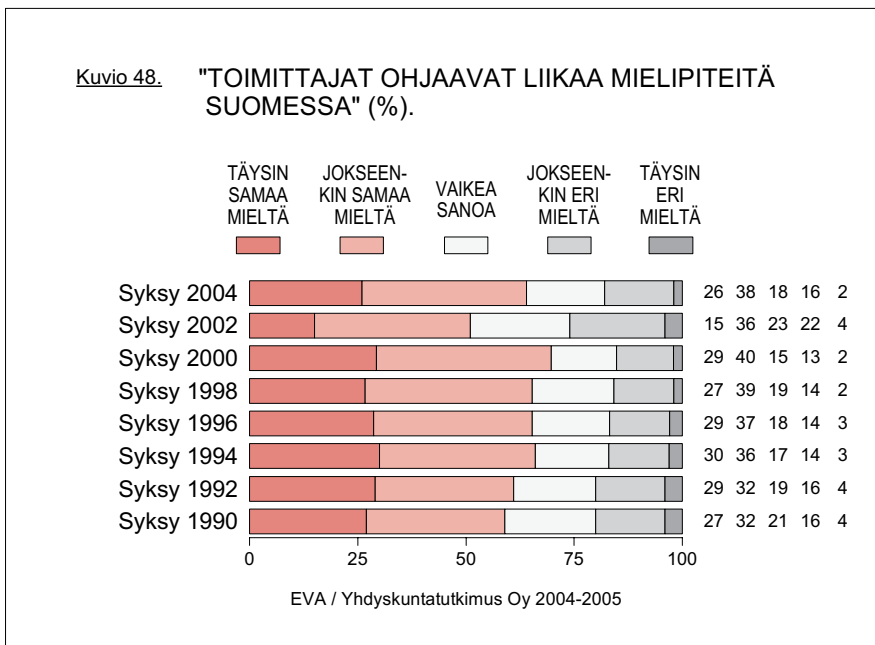
yksinoikeus näkyy jonkin verran puoluekannatuksen mukaisessa eritte-
lyssä: hallituspuolueiden kannattajat ovat yleisesti ottaen tyytyväisem-
piä kuin oppositio.

6.3 JOURNALISTIT: VALLAN VAHTIKOIRIA VAI VALLANKÄYTTÄJIÄ?

Edustuksellisessa demokratiassa tiedotusvälineillä on keskeinen rooli kansalaisten ja poliittisten päättäjien välisenä yhdyssiteenä. Toimittajien rooliin sanotaan usein kuuluvan olennaisesti vallanpitäjien tarkkailu ja kritiikki, jotta kansalaisten olisi helpompi muodostaa mielipiteensä ja tehdä äänestyspäätöksensä. Toisaalta väitetään myös, että journalistit ovat itse asiassa huomattavia vallankäyttäjiä, jotka usein ajavat omaa agendaansa kansalaisten pyyteettömän palvelemisen sijasta.

Suomalaisten selvä enemmistö näyttää kallistuvan jälkimmäiselle näkökannalle. Lähes kaksi kolmesta yhtyy väittämään 'Toimittajat ohjaavat liikaa mielipiteitä Suomessa' (**kuvio 48**). Vaihtelevan suuruinen enemmistö on ollut tällä kannalla koko mittausajan 1990-luvun alusta lähtien.

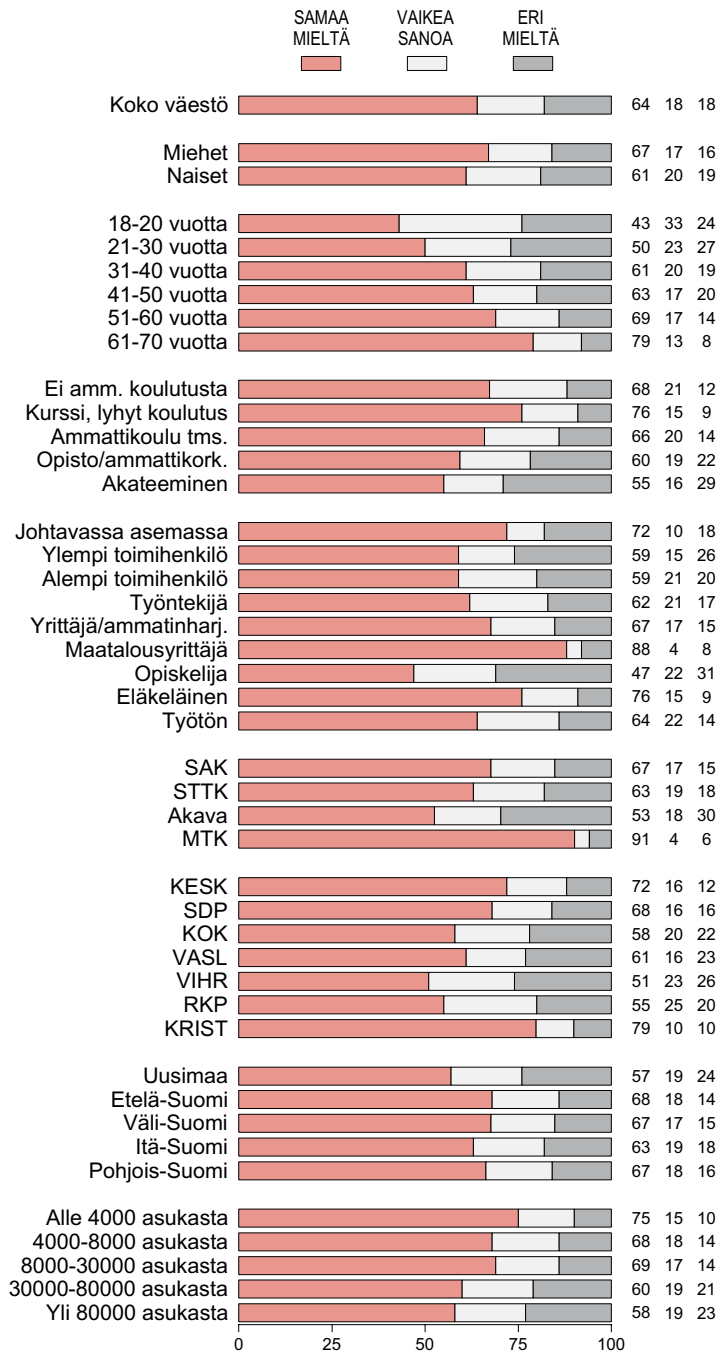
Edellisessä tutkimuksessa journalisteihin kohdistunut kritiikki oli olennaisesti vähäisempää kuin sekä ennen sitä että nyt. Tämä selittyy ilmeisen pitkälle menevästi kysymyskontekstilla. Kuten tässäkin tutkimuk-

sessä on havaittu, kansalaiset suhtautuvat politiikkaan, puolueisiin ja poliitikkoihin varsin kielteisesti. Poliitiikkaa tavallista laajemmin käsitellessä vuoden 2002 tutkimuksessa (raportti 'Vaatelias vaalikansa', 2003) poliitikot ja toimittajat asetettiin muutamissa yhteyksissä jopa suoraan vastakkain. Tässä asetelmassa politiikkaa kohtaan tunnettu vastenmielisyys kaikesta päätellen kanavoitui vähemmän negatiiviseksi näkemykseksi mediasta.

Kyseisen kaltainen mediakritiikki on selvimmin vanhimpien ikäluokkien ja vähän koulutusta saaneiden ominaisuus. Asuinkunnan koko ja kaupunki-maaseutu -jako korreloi myös selvästi arvostelun kanssa. Syy voi olla, että valtaosa tiedotusvälineistä toimii pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa, ja siten syrjäseutujen asukkaat tuntevat, ettei heitä kuulla viestimissä riittävästi. **(Kuvio 49.)**

Kuvio 49. "TOIMITTAJAT OHJAAVAT LIIKAA MIELIPITEITÄ SUOMESSA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

7. YMPÄRISTÖ JA TEKNOLOGIA

7.1 YMPÄRISTÖN TILA HUOLESTUTTAA

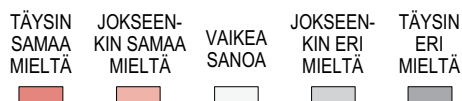
Yksi EVAn kansallisen arvo- ja asennetutkimussarjan pysyvimmistä teemoista on ollut suomalaisten suhde ympäristöön, sen tilaan ja toimenpiteisiin tämän tilan kohentamiseksi. Luontoa ja siitä nauttimista pidetään myös merkittävänä onnellisuuden osatekijänä, vaikkakin se sijoittuu tärkeysjärjestyksessä vasta keskivaiheille (ks. kuvio 35 s. 59).

Keskeisenä piirteenä ympäristöasenteissa on vuodesta toiseen ollut näkemys taloudellisen kasvun ja luonnon kestävyvyn välisestä sovittamattomasta ristiriidasta, joka lopulta johtaa myös ihmisen tuhoon (**kuvio 50A**). Kolme neljästä yhtyy tälläkin kertaa tähän varsin voimakkaasti muotoiltuun väittämään. Lohduttoman sävyiseen visioon on uskottu vankasti seurannan kaikissa vaiheissa.

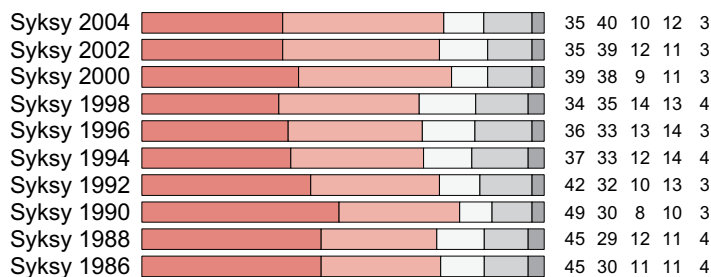
Huoli ympäristöstä kanavoituu myös valmiuteen tehdä omakohtaisia uhrauksia luonnon hyväksi – ainakin asennetasolla. Useampi kuin kuusi kymmenestä sanoo olevansa valmis tinkimään omasta elintasostaan saasteongelmien vähentämiseksi (**kuvio 50B**). Tinkimishalukkuus on ollut lievässä laskussa jo toistakymmentä vuotta. Laman aikana siis tinkimisvalmius oli nykyistä yleisempää, vaikka tinkimisvaraa varmastikin oli useimmilla selvästi vähemmän. On myös syytä muistaa, että tutkimuksessa ilmaistu periaatteellinen valmius on eri asia kuin toiminta. Omasta elintasosta on varsin helppoa tinkiä ympäristön hyväksi esimerkiksi lahjoittamalla rahaa ympäristönsuojelutarkoituksiin, mutta verrattain harvat näin kuitenkin tekevät.

Hiilidioksidin ja muiden ns. kasvihuonekaasujen lisääntyminen ilmakehässä ihmisen toimien seurauksena ja tästä seuraava ilmaston lämpeneminen on ollut yksi viime vuosien vilkkaimmin keskustelluista ympäristöongelmista. Vaikka yksi keskusteluteema on ollutkin kysymys koko ihmisen aiheuttaman ilmastomuutoksen todellisuudesta, suurin osa suomalaisista yhtyy tiedeyhteisön valtavirran nykyiseen kantaan ja pitää uhkaa varteenotettavana. Lähes kahdeksan kymmenestä pitää il-

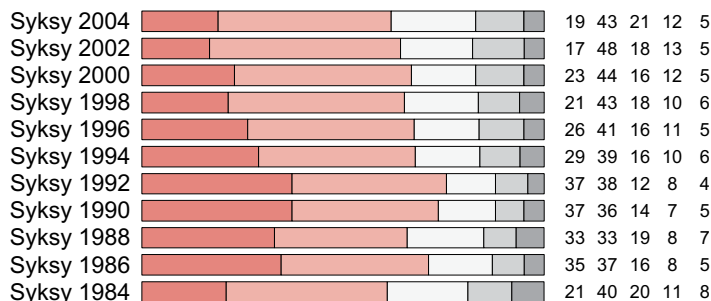
Kuvio 50.

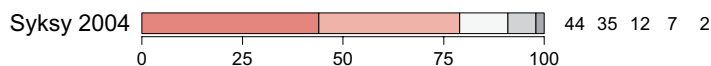
A) "PYRKIMÄLLÄ JATKUVAAN TALOUDELLISEEN KASVUUN IHMINEN TUHOAA VÄHITELLEN LUONNON JA LOPULTA MYÖS ITSENSÄ" (%).

B) "SAASTE- JA YMPÄRISTÖONGELMIEN VÄHENTÄMISEKSI OLEN VALMIS TINKIMÄÄN OMASTA ELINTASOSTANI" (%).

C) "ILMASTONMUUTOS ON AIKAMME SUURIN YMPÄRISTÖUHKA, JONKA TORJUMISEKSI ON NOPEASTI RYHDYTTÄVÄ TEHOKKAIISIIN TOIMIIN KAIKISSA MAISSA" (%).

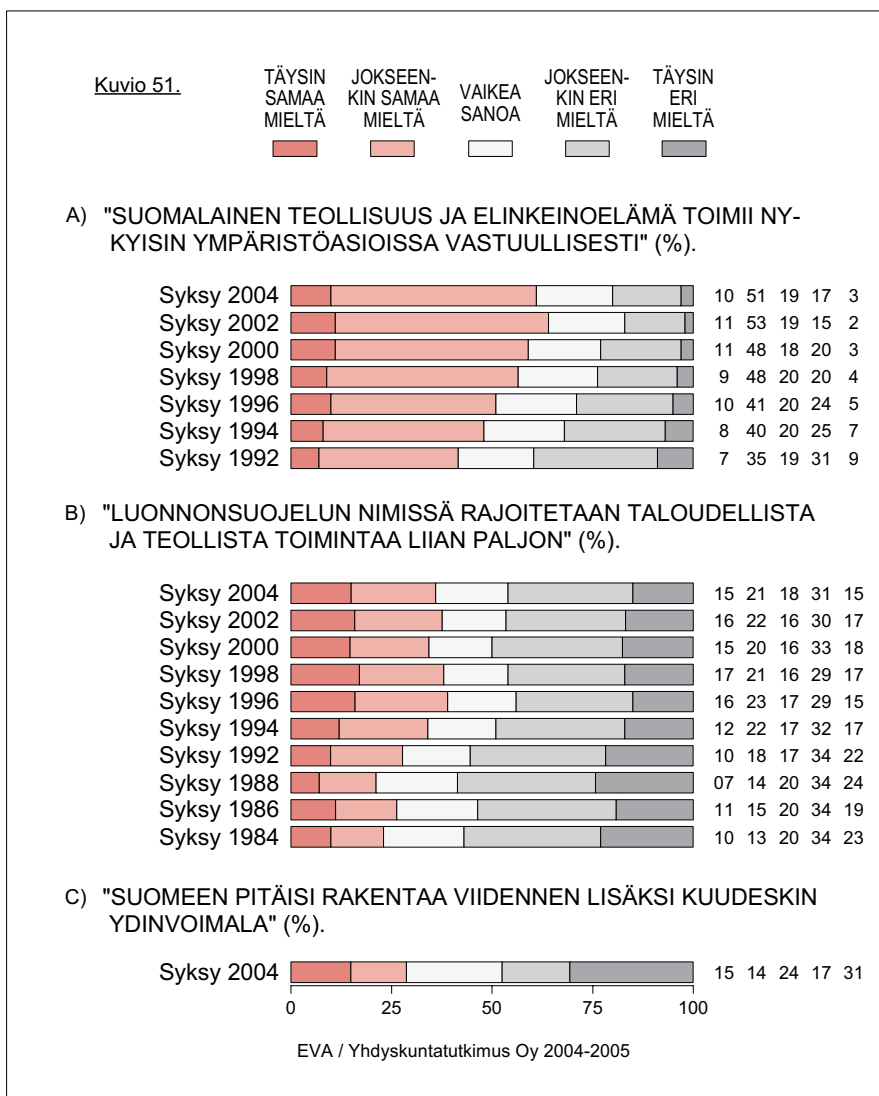

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

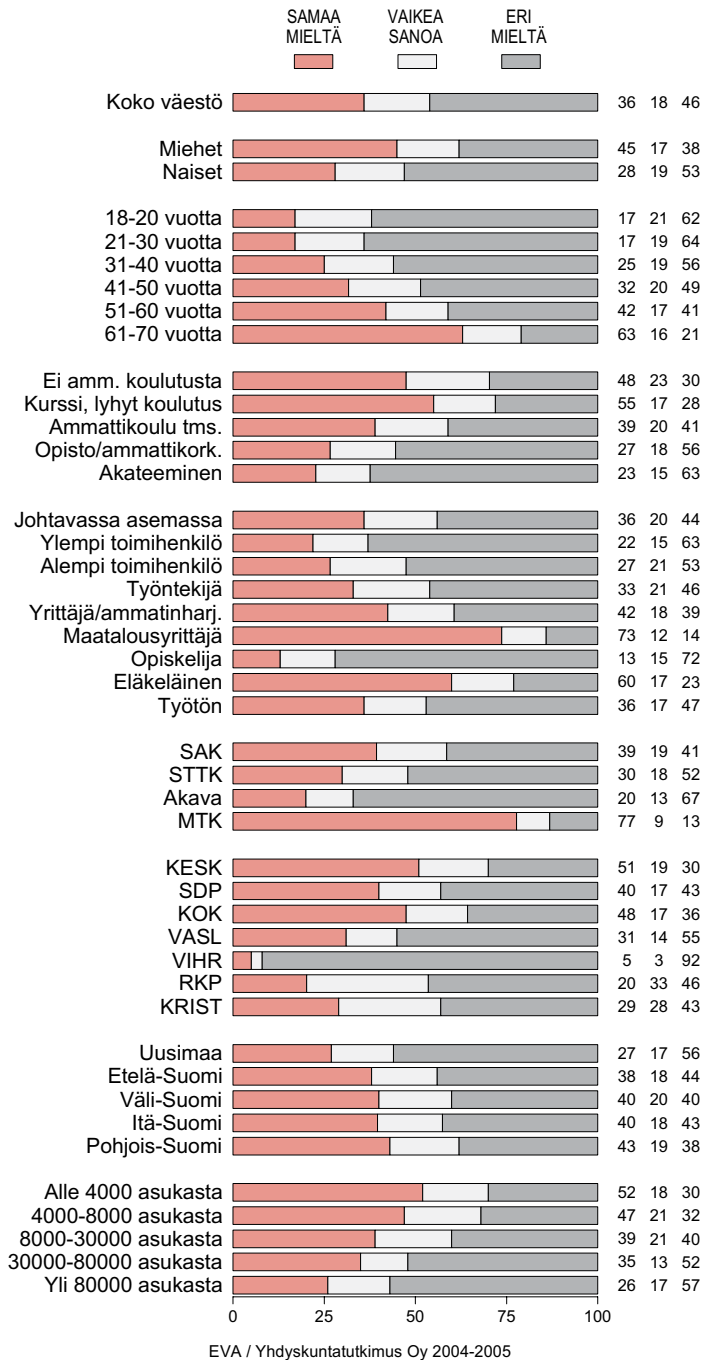
mastonmuutosta aikamme suurimpana ympäristöongelmana ja haluaa nopeita ja tehokkaita toimia sen hillitsemiseksi (**kuvio 50C**).

Teollinen toiminta on perinteisesti nähty yhdeksi keskeiseksi saastuttajaksi. Kun muistetaan (ks. luku 3.2), että suomalaisten perusasennoi-

minen markkinatalouteen on melkoisen kriittinen, voisi sen odottaa heijastuvan tuloksiin myös silloin, kun kysytään elinkeinoelämän käyttäytymisestä suhteessa ympäristöön. Jonkin verran yllättävästi suomalainen teollisuus ja muu elinkeinoelämä saa kansalaisilta ainakin varuksellisen synninpäästön tässä suhteessa. Kuusi kymmenestä katsoo suomalaisten yritysten toimivan ympäristöasioissa vastuullisesti (**kuvio 51A**). Myönteisen käsityksen kymmenen vuotta jatkunut yleistyminen on nyt kuitenkin taittunut lievään laskuun.

**Kuvio 52. "LUONNONSUOJELUN NIMISSÄ RAJOITETAAN TA-
LOUDELLISTA JA TEOLLISTA TOIMINTAA LIIAN
PALJON" (%).**

Vaikka yritykset ymmärtävätkin kansalaisten enemmistön mielestä ympäristövastuunsa, on niiden kontrolli kuitenkin tarpeen. Vain runsas kolmannes yhtyy väittämään 'Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon', lähes puolet on eri mieltä **(kuvio 51B)**. Kantojen kehitys vastaa kohtalaisen hyvin näkemyksiä yritysten omasta vastuullisuudesta: usko regulaation liialliseen tiukkuuteen lisääntyi 1990-luvun loppupuolelle asti.

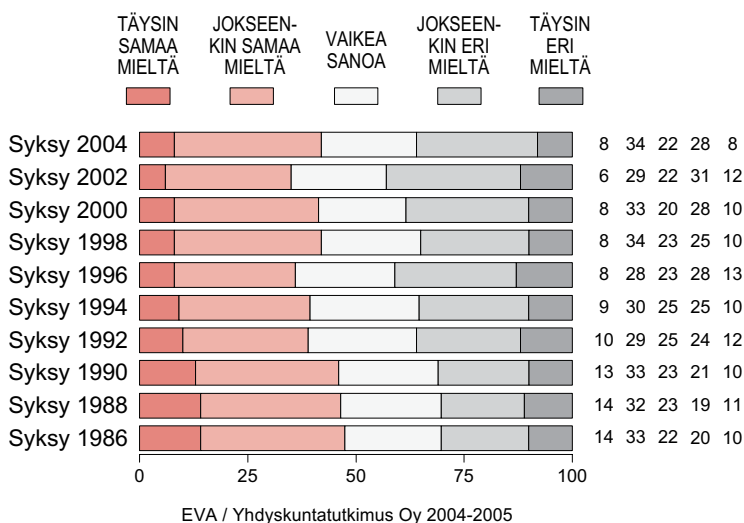
Suhtautuminen taloudellisen toiminnan rajoittamiseen luonnonsuojelun hyväksi jakaa eri väestöryhmiä varsin voimakkaasti **(kuvio 52)**. Selvimmin rajoitukset hyväksyviä ryhmiä ovat nuoret, korkeasti koulutetut ja opiskelijat sekä suurimpien kaupunkien asukkaat. Myös sukupuolten välillä on kohtalaisen suuri ero, miehet kritisoivat rajoituksia naisia enemmän.

7.2 TUOKO TEKNOLOGIA AVUN?

Ydinvoima on pitkään ollut kiistakapulana ympäristökeskustelussa. Yhtäältä ydinvoiman lisärakentamista on perusteltu ympäristönsuojelulla erityisesti kasvihuoneilmiön noustua päivänpolttavaksi aiheeksi. Toisaalta monet luonnonsuojelujärjestöt vastustavat energiamuotoa tiukasti ennen kaikkea säteilyturvallisuuden, ml. radioaktiivisten jätteiden säilytyskysymys, nimissä. Ydinvoiman rakentamisen on meillä tehnyt erityisen ajankohtaiseksi Suomen viidennen tuotantoreaktorin rakentamisen äskettäinen aloittaminen Eurajoen Olkiluodossa pitkän kiistelyn jälkeen. Vaikka rakentamispäätöksen on todettu lisänneen ydinvoiman hyväksyttävyyttä, niin paljon suomalaisten rohkeus ei ole kasvanut, että valtuutus annettaisiin kuudennenkin voimalan rakentamiselle. Vajaalle kolmasosalle tämäkin ratkaisu kuitenkin kelpaisi. **(Kuvio 51C.)**

Usko tieteen ja tekniikan mahdollisuuksiin ratkaista ihmisten ongelmia on jakanut kansaa koko sen lähes 20 vuoden ajan, jona asiaa on EVAn tutkimussarjassa mitattu. Pitkällä aikavälillä luottamus tutkimusperäiseen ongelmien ratkaisuun on ollut hienoisessa laskussa **(kuvio 53)**. Edellisellä tutkimuskerralla kaksi vuotta sitten sattunut selvä notkahdus voi selittyä pörssin teknokuplan puhkeamisella: kun sinänsä taloudellisy psykologisiin tekijöihin perustunut ylioptimismi teknologia-alojen

Kuvio 53. "TIEDE JA TEKNIikka PYSTYVÄT TULEVAISUUDESSA RATKAISEMAAN USEIMMAT TÄNÄ PÄIVÄNÄ ESIINTYVÄT ONGELMAT" (%).

menestyksestä oli romahtanut, suhtauduttiin tieteen ja teknologian mahdollisuuksiin ylipäättään kielteisemmin.

Mainittu tulos tarkastelee tieteen ja teknologian mahdollisuuksia yleisesti, voisi sanoa koko ihmiskunnan kannalta. Kun näkökulma rajoitetaan Suomeen, on kansalaisten suhtautuminen optimistisempää. Suomen kilpailukyvyyn osatekijöitä arvioitaessa (ks. kuvio 2a s. 12) teknologian tasoa piti meille vahvuutena 87 ja tieteellisen tutkimuksen tasoa yleensä 83 prosenttia kansalaisista.

8. EUROOPPA, MAAILMA JA SUOMALAISUUS

8.1 EU ARKIPÄIVÄISTYNYT

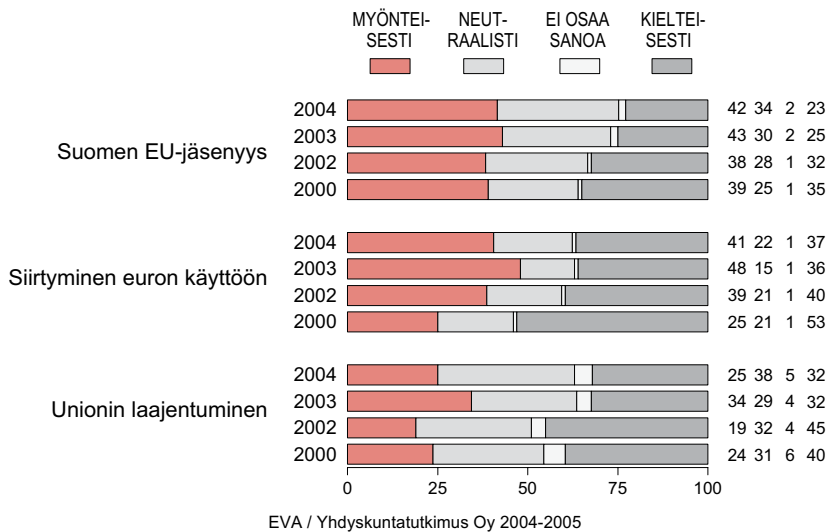
Suomi on ollut Euroopan unionin jäsen kymmenen vuotta. Suhtautuminen unioniin ja sen eri piirteisiin perustuu täten varmaankin jo suurelta osin käytännön kokemukseen tai ainakin tiedotusvälineiden näistä kokemuksista välittämään kuvaan. Sanonta tuskan lisääntymisestä tiedon määrän kasvaessa ei tässä tapauksessa näytä pitävän paikkaansa. EU-jäsenyys näyttää ennen kaikkea arkipäiväistyneen ihmisten mielissä. Viimevuotisessa EVAn 'Suomi, EU ja maailma' -asennetutkimussarjan raportissa ('Turvassa EU:ssa – kaukana kavala maailma', 2004) todettiin suomalaisten alkavan kotoutua unioniin.

EU-jäsenyyden arkipäiväistyminen näkyy ennen kaikkea siinä, että neutraali suhtautuminen unioniin on lisääntynyt. Tällä tavoin suhtautumistaan kuvaa suurempi osuus vastaajista kuin kertaakaan aikaisemmin, olipa tarkastelun kohteena jäsenyys yleensä, euron käyttöönotto tai unionin laajentuminen (**kuvio 54**). Jäsenyyden ja euron osalta suurimpana ryhmänä ovat myönteisesti suhtautuvat, mutta unionin laajentumiseen myönteisesti suhtautuvia on vain neljännes kaikista.

EMU-jäsenyyden edut ja haitat synnyttävät kansalaisissa lähinnä epä-tietoisuutta. Useampi kuin neljä kymmenestä ei osaa muodostaa kantansa tähän kysymykseen. Ko. osuus on ollut hiljalleen kasvussa aina siitä saakka, kun sitä ensimmäisen kerran (silloin futurissa) mitattiin vuonna 1998 (**kuvio 55**). EMU on ilmeisesti niin abstrakti käsite, että mielipiteen muodostaminen siitä koetaan poikkeuksellisen vaikeaksi. Tässä kannattaa verrata tulosta kuvion 54 paneeliin B: vaikka neutraalis-tikin suhtautuvat luettaisiin epätietoisiksi, heitä on konkreettisemmässä kysymyksessä euron käyttöön otosta vain runsas puolet kuvion 55 osoittamasta määrästä.

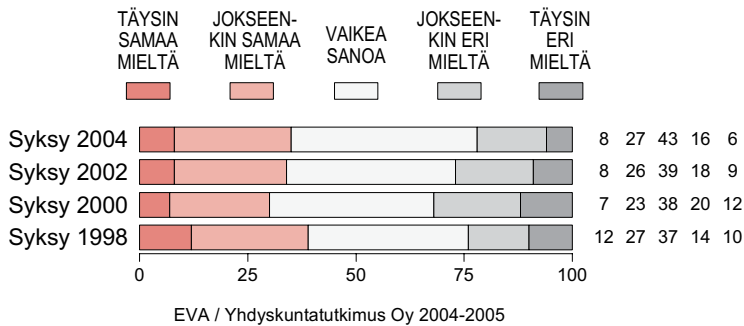
Suhtautuminen EU:n laajentumiseen on muuttunut verrattain paljon sekä viimevuotiseen että kahden vuoden takaiseen mittaukseen verrattuna (**kuvio 54**). Merkittävin piirre on neutraalisti suhtautuvien nousu

Kuvio 54. EU, EURO JA EUn LAAJENTUMINEN - SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN (%)*.

* Vuoden 2003 tulos perustuu EVAn EU-asennetutkimukseen.

Kuvio 55. "EMU-JÄSENYYKS ON OLLUT EDUKSI (1998: on eduksi) MAAMME KEHITYKSELLE" (%).

suurimmaksi ryhmäksi. Myönteisenä laajentumisen näkevien osuus on vaihdellut edestakaisin mittauksesta toiseen. Kielteisesti suhtautuvien osuus näyttää vakiintuvan noin kolmannekseen. Asenteiden neutralisointuminen voi johtua siitä, että laajentuminen on nyt tapahtunut tosiasia, jota ei nähdä tarpeelliseksi sen paremmin kannattaa kuin vastustaakaan.

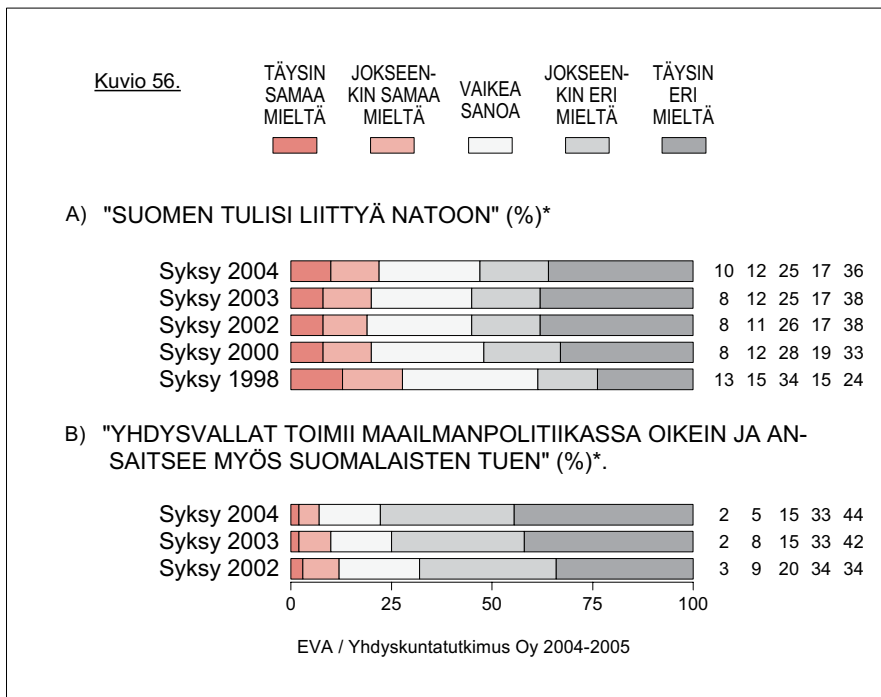
Laajentumisasenteisiin on voinut heijastua myös mahdollinen tuleva laajentuminen Turkkiin. Kysymys oli tosin muotoiltu niin, että kyseessä oli nimenomaan viime kevään laajentuminen Itä- ja Keski-Eurooppaan sekä Baltiaan. Turkin jäsenyysneuvottelujen aloittaminen oli kuitenkin runsaasti esillä tutkimuksen ollessa kentällä, ja myös päätös asiasta tehtiin hyvissä ajoin ennen aineistonkeruujakson päättymistä. Suomalaiset ovat varmaankin kiinnittäneet paljon huomiota unionin tulevaan laajentumiseen myös siksi, että vastikään nimitetyn uuden komission suomalaisjäsenen Olli Rehnin vastuulle tulivat juuri laajentumiskysymykset.

8.2 ENTÄ MUU MAAILMA?

Suomen mahdollinen liittyminen Pohjois-Atlantin sopimusjärjestö NATOon on ollut paljon esillä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa keskustelussa. Kansalaisten kanta on varsin selvä: liittymistä kannattaa vain runsas viidennes, yli puolet on vastaan (**kuvio 56A**). Vuosituhannen vaihteen tienoon kielteistyminen on kuitenkin kääntynyt jäsenyyden kannatuksen aavistuksenomaiseksi nousuksi.

Yksi syy suomalaisten kielteiseen NATO-kantaan on varmaankin Yhdysvaltojen johtava rooli ko. järjestössä. Kansalaisten käsitys USA:n ulkopoliitikasta on nimittäin selvän kielteinen, ja siihen myönteisesti suhtautuvien osuus on vielä laskenut jo ennestään vähäisestä määrästä (**kuvio 56B**). Selittäviä tekijöitä ovat Irakin tilanteen ohella varmaankin Yhdysvaltojen yleisesti nihkeä suhtautuminen kansainväliseen monenkeskiseen yhteistyöhön kuten Kioton sopimukseen ja kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

Lähinaapurimme Venäjä saa sen sijaan suomalaisilta kohtalaisen myönteisen arvion. Selvä enemmistö arvioi, ettei meillä ole mitään syytä suhtautua siihen kielteisesti sen ongelmista huolimatta (**kuvio 57**). So-

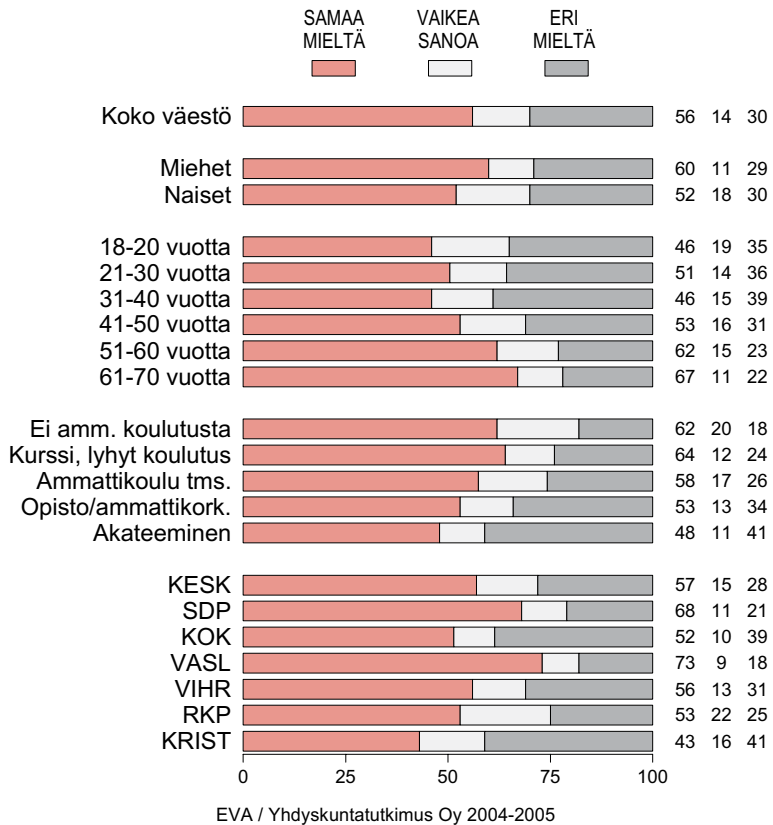

* Vuoden 2003 tulos perustuu EVAn EU-asennetutkimukseen.

tien vaikutus asenteisiin näyttää olevan hiipumassa: myönteisimmin suhtautuvat vanhimmat ikäluokat. Näistä 61–70 -vuotiaat ovat tutkimuksen perusjoukossa ainoat, joilla voi olla omakohtaisia muistoja sotaajasta. Koulutustaso heijastuu asenteisiin ennako-odotuksista poikkeavasti, pisimmälle koulutetut ovat kielteisimpiä. Luvussa 4.4 havaittiin, että yleinen suhtautuminen ulkomaalaisiin ja heidän tuomiinsa vaikutteisiin myönteistyy selvästi koulutustason noustessa.

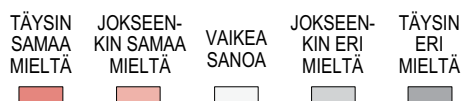
Globalistuminen on yksi viime vuosien julkisen keskustelun iskusanoja. Suomalaisissa asia herättää lähinnä epätietoisuutta ja pelkoa. Sen yleismaailmallisista hyödyistä ei 45 prosenttia vastaajista osaa sanoa mitään tai arvioi asian liian monitahoiseksi (**kuvio 58A**). Useampi kuin kaksi kolmesta arvioi globalistumisen vievän meiltä työpaikkoja halvan työvoiman maihin (**kuvio 58B**). Työpaikkojen häviämisen pelko on voimistunut viime vuosina. Kun se kytketään konkreettisemmin paljon puhuttuun Kiina-ilmiöön, saadaan samansuuntainen, vaikkakin

Kuvio 57. "VAIKKA VENÄJÄLLÄ ON OMAT ONGELMANSA, SUOMALAISILLA EI OLE NYKYISIN MITÄÄN SYYTÄ SUHTAUTUA SUUREN NAAPURIINSA KIELTEISESTI" (%).

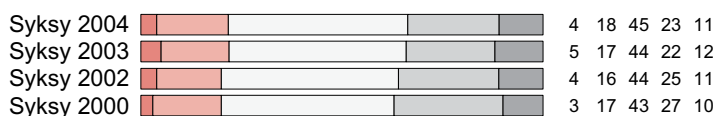

lievempi tulos (**kuvio 58C**). Muistettakoon, että luvussa 2.3 todettiin suomalaisten ainakin jossakin määrin epäilevän maansa ja sen yritysten kykyä hyödyntää kansainvälistymistä.

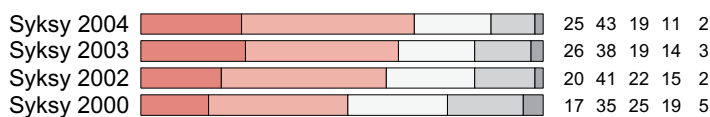
Kuvio 58.

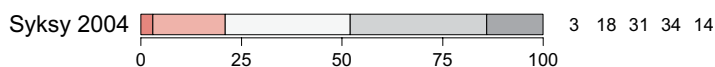
A) "KANSAINVÄLISEN TALOUDEN NS. GLOBALISAATIOKEHITYS JOHTAA HYVINVOINNIN MAAILMANLAAJUISEEN LISÄÄNTYMISEEN" (%)*.

B) "GLOBAALISTUMINEN MERKITSEE SITÄ, ETTÄ NS. HALPATYÖVOIMAN MAAT VIEVÄT SUOMESTA ENENEVÄSTI TYÖPAIKKOJA" (%)*.

C) "NS. KIINA-ILMIÖ EI OLE MAALLEMME SUURI UHKA, SILLÄ INVESTOIMALLA HALVAN TYÖVOIMAN MAIHIN YRITYKSEMME VAHVISTAVAT MYÖS KOTIMAISTEN YKSIKÖITTENSÄ ASEMAA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

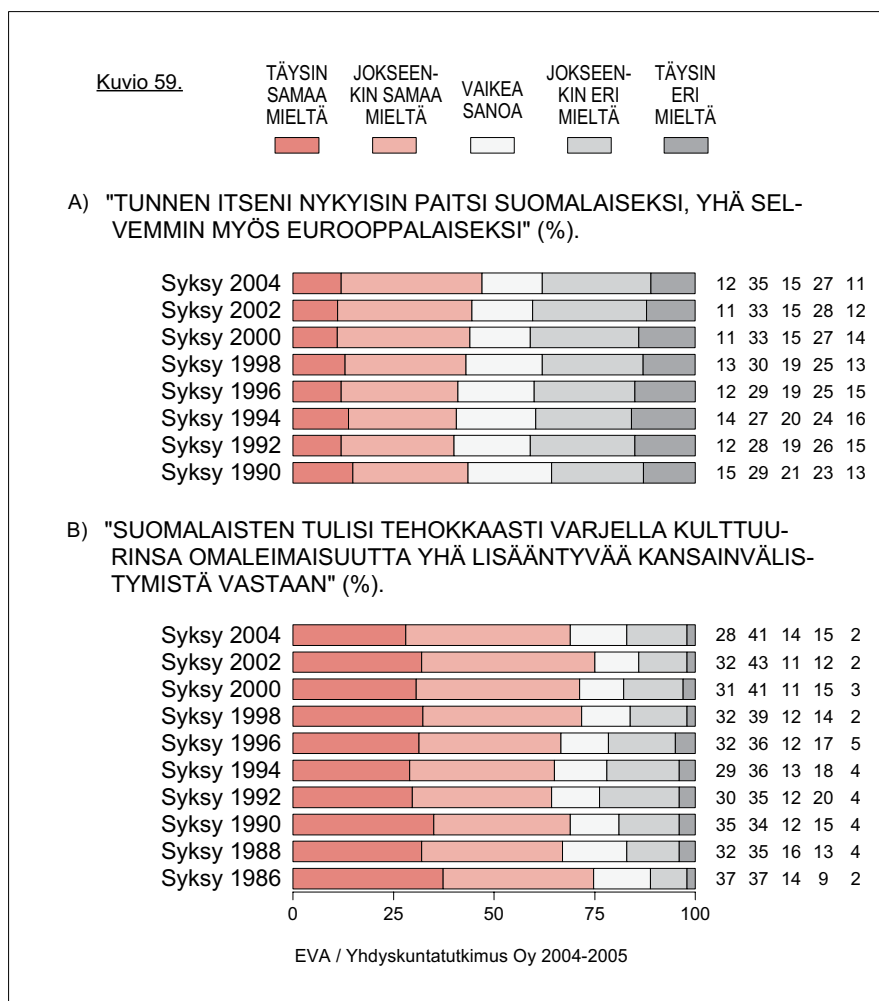
* Vuoden 2003 tulos perustuu EVAn EU-asennetutkimukseen.

8.3 KANSALLINEN IDENTITEETTI SÄILYY VAHVANA

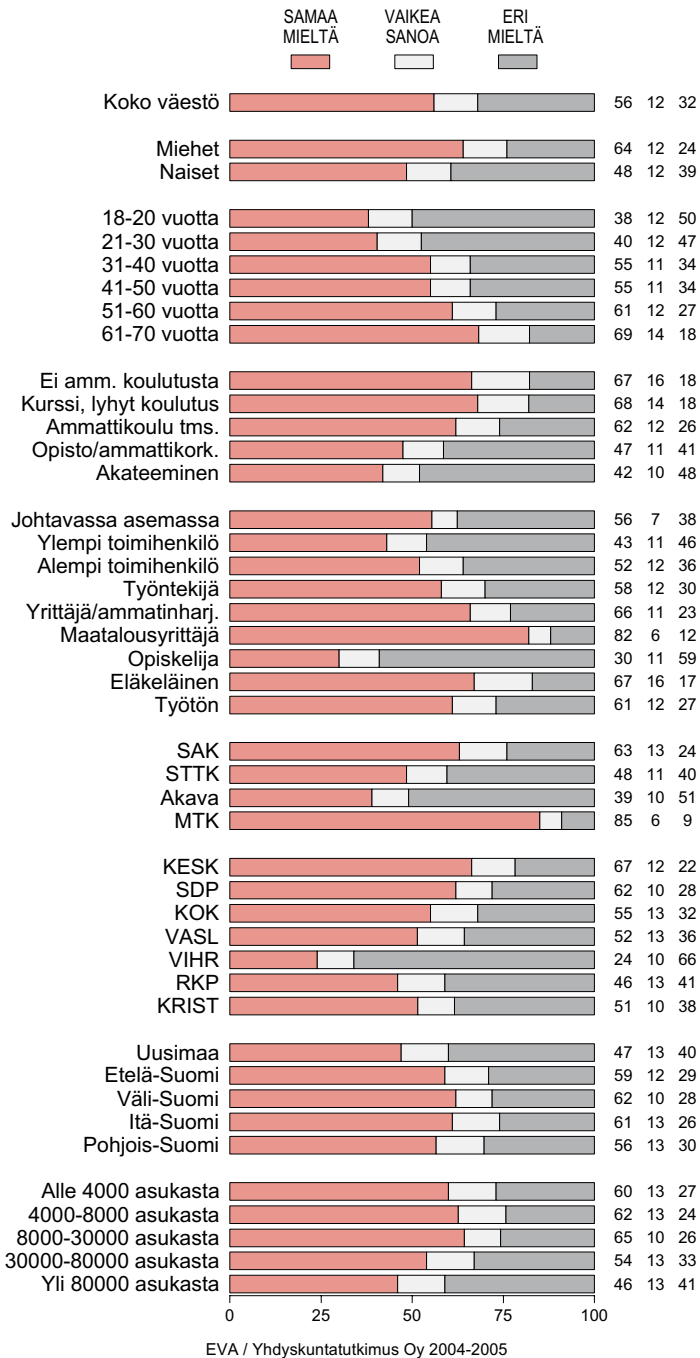
Kansallistunne on Suomessa ollut jatkuvasti vahvaa. Tätä todistaa mm. se, että 1990-luvun alkupuolen laman pohjallakin yli 60 prosenttia kansalaisista yhtyi väittämään 'On onni ja etuoikeus saada olla suomalainen' (ks. kuvio 39 s. 68). Noista ajoista suomalaisuuden kokeminen lottovoitoksi on selvästi vahvistunut. Lähes puolelle kyse tuntuu olevan jätti-

potista, he kun ovat täysin samaa mieltä tämän vahvan väittämän kanssa.

Suomalaisuuden rinnalle on identiteetin rakennuspuuksi hitaasti nousmassa eurooppalaisuus. Lähes puolet kansalaisista tuntee sen osaksi itseään (**kuvio 59A**), ja tämä osuus on ollut vähittäisessä kasvussa jo toistakymmentä vuotta. Samaistuminen eurooppalaisuuteen on yleisintä akateemisesti koulutetuilla, opiskelijoilla ja suurimpien kaupunkien asukkailla, sen sijaan mm. ikä ja sukupuoli eivät juurikaan erottele vastaajia tässä kysymyksessä (ei kuviota).

Kuvio 60. "SUOMALAISTEN VARAUKSELLINEN SUHTAUTUMINEN ULKOMAALAISIA KOHTAAN ON VIISASTA VAIKKEISUUTTA, EI TIETÄMÄTTÖMYTTÄ TAI RASISMIÄ" (%).

Suomalaiset arvostavat myös omaa kulttuuriaan ja sen omaleimaisuutta. Lähes seitsemän kymmenestä haluaisi varjella sitä kansainvälistymistä vastaan (**kuvio 59B**). Omaleimaisen suomalaisen kulttuurin näkee maamme vahvuudeksi kansainvälisessä kilpailussa useampi kuin seitsemän kymmenestä, ja myös kansallishenki ja kansallinen yhtenäisyys sijoittuivat kilpailukyvyn osatekijöitä arvioitaessa puolivälin yläpuolelle (ks. kuvio 2a s. 12).

Taustalla voi olla paitsi oman kulttuuritaustan arvostaminen myös ulkomaisten vaikutteiden ja kansainvälistymisen vieroksunta, josta on edellä useissa kohdissa (ks. luvut 2.3, 4.2, 4.4 ja 8.2) nähty merkkejä. Kulttuuriprotektionismin vaatimus on kuitenkin jonkin verran vaimentunut kahden vuoden takaisesta.

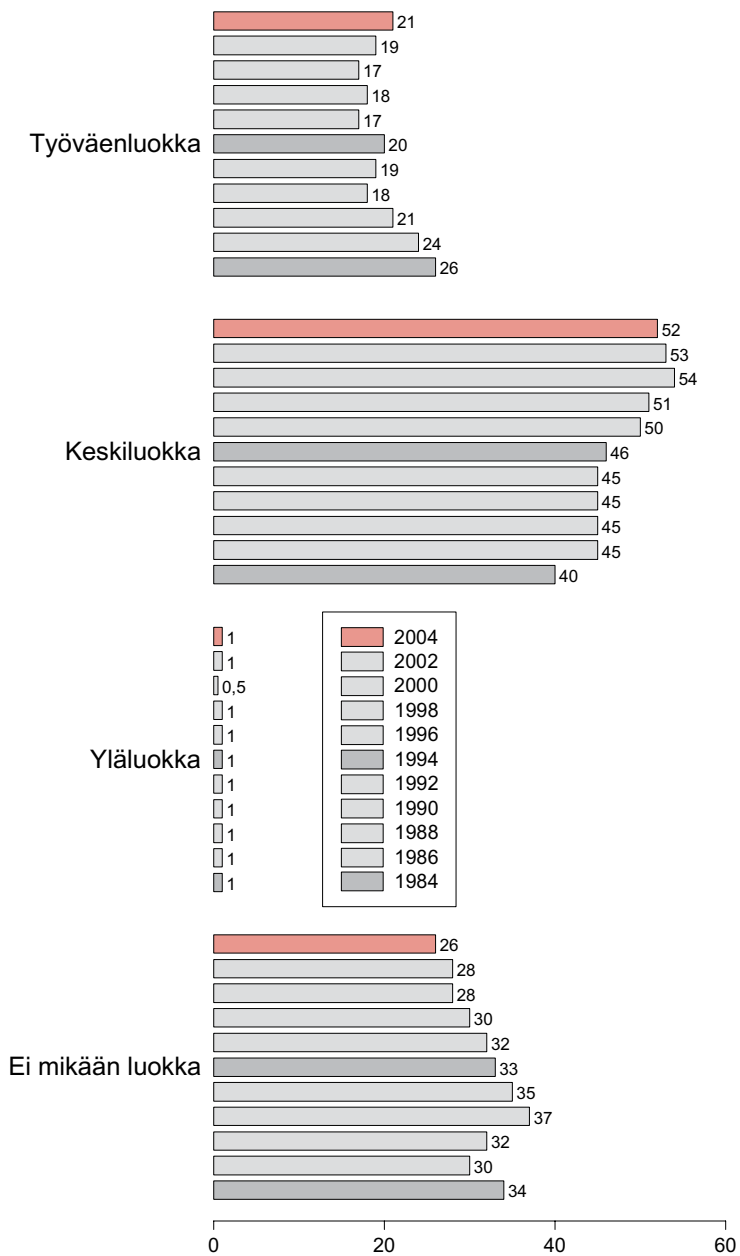
Maahanmuuttajien määrä on Suomessa viime vuosina kasvanut jo niin suureksi, että useimmat ihmiset ovat kohdanneet heitä jokapäiväisessä elämässään. Luvussa 4.4 todettiin, että suomalaisten asenteet ulkomalaisia kohtaan ovat varautuneita, vaikkakin myönteistymään päin. Yksi selitys tälle kehitykselle on ajan kuluminen: nuorimpien ikäluokkien asenteet ovat selvästi vanhimpia myönteisemmät. Muutenkin erot väestöryhmien välillä ovat verrattain suuria. (**Kuvio 60.**)

8.4 LUOKKASAMAISTUMISESSA VÄHÄISTÄ LIIKETTÄ

Identiteettiin kuuluu kansallisen ja kansainvälisen tason lisäksi myös yhteenkuuluvuus johonkin pienempään ryhmään. Yksi tällainen ryhmittelyperuste ovat perinteiset yhteiskuntaluokat. Ihmisten oman samaistumisen perusteella Suomi on keskiluokkainen maa, yli puolet kansalaisista katsoo kuuluvansa keskiluokkaan (**kuvio 61**).

Keskiluokan valta-asema on selvästi vahvistunut 1980-luvun puolivälistä, mutta viime mittauksissa kehitys ei ole enää jatkunut. Nyt saadut kuten edellisenkin tutkimuksen tulokset antavat viitteitä välillä jo varsin alas painuneen työväenluokan vähittäisestä uudesta noususta (**kuvio 61**). Yhtenä ilmiön taustaselittäjänä voi olla edellä havaittu (ks. luku 4.1) vastakkainasettelun lisääntyminen työelämässä. Työelämän suhteiden näkeminen pikemminkin taisteluasetelmana työntekijöiden ja johdon/

Kuvio 61. SUOMALAISTEN LUOKKASAMAISTUMINEN VUOSINA 1984 - 2004 (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

omistajien välillä kuin sopuisana yhteispelinä on perinteinen työväenluokkainen ajattelutapa.

Luokkajakoa on joskus pidetty nyky-yhteiskuntaan soveltumattomana, mutta ainakin suomalaiset tuntuvat ajattelevan toisin. Luokkien ulkopuolisiksi itsensä tuntevien osuus on selvästi laskenut takavuosista (**kuvio 61**). Kun nyt vain noin joka neljäs tuntee itsensä 'luokattomaksi', osuus on koko 20-vuotisen mittausjakson alhaisin.

9. ASENNEILMASTON PERUSULOTTUVUUDET

Asenneilmastoa ja sen muutoksia analysoitiin aiempaan tapaan myös kokoavasti. Yksittäisten prosenttilukujen taakse kätkeytyviä yleisempiä arvostus- ja asennekokonaisuuksia havainnoitiin faktorianalyysin avulla. Tätä varten vuosien 1984–2004 EVA-tutkimusten aineistot yhdistettiin yhteisiltä osiltaan yhdeksi koko seuranta-ajan kattavaksi vertailuaineistoksi. Näin syntynyt massiivinen (N=25 448) aikasarja-aineisto faktoroidiin pitäen tarkastelun lähtöpisteenä vuoden 1984 asenteita. Tulokset esitetään asennekartan muodossa.

9.1 SIIRTYMÄT ASENNEAVARUUDESSA 1984–2004

Kartta kuvaa kansalaismielipiteen liikettä kahdella asenneilmaston perusulottuvuudella. 'Kovuus-pehmeys'-ulottuvuus viittaa hyvinvointikäsitteissä esiintyvään kahtiajakoon. Jaon perustana on ajatus, että yhteiskunnassa ovat vastakkain toisalta tietty taloudelliset-tekniiset näkökohdat ja yleensäkin hyvinvoinnin aineellista perustaa korostava 'kova' ajattelutapa ja toisalta tietty ympäristöllis-sosiaalisia näkökohtia korostava 'pehmeä' ajattelutapa. Paitsi hyvinvointikäsitteiden erilaisuudesta – mitä se viime kädessä on – kyse on hyvinvoinnin saavuttamisen keinoja koskevista käsityksistä.

Kovuus-pehmeys -ulottuvuuden (vaaka-akseli) ohella kartta kuvaa asennesiirtymiä yhteiskuntailmaston toisella keskeisellä, poliittisen vieraantuneisuuden vs. kiinnittymisen astetta osoittavalla ulottuvuudella (pystyakseli). Kartan pisteet (faktoripistemääräkeskiarvot) ilmaisevat väestön sijainnin eri ajankohtina. Sijaintipisteitä yhdistävät janat ilmaisevat tapahtuneiden asennemuutosten suunnan ja suuruuden. Muutoksia arvioitaessa tulee huomata, että jo lähtöpisteessä (1984) suomalaisten poliittinen vieraantuneisuus oli laajamittaista ja arvostukset leimallisen pehmeitä.

Kansalaismielipiteen havaitaan liikkuneen pehmeys-kovuus -akselilla aikavälillä 1984-1990 ensin verraten systemaattisesti kohti ympäristömyönteistä, kasvun kyseenalaistavaa ajattelutapaa. Syksyllä 1992, jolloin lama oli jo todellisuutta, trendi kääntyi ja kasvun arvot alkoivat saada enenevää hyväksyntää. Aikavälillä 1992-1994 tämä kehitys jatkui ja samalla myös voimistui. Siirtymästä tuli koko seuranta-ajan suurin ja sen seurauksena suomalaisten asenteet olivat jopa kasvuorientoituneempia kuin vuoden 1984 alkutilanteessa (**kuvio 62**).

Taloudellisten suhdanteiden kohennuttua koventumiskehitys katkesi, ja arvostukset alkoivat uudelleen pehmentyä. Aikavälillä 1996-2004 mitatut siirtymät ovat kuitenkin olleet verraten varovaisia ja tunnustelevia. Talousahdingon aika on ikään kuin aristanut kannanottojen taustalla.

Nyt mitattu viimeisin askel (aikavälillä 2002-2004) jää lyhyeksi. Sen suunta – vaikka muutoksesta ei juuri voida puhua – on kohti pehmeämpiä arvostuksia. Liikahduksen taustalla ei kuitenkaan ole ympäristöllisyyden vahvistuminen vaan ennemminkin kasvuarvoja kohtaan tunnetun skeptisyyden lisääntyminen. Nykyinen 'pehmeyspositio' on käytännössä sama kuin vuonna 2000. Seuranta-ajan alkupistekään (1984) ei ole kovin kaukana.

Politiikka-akselilla liike oli vähäistä vuoteen 1988 saakka, minkä jälkeen vieraantuneisuusilmiöt voimistuivat selvästi. Aikavälillä 1990-1994 ne eivät enää suoranaisesti lisääntyneet, mutta pysyivät voimallisina. Vuoden 1998 mittaus rekisteröi ensimmäisen heikon signaalin kansalaisten kriittisyyden lientymisestä. Tämän jälkeen viitteet 'politiikan paluusta' tulivat selvemmiksi ja myös jatkuivat systemaattisina.

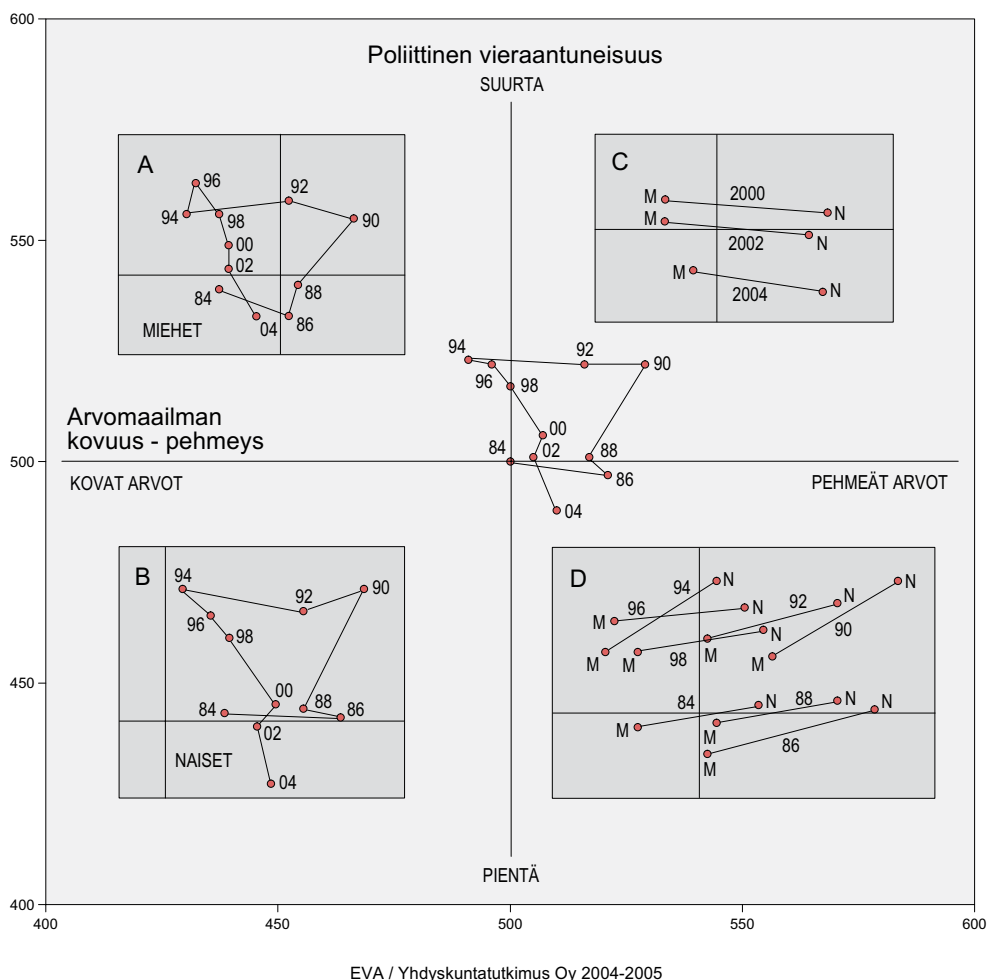
Nyt mitattu uusin siirtymä on edelleen saman suuntainen. Se on myös suhteellisen pitkä, etenkin verrattuna edellisen aikavälin (2000-2002) lähes olemattomaan liikahdukseen. Huomionarvoista on, että vieraantumisilmiöt ovat nyt vähäisempiä (joskin edelleen sinänsä mittavia) kuin kertaakaan koko seuranta-aikana. Politiikka on täten 'palannut' jo ohi aiemman, vuoteen 1986 ajoittuneen tähänastisen 'luottamusennätyksensä'.

Sukupuolen mukaan eriytetyt tulokset kertovat miesten ja naisten asennekehityksen samankaltaisuudesta. Ryhmien sijaintipisteet ovat liikkuneet koordinaatistossa paljolti samaa reittiä. Kasvun arvostuksen nousu aikavälillä 1990-1994 näkyy kummassakin ryhmässä varsin sel-

keänä, kuten myös tämän jälkeen tapahtunut arvostusten palautuminen. Uusin siirtymä näkyy jokseenkin samanlaisena – samansuuntaisena ja suuruisena – niin miesten kuin naistenkin keskuudessa (kuvion 62 vasemmassa reunassa olevat erillisruudut A ja B).

Kun miesten ja naisten sijaintipisteet yhdistetään tutkimusvuosittaisiksi janoiksi, havaitaan sukupuolten välisissä asenne-eroissa selkeä systematiikka. Naisten suuntautuminen on ollut kaikkina mittausajankohtina

Kuvio 62. POLIITTINEN VIERAANTUNEISUUS JA ARVOMAAILMAN KOVUUS-PEHMEYS (taloudellisen kasvun vs. ympäristön arvostus) SUOMALAISTEN YHTEISKUNNALLISISSA ASEENTEISSA VUOSINA 1984-2004 (faktoripistemääräkeskiarvot, koordinaatistona vuoden 1984 tilanne; N = 25448).

selvästi pehmeämpää kuin miesten. Se on ollut samalla myös hieman poliittisesti vieraantuneempaa (ruutu D).

Vuoden 2000 tuloksissa viimeksi mainittua eroa osoittava 'kulmakeroin' kuitenkin muuttui. Naisten vieraantuneisuus oli ensi kerran vähäisempää kuin miesten. Nyt sama todentuu jo kolmannen kerran (ruutu C). Vaikka muutos (kuten sukupuolten välinen erokin) on vähäinen, sitä voidaan pitää merkityksellisenä. Naisten kokema 'poliittisen responssin' parantuminen perustunee naisten edustuksen vahvistumiseen politiikan johtotehtävissä.

9.2 VÄESTÖRYHMIEN ASENNEROT PYSYVÄT VAKAINA

Kun väestöryhmittäisten suhtautumismuutosten tarkastelu laajennetaan muihin taustatekijöihin ja samalla myös muihin asenteisiin, törmätään itsepintaisiin invariansseihin. Väestöryhmien väliset asenne-erot kestävät aikaa ja ympäröivän yhteiskunnan muuttumista miltei hämmästyttävässä määrin.

Esimerkiksi eri ikäryhmien yhteiskunnallisten asenteiden ei voida todeta seuranta-ajalla sen paremmin lähentyneen kuin loitontuneenkaan toisistaan. Sama pätee sukupuolen ja koulutustason mukaisiin eroihin. Tulokset eivät täten tue käsitystä, jonka mukaan eri väestöryhmien kannat kulkisivat kovin eri suuntiin saati tavan takaa törmäilisivät toisiinsa. Merkkejä yhteiskunnan sisäisestä polarisoitumiskehityksestä ei saada suoranaisesti lainkaan.

Koko väestön tasolla havaituissa suhtautumismuutoksissa on kyse käytännössä koko yhteiskuntastruktuurin läpäisseeistä muutoskehityksestä, ei leimallisesti minkään tietyn väestönosan kantojen voimakkaasta muutoksesta. Kun jonkin asian arvostus nousee tai laskee, se tekee sitä käytännössä samalla tavoin kaikissa ryhmissä. Vaikka ryhmien asenteet muuttuvat, ryhmien väliset asenne-erät pysyvät huomattavan samanlaisina. Jokainen ryhmä operoi tavallaan omalla tasollaan (yksityiskohtaisempi analyysi aiheesta, ks. 'Mitä mieltä, suomalainen?', 2003).

Mikäli esimerkiksi otetaan kansainvälistymisasenteet, huomataan, että eri väestöryhmien kannat ovat tiiviisti myötäilleet koko väestön tasolla tapahtunutta asennekehitystä. Sen nousut ja laskut näkyvät jokseenkin samanlaisina niin miesten ja naisten, eri ikäryhmien kuin eri koulutusryhmienkin kannoissa. Silti ryhmien väliset tasoerot, kuten koulutettujen kouluttamattomia avomielisempi asennoituminen, on säilynyt kaiken aikaa miltei vakiona. Tämänkertaisessa tutkimuksessa koko väestön tasolla mitattu varauksellisuuden vähentyminen näkyy samanlaisena alenemana kaikkien ryhmien asennetrendien päissä (**kuvio 63**; kansainvälistymisasenteista lähemmin, ks. raportin luku 8).

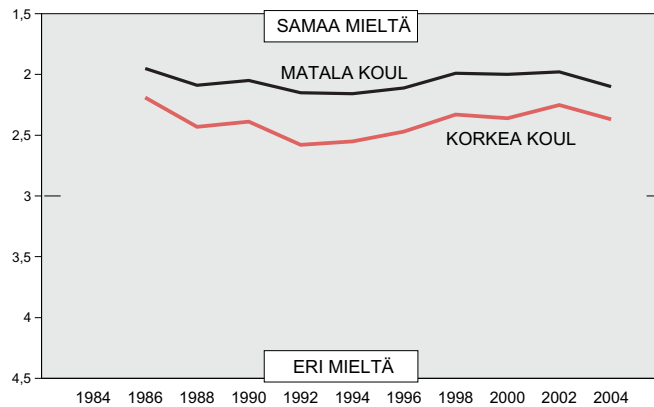
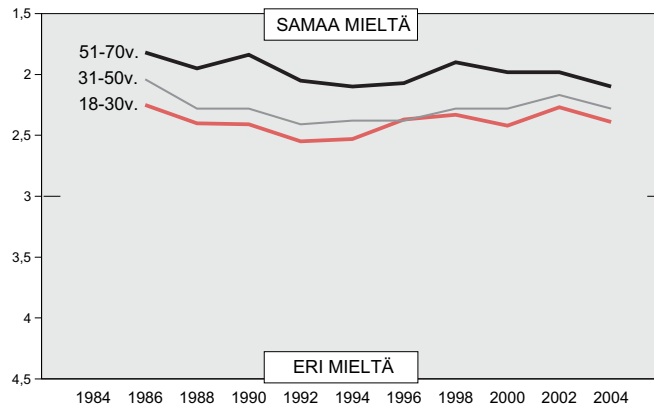
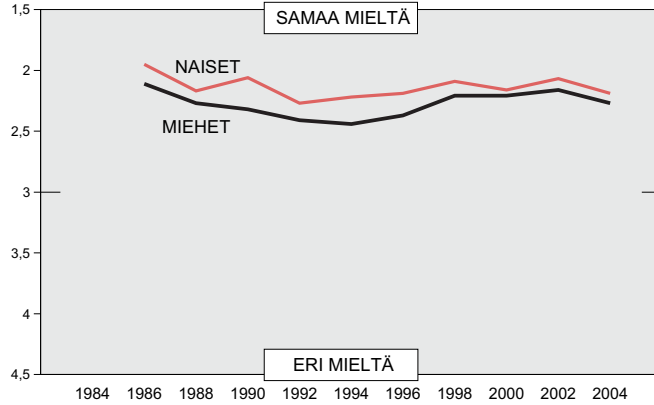
Yksityistämisasenteiden vastaava tarkastelu viestii niin ikään tiukasta yhdenmukaisuudesta. Väestöryhmittäiset asenneprofiilit ovat kehittyneet seuranta-aikana kuin toisiinsa liimattuina. Alkuvuosien (1988–1992) nouseva trendi kuten sen jälkeinen kymmenen vuoden (1992–2002) ajan kestänyt laskeva trendikin piirtyy kaikissa ryhmissä varsin samanlaiseksi. Nyt mitattu käänne – usko yksityisen toimeliaisuuden kustannustehokkuuteen on jälleen hieman vahvistunut – näkyy puolestaan samanlaisena ’koukkuna’ kaikkien ryhmien kuvaajien päissä (**kuvio 64**).

Asennekehityksen systemaattisuuden ohella kuvio kertoo yksityistämiskannanottojen demografisesta yksi-ilmeisyydestä. Ne eivät vaihtelee olennaisesti sen paremmin iän, koulutustason kuin sukupuolenkaan mukaan. Yksityistämiseen suhtautumisessa ilmenevä ’latinki’ on lähes yksinomaan ideologista, ennen muuta poliittisen kannan mukaista (yksityistämiseen suhtautumisesta, ks. luku 3.2).

Kuvio 63.

Trendiaineisto, N = 25448

"SUOMALAISTEN TULISI TEHOKKAASTI VARJELLA KULTTUURINSA OMALEIMAISUUTTA YHÄ LISÄÄNTYVÄÄ KANSAINVÄLISTYMISTÄ VASTAAN" (keskiarvot).

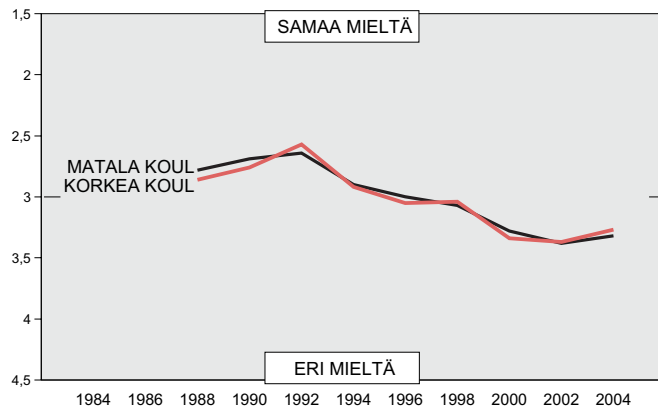
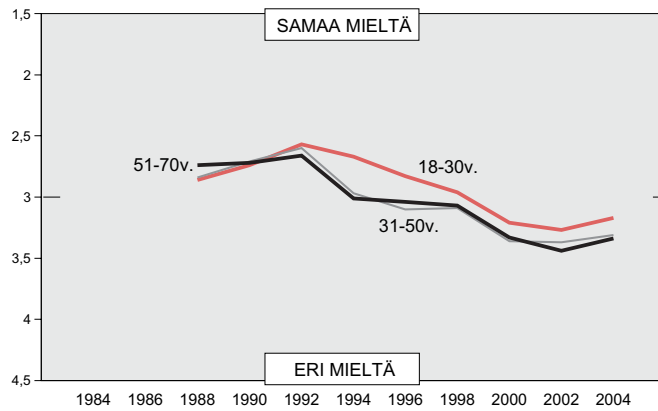
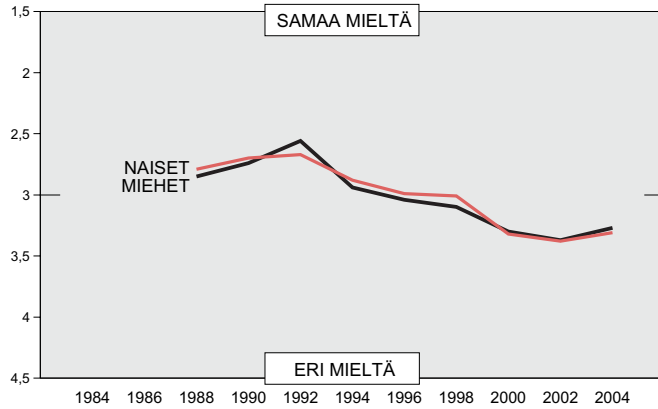

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

Kuvio 64.

Trendiaineisto, N = 25448

"MAASSAMME TULISI YKSITYISTÄÄ SUURI OSA JULKISISTA PALVELUISTA, JOTTA PALVELUITTEN TUOTANTO TEHOISUISI" (keskiarvot).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2004-2005

TAUSTATIETOJA TUTKIMUKSESTA

Raportin tulokset perustuvat 2 264 henkilön antamiin vastauksiin. Aineisto kerättiin kirjallisena kyselynä postitse 24.11.2004–20.01.2005 välisenä aikana. Kyselyn alkuperäisenä kohdejoukkona oli 5 000 koko maan (pl. Ahvenanmaa) 18–70 -vuotiaaseen väestöön kuuluvaa henkilöä. Kohdehenkilöt poimittiin satunnaisesti väestön keskusrekisteristä. Brutto-otosta kasvatettiin aiemmasta 500 henkilöllä riittävän suuren näytteen saannin varmistamiseksi.

Tutkimus toteutettiin aiempaan tapaan kaksikielisenä, ts. vastaajat saivat oman äidinkieltensä mukaisesti joko suomen- tai ruotsinkielisen lomakkeen. Näyte kattaa 45,3 prosenttia brutto-otoksesta. Tulosta on pidettävä tyydyttävänä, kun otetaan huomioon otannan luonne, kyselyn laajuus sekä se, että kansalaisten tavoittaminen on nykyisin (kaikilla tiedonkeruumenetelmillä) yhä työläämpää. Vastausaktiivisuus laski hieman (2 prosenttiyksikköä) edellisestä mittauksesta. Otannan suurentamisen seurauksena nyt saatu näyte on kuitenkin jonkin verran (131 vastaajaa) suurempi kuin edellisessä tutkimuksessa.

Tutkimusaineisto on edustava ja sisäiseltä rakenteeltaan korrekti. Keskeiset demografiset, sosiaaliset ja alueelliset tekijät vastaavat väestörakennetta verraten tarkoin. Tuloksia ei ole korjattu painokertoimin. Tulosten luottamusväli eli ns. virhemarginaali on koko aineiston tasolla jakauman muodosta (saadun prosenttiluvun suuruudesta) riippuen 1–2 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Osaryhmittäisissä tuloksissa marginaali on suurempi, ryhmäkoosta riippuen. Tutkimuksen kyselylomake suorine vastausjakaumineen esitetään raportin liitteenä.

Nyt toteutettu tutkimus on tutkimussarjan yhdestoista. Mittaukset on toteutettu syksyisin kahden vuoden välein vuosina 1984–2004. Seuranta-aineisto kattaa tällä hetkellä yhteensä 25 448 henkilön kannanotot. Kaikki aineistot on kerätty metodisesti yhdenmukaisella tavalla. Myös kysymyskonteksti ja sitä kautta arvioinnin viitekehitys on pidetty mahdollisimman vakiona. Sarjan kaikki tutkimukset on toteuttanut Yhdyskuntatutkimus Oy.

Aiempien EVA-aineistojen tapaan nyt kerätty aineisto luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon (FSD, Tampereen yliopiston yksikkö). Tietoaarkisto luovuttaa aineistoja edelleen tieteelliseen tutkimus- ja

opetuskäyttöön. FSD:n käyttötilastojen perusteella EVAn aineistot ovat olleet arkiston kysytyimpiä aineistoja. Tätä kirjoitettaessa EVA-aineistoja hyödynnetään yli kahdessakymmenessä akateemisessa tutkimushankkeessa eri korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa Suomessa ja ulkomailla.

LIITE: KYSELYLOMAKE VASTAUSJAKAUMINEEN

Suomi - missä olet, minne menet?

Tutkimus kansalaismielipiteestä 2004-2005

Pyydämme Teitä vastaamaan jokaiseen kysymykseen renkastamalla sen vaihtoehdon, joka vastaa Teidän henkilökohtaista mielipidettänne.

Esimerkki vastauksen merkitsemistavasta: 1 **2** 3

1. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita	13	31	18	32	06
Tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat tänä päivänä esiintyvät ongelmat	08	34	22	28	08
EMU-jäsenyys on ollut eduksi maamme kehitykselle	08	27	43	16	06
Naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia	14	36	07	31	12
Taloudellisen hyvinvoinnin kehittäminen vielä nykyistä korkeammalle tasolle lisää henkistä pahoinvointia	19	33	21	20	07
Mikäli naiset saisivat päättää enemmän työelämässä, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	16	33	32	15	04
On onni ja etuoikeus saada olla suomalainen	46	35	12	05	02
Ilmastonmuutos on aikamme suurin ympäristöuhka, jonka torjumiseksi on nopeasti ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin kaikissa maissa	44	35	12	07	02
Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista	35	40	12	13	01
Maamme väestön ikääntyminen ja uhkaava vähentyminen edellyttävät ulkomaalaisten Suomeen muuton helpottamista	07	26	23	28	17
Jos ihmiset jäävät tulevaisuudessa nykyistä vanhempina eläkkeelle, keskimääräistä vuosityöaika tulisi lyhentää	24	36	19	15	05
Usko parempaan tulevaisuuteen on ihmisten onnellisuuden kannalta tärkeämpi tekijä kuin vallitsevat hyvät olot	13	35	20	25	07
Saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani	19	43	21	12	05
Olen kiinnittynyt omaan asuinseutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään muualle	21	23	11	26	19
Mikäli maassamme suhtauduttaisiin myönteisemmin yrittämiseen, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	36	38	19	05	01
Maamme koulutusjärjestelmä on nykyisin niin teoreettisesti suuntautunut, ettei käytännön ammatteihin pian enää löydy riittävästi osaajia	31	43	11	14	02
Mikäli työntekijät saisivat osallistua ja vaikuttaa yritysten päätöksentekoon nykyistä enemmän, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	21	40	23	13	03
Ulkomaalaisten lisääntyvä työskentely Suomessa toisi maamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita	08	35	27	22	09
Suomeen pitäisi rakentaa viidennen lisäksi kuudeskin ydinvoimala	15	14	24	17	31
Nyky-Suomessa kansalaisten mielipiteet välittyvät päätöksentekijöille paljon paremmin kansalaisliikkeiden kautta kuin puolueiden kautta	12	34	40	11	03
Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun	09	24	18	36	13
Tulevaisuudessa maamme eläkejärjestelmät romahtavat eikä edes 'jo ansaittuja' eläkkeitä kyetä maksamaan	11	25	34	21	09
Työntekijöiden ja työnantajien edut ovat Suomessa nykyään pitkälti yhteneväiset	03	21	22	38	17
Muuttoliikettä kasvukeskuksiin tulisi hillitä, vaikka se edellyttäisi suuria kustannuksia aiheuttavia aluepoliittisia tukitoimia	23	41	18	14	04
Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon	15	21	18	31	15
Taantuvien alueiden sijasta maassamme tulisi tukea työllisyyden ja kasvun vetureina toimivia kaupunkikeskuksia	05	16	19	42	19

(jatkuu...)	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikeaa sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Ammattiyhdistysliike on nykyisin maassamme pikemminkin yhteiskunnallisen kehityksen jarru kuin moottori	11	19	27	29	14
Omistus keskittyy maassamme huolestuttavasti	29	36	22	11	02
Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälistymistä vastaan	28	41	14	15	02
Mikäli Suomi ei kykene uudistumaan nykyistä nopeammin, muutaman vuoden kuluttua edessämme on taloudellisyhteiskunnallinen kriisi	07	23	38	26	06
Ennen ihmiset olivat onnellisempia kuin nykyään	27	30	25	15	04
Pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luonnon ja lopulta myös itsensä	35	40	10	12	03
Toimittajat ohjaavat liikaa mielipiteitä Suomessa	26	38	18	16	02
Viiden vuoden kuluttua monet asiat ovat Suomessa paremmin kuin nykyään	03	14	53	23	07
Elinkeinoelämän puhe muutosten välttämättömyydestä ja uhkaavasta kriisistä on pelkkää propagandaa, jolla palkansaajat yritetään saada suostumaan etujensa heikennyksiin	16	31	28	19	05
Suomen tulisi liittyä NATOon	10	12	25	17	36
Työttömyyttä ei voida merkittävästi alentaa ilman työelämän syvälekkäviä rakenteellisia uudistuksia ja etujärjestöjen varpaille astumista	17	37	26	16	04
Suomalaisyrittysten kotimaisen omistuksen edellytyksiä tulisi parantaa	40	46	10	03	01
Olen kiinnostunut politiikasta ja seuraan sitä aktiivisesti	12	34	08	30	16
Työllisyys ja sitä kautta muukin hyvinvointi maassamme riippuu ratkaisevasti vientiteollisuutemme kilpailukyystä	26	53	13	06	01
Tasavallan presidentin valtaoikeuksia on kavennettu niin tuntuvasti, että on samantekevää, kuka tehtävää hoitaa	11	22	12	36	19
Suomalaisten ja ruotsalaisten suuryritysten keskinäinen fuusioituminen on oikea kehitystie yritystemme kilpailuaseman vahvistamiseksi	04	18	40	29	10
Suomalainen teollisuus ja elinkeinoelämä toimii nykyisin ympäristöasioissa vastuullisesti	10	51	19	17	03
Ulkomaalaisten lisääntyvä maahanmuutto johtaisi epäedulliseen rotujen sekoittumiseen ja heikentäisi kansakuntamme elinvoimaa	13	18	19	30	21
Suomalaisilla työpaikoilla työskennellään nykyisin ylikierroksilla ja niin kovan paineen alla, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun	52	35	07	05	02
Eläkeuudistukseen sisältyvä tarjous korkeammasta eläkkeestä niille, jotka jatkavat työskentelyä 63 vuotta täytettyään, ei houkuttele minua	47	20	15	13	05
Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi	33	35	20	10	02
Naisten vähäinen osuus työelämän johtotehtävissä johtuu hyvin pitkälti siitä, että naiset ovat vähemmän kunnianhimoisia kuin miehet	07	23	17	33	20
Suomen pitäisi osallistua nykyistä voimakkaammin kansainväliseen verokilpailuun ja alentaa niin palkka-, yritys- kuin pääomaverotustaankin tuntuvasti	21	35	21	17	06
Kansainvälisen talouden ns. globalisaatiokehitys johtaa hyvinvoinnin maailmanlaajuisen lisääntymiseen	04	18	45	23	11
Yrittäjänä toimimiseen liittyy Suomessa niin suuria maksuja ja riskejä, että 'vain hullu' ryhtyy turvallisen palkkatyön sijasta yrittäjäksi	19	37	18	22	04
Globaalistuminen merkitsee sitä, että ns. halpatyövoiman maat vievät Suomesta enenevästi työpaikkoja	25	43	19	11	02
Suomalaisten tyytymättömyyden ja kriittisyyden kasvu ei johdu siitä, että asiat maassamme olisivat huonontuneet, vaan ennemminkin siitä, että vaatimustasomme on noussut	17	48	15	16	04
Yhdysvallat toimii maailmanpolitiikassa oikein ja ansaitsee myös suomalaisten tuen	02	05	15	33	44

(jatkuu...)	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Vaikka Venäjällä on omat ongelmansa, suomalaisilla ei ole nykyisin mitään syytä suhtautua suureen naapuriinsa kielteisesti	16	40	14	24	05
Ns. Kiina-ilmiö ei ole maallemme suuri uhka, sillä investoimalla halvan työvoiman mainin yrityksemme vahvistavat myös kotimaisten yksiköittänsä asemaa	03	18	31	34	14
Vaikka maassamme viime aikoina toteutetut irtisanomiset ovat herättäneet julkisuudessa paljon paheksuntaa, ne ovat olleet taloudellisesti välttämättömiä	03	12	22	41	23
Suomen ulkopolitiikkaa on hoidettu nykyisen valtiojohdon aikana hyvin	13	46	23	13	04
Maassamme tulisi yksityistää suuri osa julkisista palveluista, jotta palveluitten tuotanto tehostuisi	07	22	23	32	17
Tunnen itseni nykyisin paitsi suomalaiseksi, yhä selvemmin myös eurooppalaiseksi	12	35	15	27	11
Suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisia kohtaan on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia	19	37	12	24	08
Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen	27	35	14	17	07
Demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa	04	21	24	38	13
Markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi	02	14	30	37	17
Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen	37	44	08	09	02

2. Yrittäminen ja yrittäjyys ymmärretään maassamme monin tavoin. Miten seuraavassa esitetyt väitteet ja luonnehdinnat vastaavat Teidän näkemystänne yrittämisestä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Yrittäminen tarjoaa hyvät mahdollisuudet vaurastumiseen	12	38	21	24	04
Yrittäjän työ on itsenäistä ja vapaata	20	55	09	14	02
Yrittäjän työ on mielenkiintoista ja henkisesti palkitsevaa	16	52	22	09	02
Koen henkilökohtaisesti yrittäjäksi ryhtymisen houkuttelevaksi	10	21	17	28	24
En ole koskaan vakavissani harkinnut yrittäjäksi ryhtymistä	30	15	06	23	26
Yrittäjä joutuu usein tekemään yliptikiä työpäiviä ja työskentelemään ilman lomia	55	36	04	04	01
Yrittämiseen liittyy liian suuria taloudellisia riskejä	32	46	13	09	01
Yrittäjä ei ole sen vapaampi kuin palkansaaja, 'pomojen' tilalla vain ovat asiakkaat	24	41	14	20	02
Yrittämiseen liittyvä byrokraatia on huomattava este yrittäjäksi ryhtymiselle	26	37	22	13	02
Yrittäjä on taloudellisesti turvaton ja vailla yhteiskunnan (sosiaali)turvaa	22	36	23	17	02
Yrittäjänä toimiminen vie helposti koko elämän, perheelle eikä muuhun ei jää aikaa	27	47	12	12	01
Yrittäjänä voi toteuttaa itseään ja omaa osaamistaan kaikkein parhaiten	30	47	13	08	01
Verotus ja muut lakisääteiset maksut ovat yrittäjillä kohtuuttoman korkeita	27	32	29	10	02
Ammattiliittojen vaatimukset vaikeuttavat yrittäjän toimintaa liiaksi	12	21	43	20	05
Monen yrittäjän menestys perustuu vilppiin, kuten verojen ja lakien kiertämiseen	07	16	25	33	18
Yrittäjäksi ryhdytään usein liian heppoisin perustein ja epärealistisin odotuksin	17	41	25	15	02
Suomalaisia tulisi kannustaa uusien yritysten perustamiseen jo työllisyysystistä	34	47	13	05	01
Vaikka yrittäjissä on 'koijareita', valtaenemmistö on vastuullisia ja työteliäitä	47	45	06	01	00
Yrittäjänä menestyminen edellyttää sellaisia taitoja, joita useimmilla ei ole	19	36	18	24	03
Suomen talous tarvitsisi kipeästi paljon uusia pienyrityksiä	36	41	19	03	01
Uudet työpaikat syntyvät nykyisin paljolti vain pienissä ja keskisuurissa yrityksissä	27	42	24	06	00
Yrittäjiä suositaan yhteiskunnassamme liikaa	01	04	24	43	28
Yrittäjän toimintavapautta rajoitetaan maassamme liikaa	07	20	46	23	05
Moni yrittäjä ei tee itse juuri mitään, vaan vain elää toisten työllä	03	06	14	36	41
Nyky-Suomessa pienyrittäjät ovat useammin pienituloisia kuin palkansaajat	14	25	38	17	05

3. Viime aikoina on keskusteltu paljon johtajuudesta ja siitä, millaisia johtajia Suomi tarvitsee. Hyvältä johtajalta voidaan luonnollisesti edellyttää lukuisia erilaisia ominaisuuksia (hänen tulee olla pätevä, asiantunteva jne.).

Jos huomio kiinnitetään ainoastaan seuraavassa lueteltuihin ominaisuuksiin, mitkä niistä ovat sellaisia, joita aivan erityisesti kaipaisitte a) Suomalaisiin yritysjohtajiin b) Suomalaisiin poliittisiin johtajiin? Rengastakaa kummastakin pystysarakkeesta viisi ominaisuutta.

	A) Yritys- johtaja	B) Poliittinen johtaja
Lujuus, määrätietoisuus, voimakastahtoisuus	63	47
Joustavuus, sovitteluvalmius, varovaisuus	33	24
Julkisuus, kertoo avoimesti ajatuksistaan ja toiminnastaan	36	63
Demokraattisuus, antaa toisten mielipiteille suuren painon	48	57
Itsenäinen, tarvittaessa täysin muista riippumaton päätöksenteko	31	15
Ihmisläheisyys, sosiaalisuus	64	45
Laajakatseisuus, näkee yhteiskunnan kokonaisuutena	40	77
Edustava olemus, tyylikäs, hyvä esiintymiskyky	22	28
Kansainvälisyys, voimakkaasti kansainvälisyyteen suuntautunut	25	27
Rohkea uudistaja, valmis syvällekäyviin muutoksiin	45	30
Moraalisesti korkeat tavoitteet ja toimintatavat	63	66
Asettaa johtamansa organisaation edun tarvittaessa kaiken muun yläpuolelle	21	08
En osaa sanoa	02	02

4. Vaikka onnellisuudesta puhutaan paljon, käsite on epämääräinen ja merkitsee eri ihmisille erilaisia asioita. Seuraavassa on lueteltu eräitä mahdollisia onnellisuuden osatekijöitä. Kuinka tärkeiksi Te näette ne onnellisen elämän edellytyksinä?

	Erittäin tärkeä	Tär- keä	Melko tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei lain- kaan	En osaa sanoa
Perhe-elämä, hyvät perhe-elämän ihmissuhteet	83	13	03	01	00	00
Hyvät ystävyys- ja ihmissuhteet yleensä	55	35	09	01	00	00
Rakkauten kokemus, rakastaa/tuntea tulevana rakastetuksi	58	28	12	02	00	00
Turvattu perustoimeentulo	43	41	15	01	00	00
Hyvät tulot, varakkuus, korkea elintaso	04	14	35	41	06	01
Hyvä terveys	77	19	04	00	00	00
Mielenkiintoinen työ, mieluisa työpaikka	35	47	16	01	00	01
Pysyvä ja varma työpaikka	36	39	19	04	01	01
Uuden oppiminen ja kokeminen, itsensä kehittäminen	22	41	29	07	00	00
Vapaa-aika, mielenkiintoiset harrastukset	19	38	33	09	00	00
Hyvä asema, sosiaalinen arvostus	03	13	29	44	10	01
Yhteiskunnallinen osallistuminen, mahdollisuus vaikuttaa	03	13	31	40	11	01
Hengellisyys, suhde Jumalaan	14	13	20	27	21	06
Suhde luontoon, luonnosta nauttiminen	32	36	25	06	00	01

5. Kuinka onnelliseksi koette oman elämäenne nykyisin?
Oletteko käsityksenne mukaan...

- 15 Hyvin onnellinen
- 66 Melko onnellinen
- 13 En kovin onnellinen
- 01 En lainkaan onnellinen
- 02 En osaa sanoa
- 03 En halua sanoa/arvioida

6. Entä miten luonnehtisitte kotitaloutenne tuloja/
nykyistä taloudellista toimeentuloa?

- 05 Tuloilla tulee erinomaisesti toimeen
- 23 Tuloilla elää melko mukavasti
- 59 Tuloilla pärjää, kun käyttää harkiten
- 12 Vaikeuksia tulla toimeen
- 00 En osaa sanoa
- 01 En halua sanoa/arvioida

7. Suomen kansainvälisestä kilpailukyvyistä on puhuttu niin paljon että aihe varmastikin jo kyllästyttää monia. Kyse on kuitenkin tärkeästä, kaikkien kansalaisten hyvinvointiin vaikuttavasta asiasta. Seuraavassa on esitetty eräitä kilpailukyvyn osatekijöitä. Ovatko ne mielestänne maamme vahvuuksia vai heikkouksia, kun ajatellaan Suomen pärjäämistä kiristyvässä kansainvälisessä (globaalissa) kilpailussa?

	Selkeä vahvuus	Lievä vahvuus	Vaikea sanoa	Lievä heikkous	Selkeä heikkous
Suomalaisten koulutustaso	77	18	03	01	00
Väestön ikärakenne (verrattuna muihin maihin)	02	13	46	34	05
Maahanmuuttajien/ulkomaalaisten (kansainvälisesti vähäinen) määrä	08	19	47	23	04
Suomen maantieteellinen sijainti	04	12	14	54	16
Työssä olevan väestön osuus koko väestöstä (eli ns. huoltosuhte)	02	13	39	37	09
Keskimääräinen eläkkeellejäämisikä (nyt noin 59 vuotta)	04	16	38	35	07
Työn tuottavuus ja tehokkuus	27	47	18	07	01
Työntekijöiden ammattitaito ja osaaminen	59	35	04	02	00
Yritysjohtajien ammattitaito ja osaaminen	30	43	17	08	02
Palkkaverotuksen taso	01	08	26	45	19
Yritysverotuksen taso	01	07	38	37	16
Teknologian taso	54	33	11	01	00
Tieteellisen tutkimuksen taso yleensä	40	43	15	02	00
Poliittisen päätöksentekojärjestelmän toimivuus	07	29	34	23	06
Julkisen sektorin koko suhteessa yksityiseen	04	18	50	22	06
Julkisen sektorin toimivuus ja tehokkuus	06	29	32	27	06
Koulutusjärjestelmä, sen toimivuus ja tehokkuus	36	49	09	05	01
Kansallinen yhtenäisyys ja yksimielisyys	17	42	30	09	01
Yhteiskuntaolojen vakaus	40	39	16	04	01
EU-jäsenyys ja EMU-jäsenyys	20	36	29	09	05
Tulonjaon tasaisuus, pyrkimys sosiaaliseen tasa-arvoisuuteen	13	34	28	18	07
Nk. pohjoismainen hyvinvointiyhteiskuntamalli yleensä	23	45	24	06	01
Työmarkkinajärjestelmä, sen rakenteet ja toimivuus	07	35	34	19	04
Yrittäjyysasenteet, suomalaisten valmius toimia yrittäjinä	07	30	31	28	05
Kansalaisten yritteliäisyys ja ahkeruus yleensä	23	50	17	09	01
Yritysten kyky kansainvälistyä ja toimia globaaleilla markkinoilla	12	38	34	15	02
Yleinen uudistumishalu, valmius ja rohkeus muutoksiin	09	35	31	22	03
Luovuus, innovatiivisuus, kyky keksiä ja kehittää uutta	23	48	18	10	01
Suomalainen kulttuuri ja sen omaleimaisuus	28	43	19	08	01
Kansallishenki, kansallinen itsetunto ja identiteetti	29	38	22	11	02

8a. Miten Te suhtaudutte nykyisin maamme EU-jäsenyyteen?

- 12 Erittäin myönteisesti
- 30 Melko myönteisesti
- 34 Neutraalisti
- 15 Melko kielteisesti
- 07 Erittäin kielteisesti
- 02 En osaa sanoa

8b. Entä siihen, että markka korvattiin eurolla vuoden 2002 alussa?

- 16 Erittäin myönteisesti
- 25 Melko myönteisesti
- 22 Neutraalisti
- 21 Melko kielteisesti
- 16 Erittäin kielteisesti
- 01 En osaa sanoa

8c. Siihen, että EU laajentui keväällä uusiin jäsenmaihin Itä- ja Keski-Eurooppaan ja Baltiaan?

- 05 Erittäin myönteisesti
- 20 Melko myönteisesti
- 38 Neutraalisti
- 22 Melko kielteisesti
- 10 Erittäin kielteisesti
- 05 En osaa sanoa

TAUSTATIEDOT AINEISTON TILASTOLLISTA RYHMITTELYÄ VARTEN

Sukupuoli

- 1 Mies
- 2 Nainen

Ikäryhmä

- 1 18 - 20 vuotta
- 2 21 - 30 vuotta
- 3 31 - 40 vuotta
- 4 41 - 50 vuotta
- 5 51 - 60 vuotta
- 6 61 - 65 vuotta
- 7 Yli 65 vuotta

Asuinkunnan koko

- 1 Alle 4 000 asukasta
- 2 4 000 - 8 000 asukasta
- 3 8 000 - 30 000 asukasta
- 4 30 000 - 80 000 asukasta
- 5 Yli 80 000 asukasta

Asuinalueenne tyyppi

- 1 Kaupungin keskusta, kantakaupunki
- 2 Kaupungin lähiö, esikaupunkialue
- 3 Maaseudun taajama, asutuskeskus
- 4 Maaseudun haja-asutusalue

Millainen peruskoulutus Teillä on?

- 1 Kansakoulu
- 2 Keski- tai peruskoulu
- 3 Ylioppilastutkinto

Millainen ammatillinen koulutus Teillä on?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Ammattikurssi, muu lyhyt ammattikoulutus
- 3 Ammattikoulu, kouluasteen ammatill. tutkinto
- 4 Opistotutkinto, ammattikorkeakoulututkinto
- 5 Yliopisto- tai tiedekorkeakoulututkinto

Toimiala, jolla työskentelette

- 1 Maa- ja metsätalous
- 2 Teollisuus ja rakennustoiminta
- 3 Yksityiset palvelut
- 4 Julkiset palvelut
- 5 En ole mukana työelämässä

Maakunta, jonka alueella asutte

- 1 Uusimaa
- 2 Itä-Uusimaa
- 3 Varsinais-Suomi
- 4 Satakunta
- 5 Häme
- 6 Pirkanmaa
- 7 Päijät-Häme
- 8 Kymenlaakso
- 9 Etelä-Karjala
- 10 Etelä-Savo
- 11 Pohjois-Savo
- 12 Pohjois-Karjala
- 13 Keski-Suomi
- 14 Etelä-Pohjanmaa
- 15 Pohjanmaa (Vaasan rann.)
- 16 Keski-Pohjanmaa
- 17 Pohjois-Pohjanmaa
- 18 Kainuu
- 19 Lappi

Ammattiryhmä, johon katsotte lähinnä kuuluvanne

- 1 Johtavassa asemassa toisen palv.
- 2 Ylempi toimihenkilö
- 3 Alempi toimihenkilö
- 4 Työntekijä
- 5 Yrittäjä tai yksityinen ammatinharj.
- 6 Maatalousyrittäjä
- 7 Opiskelija
- 8 Eläkeläinen
- 9 Kotiäiti/koti-isä
- 10 Työtön
- 11 Muu

Kuulutteko johonkin ammatilliseen keskusjärjestöön?

- 1 En kuulu
- 2 Kyllä, keskusjärjestöni on:
 - a) SAK
 - b) STTK
 - c) Akava
 - d) MTK

Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisitte?

- 1 KESK
- 2 SDP
- 3 KOK
- 4 Vasemmistoliitto
- 5 Vihreät
- 6 RKP
- 7 Kristillisdemokraatit
- 8 Perussuomalaiset
- 9 Jokin muu puolue tai ryhmittymä
- 10 En äänestäisi iankaan
- 11 En osaa sanoa
- 12 En halua sanoa

Mihin yhteiskuntaluokkaan katsotte lähinnä kuuluvanne

- 1 Työväenluokkaan
- 2 Alempaan keskiluokkaan
- 3 Keskiluokkaan
- 4 Ylempään keskiluokkaan
- 5 Yläluokkaan
- 6 En katso kuuluvani mihinkään luokkaan

KOMMENTTEJA? Seuraavaan voitte kirjoittaa mitä tahansa näkemyksiänne maamme asioista tai tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita!

KIITOKSET VAIVANÄÖSTÄ!
Palauttakaa tämä lomake oheisessa kirjekuoressa.